

Mokslo Lietuva

POVILAS VIŠINSKIS: IDĖJOS IR DARBAI ■ 2 p.

■ 3 p. SLĒNIS „NEMUNAS“ SKATINA IR MOKINIŲ VEIKLĄ

LIETUVOS MOKSLININKŲ
MOBILUMAS

■ 11–12 p.

■ 4–5 p. Jo balsas tapo taisyklingo lietuviško žodžio sinonimu (2) ■ 6–7 p. Jonas Kuprionis – miškininkas iš Dievo malonės (2)

Nr. 7(451)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kazio ir Gabrielės Varnelių dovana Lietuvai

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos išvakarėse, kovo 10-ąją, Lietuvos nacionaliniame muziejuje atidaryta paroda „Kazio ir Gabrielės Varnelių dovana“. Eksponuojami senieji žemėlapiai ir retos knygos iš dailininko ir kolekcininko profesoriaus Kazio VARNELIO (1917–2010) rinkinių – visa tai, ko kasdien negalime pamatyti Kazio Varnelio namuose-muziejuje.

Apie parodą ir Kazio Varnelio asmenybę kalbamės su Lietuvos nacionalinio muziejaus direktore Birute KULNYTE, 2009 m. Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureate. Nuo 1973 m. dirbanti muziejuje (iki 1992 m. Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus), nuo 1992 m. jam vadovaujanti, B. Kulnytė plėtoja daktaro J. Basanavičiaus skelbtą Tautos muziejaus idėją. Jos vadovaujamas muziejus tapo kultūros centru, kuriame leidžiamos vertingos knygos iš muziejaus rinkinių, vyksta konferencijos, parodos, nuolat papildomi muziejaus rinkiniai.

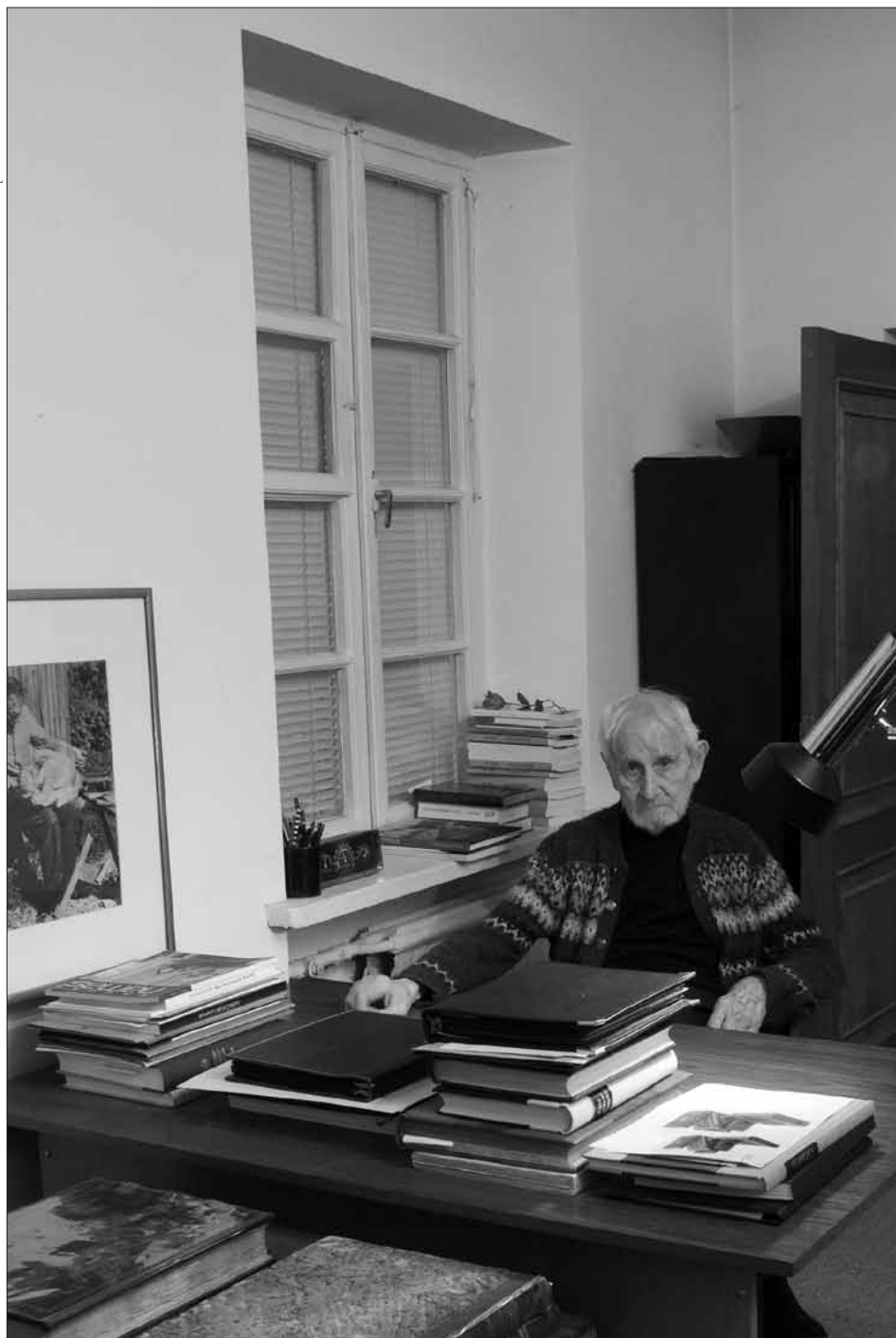
Nusižiūrėjo kaip auką

Mokslo Lietuva. Gerbiamoji ponija Birute, Jūsų santykis su profesoriumi Kaziu Varneliu turėjo būti ypatingas. 1998 m. K. Varneliui su žmona Gabriele sugrįžus į Lietuvą su visa savo kūryba, turtinga kolekcija ir biblioteka, Jums kartu juk ir teko kurti unikalų Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinį – Kazio Varnelio namus-muziejų. Kokia Jūsų atmintyje išliks Kazio Varnelio asmenybė?

Birutė Kulnytė. Visada juokdavausi, kad profesorius Kazys Varnelis mane nusižiūrėjo kaip „auką“. Kai K. Varnelis su žmona Gabriele 1998 m. iš Amerikos grįžo į Lietuvą, visai natūralu, kad K. Varnelis kaip dailininkas mielai bendravo su dailininkų bendruomene, kuri jam taip pat skyrė didelį dėmesį. Dar prieš jam pargrįžtant, 1993 m. Vilniaus dailės akademija Kaziumi Varneliui suteikė garbės daktaro laipsnį. Ilgai kolekcijai ieškota patalpų. Akademija jį sutiko kaip savą, labai stengėsi, kad profesorius vieną kartą ryžtųsi pakilti iš savo sodybos Villa Virginia Stokbridge (Masačusetso valstijoje) ir su visa biblioteka, kolekcija ir savo sukurtais kūrinių persikeltų į Lietuvą.

ML. Atidarant parodą „Kazio ir Gabrielės Varnelių dovana“ Jūs prie mikrofono pakvietėte Vilniaus dailės akademijos prorektorius prof. Arvydą Šaltenį, kuris papasakojo, kaip pačioje nepriklausomybės pradžioje jiedvi su prof. Adomu Butrimu pavyko aplankyti Varnelių sodybą JAV ir įrodyti dailininkui, kad jis laukiamas Lietuvoje, o jo kūriniams, kolekcijai ir bibliotekai bus skirtos šių rinkinių vertos patalpos, bus įkurtas muziejus.

B. Kulnytė. Pažinodama profesorių galiu patikinti, kad jam buvo labai nelengva su visais savo kūriniams pakilti iš įprastos vietos ir leisti į savotišką nežinomą, tegu ir mylimą tėvynę. Kaip Lietuvos patriotai, abu su žmona seniai buvo apsisprendę, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę,

Kazys Varnelis savo kabinete

jie sugrįš, tačiau profesoriumi, kaip kolekcininkui, pakilti iš vietos, manau, buvo be galo sunku. Jis buvo šimtu procentų perfekcionistas, to siekęs visuose savo darbuose. Jis skaudžiai reagoavo į bet kokį nesklaidumą, nesėkmę ar iš įprasto gyvenimo ritmo išsderinantį įvykį. Pamėginkime įsivaizduoti, ką reiškia tokiam žmogui, perkopusiam per septynias dešimtis metų, pakuoti savo kūrinius, kolekciją ir unikalios bibliotekos vertybes.

Su šia profesoriaus charakterio ypatybe man tekdavo susidurti ne kartą. Jeigu tekdavo ką nors iš jo kūrinių ar kolekcijos fotografuoti, tai Varneliui būdavo įvykis, su didžiausia baime ryždavosi savo vertybę pajudinti iš vietos, o juk dar reikėdavo vežti į mūsų muziejaus fotolaboratoriją, kur „karaliauja“ Kęstutis Stoškus. Aš raminau

■ Nukelta | 8 p.

Pažymime Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos (1771 01 15–1849 10 30) – botanikos (augalų terminologijos), farmakognozijos mokslo pradininko bei liaudies medicinos žinovo Lietuvoje – gimimo 240 metų sukaktį.

J. Pabrėžos tėvai, Jonas Pabrėža ir Rožė Baužinskaitė, gyvenę Vėčių kaime, Lenkimų apylinkėje, Skuodo rajone, buvo valstiečiai, turėję bajorų teises. Sūnus Jurgis, gimęs 1771 metais sausio 15 dieną, mokėsi Lenkimų pradžios mokykloje, o 1785 metais įstojo į Kretingos gimnaziją ir gyveno Kretingos pranciškonų bendrabutyje. 1791 metais baigė gimnaziją aukso medaliu ir po metų įstojo į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiąją mokyklą, dabartinį Vilniaus universitetą. Ten dvejus metus mokėsi medicinos. Išklaušė ir kitų dalykų paskaitas: istorijos, botanikos, chemijos, fizikos, geografijos, bet ypač pamėgo gamtos ir medicinos mokslus.

Farmakognozijos ištakos Lietuvoje

Jurgis Ambroziejus Pabrėža

J. Pabrėža botanikos paskaitas klausė pas profesorių R. Špicnagelį, kuris būdamas gydytojas, plačiau pasakodavo apie vaistinius augalus ir orientavo klausytojus taikomajai botanikai, tačiau augalų pažinimo neįsisavino ir vėliau, savarankiškai dirbdamas Žemaitijoje, daug vargo augalus apibūdindamas be vadovo, neturėdamas specialios literatūros.

Tuo metu kilo T. Kosciuškos vadovaujamas sukilimas. Jo numalšinimą lydėjo žiaurios represijos ir sutrikimai kultūriniame gyvenime, kurie sutrukdė J. Pabrėžai baigti studijas Vilniaus universitete.

Kunigas, vienuolis, pamokslininkas

1794 metais jis paliko Vilnių ir rugpjūčio 1 dieną įstojo į Varnių kunigų seminariją. 1796 metais ją baigė, po to trejus metus dirbo vikaru Šiluvoje, o 1798 metais buvo paskirtas klebonu Raudėnuose. Tačiau klebonavo tik dvejus metus, paskui vėl buvo paskirtas vikaru Tveruose, Plungėje. Gyveno jis labai kukliai, tiesiog asketiškai. Keldavosi trečią-ketvirtą valandą ryto, daug skaitydavo, rašydavo pamokslius, lankydavo ligonius. Valgė tik du kartus per dieną, vengė bet kokių pramogų, prastai vilkėjo, nedalyvavo pokyliuose, negėrė svaigiųjų gėrimų, nelošė kortomis.

Vikaro pareigos atimdavo daug laiko ir sveikatos. J. Pabrėža kreipėsi į Kartenos kleboną Nagurskį, prašydamas pereiti į altariją. Klebonas sutiko priimti su sąlyga, jei jis savo lėšomis įsirengs butą. Nuo 1807 metų J. Pabrėža – Kartenos altaristas. Čia jis galėjo atsidėti mokslui.

Lietuvos gamtininkas ir induočių augalų herbaro sudarytojas

1816 metais J. Pabrėža, ieškodamas dar ramesnės vietos darbui, įstojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Jis buvo paskirtas vienuolyno vadovaujamos vidurinės mokyklos mokytoju ir

■ Nukelta | 15 p.

NAUJOS KNYGOS

Poros dešimtmečių tyrinėjimų apibendrinimas

Povilas Višinskis

Arnoldas PIROČKINAS

Jau kada esu gavęs mielą vertingą dovaną – knygą (sudarytoja Dalia Striogaitė, Vilnius, Versus aureus, 2011, 336 p.). Tačiau tik dabar atėjo eilė su ja supažindinti visuomenę. Vadovaukime išmintingą žmogaus pasakymu: geriau vėliau, negu niekad. Leidinys toks vertingas, jog ir po kelių mėnesių pasirodęs atsiliepiamas nebus pavėlavęs.

Knyga „Povilas Višinskis“ – tai Šiaulių universiteto humanitarų ir kitų jiems talkinusių kolegų ilgamečių pastangų populiarinti P. Višinskio veiklą ir asmenybę apibendrinimas. 1990–2008 metais Šiaulių apskrities viešojoje bibliotekoje buvo organizuojamos mokslinės konferencijos „P. Višinskio skaitymai“. Kažkodėl jos nutrūko, bet šiauliškiai entuziastai sumanė panaudoti dešimtyje būtų konferencijų sukauptą medžiagą: didelė jos dalis ir sudaro išleistas knygos branduolį, kurį papildė dar neskelbti dalykai. Tad iš viso knygoje publikuojamas 22 autorių 31 rašinys. Taigi keli autoriai pateikė rinkiniui ne vieną straipsnį. Tuo atžvilgiu visų pirma išskirtina jo sudarytoja Dalia Striogaitė: jos plunksnai priklauso net keturi straipsniai. Irena Višinskaitė-Čepienė ir Vytenis Rimkus spausdina po tris, o Marijus Šidlauskas – du straipsnius.

Knyga pradeda, kaip paprastai, „Žodžiu skaitytoji“, po kurio eina trys skyriai. Juose sudėti pagrindiniai straipsniai. Jų sudėliojimas į skyrius paaiškintas „Žodyje skaitytoji“. Dėl vieno kito straipsnio vietos galėtume ir kiek suabejoti. Tačiau straipsnių visuma sukuria gana išsamų ir tikslų pačios XIX amžiaus pabaigos ir XX amžiaus pirmojo penkmečio lietuvių tautos kultūrinės ir politinės būklės vaizdą ir ryškų P. Višinskio veiklos apibūdinimą.

Kaip ir dera sudarytojai, D. Striogaitė, pradėdama rinkinį straipsniu „Varpininkų ir Povilo Višinskio kultūrinė darbuotė: prasmė ir vertė“ (p. 17–41), nubrėžia pagrindines P. Višinskio kultūrinės veiklos kryptis. Čia vertėtų pabrėžti, kad iki 1940 m. iš P. Višinskio veiklos daugiausia būdavo keliami jo nuopelnai lietuvių rašytojų, ypač Žemaitės, skatinimui ir ugdymui, tuo tarpu jo veikla kitose srityse buvo lyg ir kiek prislopinta. 1945–1990 m., kai inkorporuotoje į Tarybų Sąjungą Lietuvoje įtaringa komunistų partija iki smulkmenų savaip kreipė lietuvių kultūros ir tuo labiau politikos veikėjų vertinimą, P. Višinskis, skirtingai nuo Jono Basanavičiaus, kuris apibūdintas kaip buržuazinės liberalinės srovės atstovas, priskirtas demokratinėms veikėjų kategorijai. Bolševikų ideologų

terminologija liberalinė kryptis, arba srovė, ribojosi ar nedaug skyrėsi nuo reakcionierių, demokratinė – gravitavusi socialistinio judėjimo link, taigi buvusi pažangi. Dėl V. Kudirkos to meto literatūroje kiek svyrūota: kategoriškieji bolševizmo ideologai jį taip pat vadino buržuaziniu liberalu (plg.: V. Kudirka „buvo virtęs buržuazinės liberalinės liet. inteligentijos ideologu ir vadovu“ – Mažoji lietuviškoji enciklopedija, t. I, Vilnius, Mintis, 1968, p. 234). Tačiau štai „Lietuvių literatūros istorijoje“ (t. I, 1979, p. 146) V. Kudirka, kaip ir P. Višinskis, laikomas demokratu: „Svarbus faktorius literatūros kritikos raidoje buvo jos vystymasis dviem priešingomis kryptimis – pažangia demokratine (J. Šliūpas, J. Mačys-Kėkštas, J. Andziulaitis-Kalnėnas, S. Matulaitis, V. Kudirka, P. Višinskis) ir reakcine klerikaline (A. Jakštas, A. Kaupas, K. Pakalniškis, A. Miliukas, A. Burba)“. Čia liberalinė kryptis sąmoningai ar nesąmoningai liko neįvertinta.

Nepaisant bolševikų ideologų reveransų P. Višinskio demokratinėi kryptčiai, kaip rodo aptariamoje knygoje išspausdintas Jūratės Sprindytės straipsnis „Akistata su monografijos Povilas Višinskis rankraščiu“ (p. 265–270), autorės tėvui Adolfui Sprindžiui buvo sunku išleisti parašytą darbą. 1974 m. įteikęs leidyklai rankraštį jis turėjo, verčiamas partijos ir leidyklos ideologinių sargų, pagal jų visokius reikalavimus koreguoti savo knygos veikėjo demokratizmą. Tik 1978 m. knyga, gerokai nutolusi nuo autoriaus ketinimų, pagaliau išvydo dienos šviesą.

Taigi tiek iki 1940 metų, tiek ir penkiasdešimt metų po jų P. Višinskis buvo nušviečiamas vienpusiškai, neišsamiai. D. Striogaitė, kad ir glaustai (vis dėlto čia ne monografija), išryškino šio mūsų kultūros ir politikos veikėjo esmines veiklos puses. Tuo įvairumu jo nesiskirta nuo kitų amžininkų – J. Basanavičiaus, V. Kudirkos, A. Jakšto, J. Tumo-Vaižganto, S. Matulaičio ar P. Mašio. Tik tai veiklai skirto laiko būta kur kas trumpesnio.

D. Striogaitė gana išsamiai apibūdina P. Višinskio pastangas nuožmies spaudos sąlygomis rūpintis tautos švietimu. Straipsnyje daug dėmesio skiriama jo entuziastiškam siekimui įtraukti į literatūros darbą kuo daugiau inteligentų, ypač moterų. „Višinskis patikėjo moterų pajėgumu ir pralaužė nusistovėjusį visuomenės stereotipą“, – taip įvertino autorė šį darbą. Juk iš tikrųjų net V. Kudirka ir kiti varpininkai, ar tuo labiau ne varpininkai, buvo linkę smarkiai abejoti, ar moterims galima pasitikėti tautinėje veikloje. Jeigu mes galime džiaugtis turį visą plejadą moterų literačių – Žemaitė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana ir Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė, pasirašinęs Lazdynų Pelėda, taip pat kelios ne literatės, kurios labai veiksmingai įsiliejo į lietuvių tautinį judėjimą, – tai už šį laimėjimą turime būti dėkingi P. Višinskiui.

Straipsnio autorė taikliai nusakė P. Višinskio ypač vaisingą dalyvavimą nelegaliojoje, o vėliau ir legaliojoje

spaudoje. Toji veikla neatsiejama nuo lietuviškų partijų formavimosi ir jų ideologinės diferenciacijos. „Višinskis ėjo nauju keliu“, – rašo D. Striogaitė. – „sąjūdį (turimas galvoje kairiųjų varpininkų apsisprendimas. – A. P.) kreipdamas politine vaga, keldamas

ne vienoje kultūros srityje, o ypač atskleidė kaip jaunas mokslininkas – antropologijos tyrėjas, savitas literatūrinio gyvenimo vadovas, gabus pedagogas, neeilinis spaudos darbuotojas ir publicistas“ (p. 35).

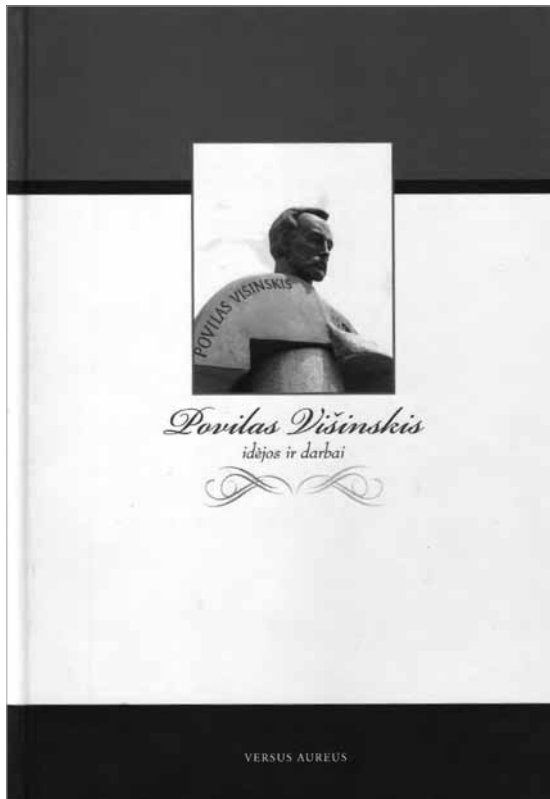
Kitus P. Višinskio veiklos barus

nušviečia ar pagilina Kazio Misiaus ir Rimanto Miknio straipsniai – „Lietuvių spaudos draudimas ir Povilas Višinskis“ (p. 42–58) ir „Povilas Višinskis ir XX a. pradžios lietuvių tautinio judėjimo programiniai krypsniai: nuo organinės link pilietinės Lietuvos visuomenės modelio“ (p. 59–78). Pirmajame straipsnyje K. Misius išryškino ypač didelį P. Višinskio ryžtą kovojant su caro administracija, kuri galiausiai turėjo pripažinti buvusį neteisi drausdama lietuviams spaudą jų norimu raišydu.

Antrajame R. Miknio rašinyje dėmesys skiriamas P. Višinskiui kaip politiniam veikėjui. 1905 m. įvykusiam Didžiajam Vilniaus Seimui P. Višinskis parengė svarbią politinę kalbą. Likę tos kalbos apmatai „rodo, kad jis buvo vienas iš tų lietuvių politikų, kurie suvokė Lietuvos valstybingumo tradicijų perėmimo problemą“, – rašo R. Miknis.

Apmatuose esančios mintys apie tautinio judėjimo skaidymąsi srovėmis taip pat rodo P. Višinskį buvus politiką, sugebėjusį analizuoti, žvelgti iš šalies į tuos procesus, kuriuose pats dalyvavo, o juos įvertinęs, rinkdavęsis veiksmingiausias sprendimus (p. 75).

Brigitos Speičytės straipsnis „Povilo Višinskio antropologinė laikysena ir motyvacija“ (p. 79–89), papildydamas D. Striogaitės mintis dėl P. Višinskio pastangų įtraukti moteris į literatūrinę veiklą, įdomiai susieja šią jo akciją su antropologijos darbu.

Naujosios knygos viršelis

demokratijos idėją, transformuodamas varpininkų organizaciją į nelegalią Lietuvos demokratų partiją“ (p. 31).

Šios ir kitos to meto lietuvių kultūros bei politikos problemos atsispindėjo gausioje P. Višinskio publicistikoje, kuri straipsnyje taip pat aptarta. Susidaro vaizdas, kad iki tol be reikalo ignoruotas jo gausus publicistinis krautis. Štai kaip apibendrinama visa P. Višinskio veikla: „Apžvelgę Višinskio kultūros darbus, galime konstatuoti: būta labai veiklios, kūrybiškos, įvairiapusės asmenybės. Turėjo daug gebėjimų, paliko pėdsaką

Žvilgsnis į lietuviškų terminų kūrimą

Doc. Algimantas NAKAS
Julius NORKEVIČIUS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedra gimtosios kalbos mlytojams, bendradarbiams, kolegoms, bičiuliams surengė nedidelę šventę – Algirdo Ažubalio, Dianos Builienės, Rolandos Kazlauskaitės-Markelienės monografijos „Valstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1918–1940)“ sutiktuves. Džiaugiamės, kad tai ne pirmoji (ir tikimės, kad ne paskutinė) akademijos minėto padalinio edukologinės krypties monografija. Prieš metus iškilmingai pasitiktos monografijos: A. Ažubalio, R. Kazlauskaitės-Markelienės, A. Petrauskaitės, B. Puzinavičiaus „Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)“ ir A. Ažubalio, R. Kazlauskaitės-Markelienės, V. Žilėnienės „Karinis rengimas Lietuvos mokykloje (1929–1940 m.)“.

Neseniai išleistas monografijos pavadinimas pasako, apie ką joje kalbama. Pasirinktą temą autoriai pradeda aptarti nuo trumpos apžvalgos, kai jau XIX a. lietuvių nacionalinio atgimimo pradžioje buvo susirūpinta gimtosios

kalbos reikalais. Nuošalyje neliko ir lietuviškos karybos terminai. Jų istorinis žvilgsnis taip pat krypta į 1917 metus, kai Rusijoje pradėjo organizuotis atskiri lietuviški kariniai daliniai. Pirmiausia bandyta sulietuvinti pėstininkų, kulkosvaidininkų, vežėjų vartojamus terminus. Cituojamas rastas 1918 metų įsakymas, kad tie pirmieji žingsniai buvo nelengvi. Tačiau labiau susipratę, patriotiškai nusiteikę kariai, karininkai nenuleido rankų ir siekė užsibrėžto tikslo, nes svajojo apie būsimą nepriklausomą Lietuvą, kuriai bus reikalingi savi, lietuviški karybos terminai. Autoriai ne tik papasakoja apie atskirą Vytauto Didžiojo Sibiro lietuvių batalioną, daugiausiai nuveikusį lietuvinant karybos terminiją – nepamiršamas ir šio dalinio tragiškas likimas 1919 m. Čerepanovo geležinkelio stotyje.

Tai tik trumpa įžanga. Pagrindinis dėmesys skiriamas lietuviškos karybos terminijos kūrimui atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir stiprėjant kariuomenei. Autoriai išsamiai pasakoja konkrečius šio darbo atvejus, pateikia pavyzdžius, kaip buvo keičiami anksčiau galioję terminai. Išsamiai apžvelgia karinę (ir ne tik ją) periodinę

Pagal analizės gilumą ir apibendrinimų taiklumą, sakyčiau, pirmajam skyriui būtų labiau tikęs Juozo Girdejausko straipsnis „Povilas Višinskis tautos kultūroje“ (p. 117–124), atsidūręs antrajame skyriuje, kur sudėti epizodinius dalykus nagrinėjantys rašiniai. Šiame straipsnyje ypač dėmesį patraukia pastraipos, kur nagrinėjama, kaip P. Višinskis suprato Lietuvos gyventojų tautiškumo problemą – kas sudaro tautiškumo esmę. Dėl šios problemos sprendimo ir tada, ir net dabar, praėjus šimtui su viršum metų, turime labai skirtingų nuomonių.

Straipsnių rinkinys toks turtin gas, jog trumpoje apžvalgoje visų rašinių neįmanoma referuoti. Jie visi mums atkuria P. Višinskio paveikslą jo gyvento laiko lietuvių visuomenės fone. Be šio leidinio ateityje jokiū būdu neišsivers nė vienas istorikas ir literatūrologas, nagrinėjantis lietuvių tautos gyvenimo dviejų amžių sandūroje raidą. Šios reikšmingos epochos panoramą dar papildė „Priede“ išspausdinti dokumentai. Visų pirma minėtini 36 P. Višinskio iki šiol neskelbti laišku (21-as sužadėtinei ir vėliau žmonai Juzefai Mikuckaitei-Višinskienei, keturi – Antanui Povyliui, du – Žemaitėi ir kt.). Po laišku eina trys P. Višinskio rašiniai: du Lietuvių demokratų partijos vardu rašyti atsišaukimai („Gana jau, gana!“ ir „Visi dabar išvien į kovą!“), taip pat 1906 m. išleistas Vilniuje brošiūrėlės „Kas tai yra konstitucija?“ tekstas.

Visas leidinys parengtas rūpestingai. Būtų galima nurodyti vieną kitą smulkmeną. Pagrindinis pageidavimas būtų apgailestavimas, kad knyga išleista be asmenvardžių rodyklės.

Baigiant šio leidinio pristatymą, savaime kyla klausimas: ar šiauliškiai ketina toliau tęsti P. Višinskio palikimo studijas? Būtų labai gaila, jei jos su šia knyga nutrūktų. Nors jau daug padaryta, bet dar nemažai lieka pasakyti apie šio įžymaus mūsų veikėjo gyvenimą ir veiklą.

spaudą, kurioje aktyviai aptarinėjami karybos terminijos klausimai, spausdinami vartotini terminai, jų diegimo praktikoje rekomendacijos. Ir ne tik kariams. Niekam nebuvo paslaptis reikalavimas karininkams, kurie buvo mokėsi nelietuviškose bendrojo lavinimo ir karinėse mokyklose, – privalėjo pakankamai išmokti lietuvių kalbą, Lietuvos istoriją, geografiją arba palikti tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Tie patys reikalavimai buvo taikomi ir ne lietuvių tautybės karininkams.

Autoriai analizuoja ir ypač daug aptariamą klausimą padirbėjusius bei šią veiklą organizavusius mjr. P. Rusecką, plk. lt. J. M. Laurinaitį, plk. J. Šarakauską. Apskritai monografijoje aptartos 73 asmenų, aktyviausiai dirbusių kuriant lietuvišką karybos terminiją bei ją įdiegiant į praktiką, biografijos. Taip pat pastebėta, jog net 49 terminijos kūrėjai nukentėjo nuo tarybinių okupantų.

Autoriai, rašydami monografiją, pasinaudojo 109 knygomis, periodiniuose leidiniuose išspausdintais straipsniais. Taip pat įvairiomis enciklopedijomis, biografiniais žinytais bei išstudijavo 52 bylų archyvinis dokumentus.

Slėnis „Nemunas“ skatina ir mokinių veiklą

Apie Asociacijos „Slėnis Nemunas“ Komunikavimo ir technologijų perdavimo centro darbus ir rūpesčius kalbamės su centru vadove Irena VEDEIKIENE.

Mokslo Lietuva. *Pamėginkime pasiaiškinti, kokias funkcijas atlieka Asociacijos „Slėnis Nemunas“ Komunikavimo ir technologijų perdavimo centras. Kaip bandysite sieti tris būtinas sritis, kurio- mis gyvas slėnis „Nemunas“ – mokslą, studijas ir verslą?*

Irena Vedeikienė. Iš tikro tie trys dariniai – mokslas, studijos ir verslas – ligi šiol didžia dalimi vis dar gyvavo kas sau, ne visada jų siekiai sutapdavo. Nesant rišamosios grandies tarp mokslo, studijų ir verslo, turime atskirti, dėl kurios ir neužsimezga bendradarbiavimas tarp šių trijų sričių. Turi būti, kas šia komunikavimo veikla užsiima, o tai reikalauja labai didelių pastangų ir akiai nematomo darbo.

Štai kodėl mes savo veiklos simboliu pasirinkome piramidę. Tai ne visai įprasta piramidė, nes ją sudaro ne trys, bet keturios plokštumos. Šalia mokslą, studijas ir verslą simbolizuojančių trijų plokštumų yra ketvirtoji – komunikavimo plokštuma. Be jų tarpusavio sutarimo darnos neįgys ir pirmosios trys plokštumos. Todėl mūsų Komunikavimo ir technologijų perdavimo centras ir užima ketvirtosios plokštumos vietą. Keliame sau siekį užtikrinti kitokį nei buvo ligi šiol mokslo, studijų ir verslo komunikavimo būdą slėnio „Nemunas“ veikloje.

Net ir mūsų centro architektūrinis sprendimas Lietuvos žemės ūkio universiteto rūmuose apie tai byloja – per stiklo sienas esame apžvelgiami iš visų pusių, ir tai reikia suprasti kaip atvirumo siekį, kvietimą bendrauti, drauge ieškoti išylančių problemų sprendimo. Visi mūsų renginiai gerai matomi, verslo atstovai patenkinti, jei apie juos pateikiame tikslingą informaciją, surandame suinteresuotą klausytoją – galimą pirkėją ar užsakymo atlikėją mokslininką.

Šiandien teko kalbėtis su UAB „Du Medu“ atstovu. Ši bendrovė gamina ir siūlo ekologišką, sveiką ir natūralią produkciją – šešių rūšių naminę duoną, iš natūralių žaliavų pagamintus pyragus, sausainius ir kitus kepinius. Bendrovės atstovai mums išsakė savo rūpesčius ir problemas, o mes stengsimės jų mintis perteikti atitinkamos krypties mokslininkams, suvesime vienus su kitais. Nors mūsų centro pajėgos kol kas labai mažos, bet stengiamės dirbti ne vien už stiklinių savo centro sienų. Dažnai važiuojame pas verslininkus, mokslininkus, kad vietoje išsiaiškintume kas jiems rūpi. Taip gauname įvairiapusišką, tikslesnę informaciją.

Kad žmogus nevirstų tik funkcija

ML. Jums tenka gilintis iš vidaus į mokslo ir verslo problemas, taip pat būtina gerai suvokti ir studentų poreikius. Nėra paprasta norint, kad komunikavimo darbas būtų dirbamas solidžiai. Kaip sekasi derinti šią trijų grandžių veiklą? Juk reikia kvalifikuotų komunikavimo specialistų, kurių Lietuvoje dar neturime daug parengę, išvis nėra net tokios pareigybės kaip antreprenerystė, kuri užpildytų spragą tarp mokslo ir verslo. Ar ne apie tokio profilio specialistų poreikį ir turėtų gerai pagalvoti vadybininkus rengiančios institucijos?

I. Vedeikienė. Dabartiniams mūsų vadybininkams labai stinga gebėjimų ugdyti lyderius, tam pirmiausia pats turi būti savo srities lyderis. Taip pat ir mūsų centrui reikėtų turėti daugiau

aptarimus ir ta informacija operuojame, paskleidžiame. Man tenka vadovauti centrui, turime ir vadybininkę – tai kol kas visos mūsų pajėgos. Aš dirbu

Akademijos Ugnės Karvelis gimnazijos ketvirtokų grupė, pirmoji išklausi penkių verslo pamokėlių įvadinį kursą, su mokytoja Neringa Augūniene ir šio interviu pašnekovė Irena Vedeikienė (antra ir trečia iš dešinės)

kvalifikuotų darbuotojų, bet realybė tokia, kad slėniai buvo įkurti, o jų veiklos koordinavimui jokių lėšų nebuvo skirta. Iš pradžių, kai buvo rengiamos slėnių programos, manyta Asociaciją „Slėnis Nemunas“ ir kitas slėnių asociacijas finansuoti, kol jos įgis tam tikrą veiklos pagreitį ir pačios sugebės užsidirbti ir išsilaikyti. Bet kai slėnis „Nemunas“ buvo įsteigtas, iš tų pažadų liko tik dūmai. Europos Sąjungos Struktūrinių fondų pinigai neskiriami tokio centro darbuotojų darbo užmokesčiui, skiriami tik veikloms.

ML. „Žmogus – niekas, veikla – viskas.“ Taip XIX a. Giustavas Floberas rašė laiške Žorž Sand. Pagal šią formulę veikla ir mūsų slėnių kūrimo ideologai. Paradoksas tas, kad slėnių ideologų reikalavimai žodis žodinė sutampa su prancūzų literatūros klasiko išsakyta prasminga mintimi, bet absoliučiai nieko bendro neturi nei su prasmingumu, nei su gyvenimo realybe. Pavyzdys, kaip tie patys žodžiai kitame kontekste gali prarasti bet kokį humanišką užtaisą ir išvirsti į biurokратиšką formulę, kai žmogus suvokiamas tik kaip funkcija. Tas pats žodis prikelia, suteikia sparnus, tas pats žudo.

I. Vedeikienė. Studijai parašyti, renginį organizuoti ir kitoms veikloms lėšų skiriama, o tų darbų sumanytojams, reikalų judintojams, „juodo“ darbo atlikėjams mokėti nėra iš ko. Kitaip kaip paradoksu nepavadinsi.

ML. Tai kaip verčiatės?

I. Vedeikienė. Asociacijos „Slėnis Nemunas“ steigėjų įnašų dėka mūsų centro darbuotojai šiek tiek finansuojami iš asociacijos steigėjų nario mokesčių. Jeigu bandysime verstis iš projektų, rašysime paraiškas, tai nevykdysime savo svarbiausios veiklos, kuriai juk ir buvo sukurtas Komunikavimo ir technologijų perdavimo centras. Ėjimas į mokslą ir verslą, šių veiklų koordinavi-

mas turi būti atliekamas daug veiksmingiau. Dabar iš projekto, skirto rengti verslo savaites, važiuojame pas asociacijos steigėjus, iš jų renkame informaciją, paskui rengiame seminarus, aptarimus ir ta informacija operuojame, paskleidžiame. Man tenka vadovauti centrui, turime ir vadybininkę – tai kol kas visos mūsų pajėgos. Aš dirbu

Įrankis nepakeis žmogaus

ML. Nuolat stebime valdininkų nesugebėjimą įsiklausyti į konkrečius darbus dirbančius žmones. Todėl savo vizijoje jie stato grandiozines piramides, bet nemato paprastų darbuotojų, be kurių kasdienio darbo tie didingi sumanymai statomi ant molinių kojų.

I. Vedeikienė. Bandyčiau įžvelgti dvi tokio atotrūkio nuo realybės priežastis. Prisiminkime tokių ar panašių slėnių kūrimosi istoriją pasaulyje. Jie kūrėsi ne iš kažin kur paskirtų pinigų, o iš idėjos, siekio jas materializuoti, paversti gaminiu. Kai yra pirminė idėja, viskas klostosi natūraliai, nelieka vietos deklaracijoms ir tuščiažodžiavimui. Lietuvoje slėniai buvo kuriami kitaip. Pradėta nuo slėnių programoms skirtų pinigų, o kai yra pinigų, tai visada kyla noras juos valdyti ar bent skirstyti.

ML. Jei skirstyti, tai juk saviesiems, negi svetimiems?

I. Vedeikienė. Slėniams skirtieji pinigai bus panaudoti infrastruktūrai, laboratorijoms sukurti – tai yra labai geras, esminis darbas. Tačiau tai dar nereikia, kad slėniai tikrai išsivystys, jeigu ir toliau nebus suprastas personalo poreikis sukurti slėnio branduoliui, kuris padėtų komunikuoti mokslui, verslui ir studijoms. Švietimo ir mokslo ministerijai prikūrė visokiausių kontrolės darinių, tarsi retyškiais susirenkanti taryba ar grupė gali pakeisti mūsų techninius dar-

buotojus, iš kurių kasdienės ir dažnai rutininės veiklos tie slėniai ir randasi. Vien iš sostinės sklindančiomis deklaracijomis slėnių nesukursime. Slėnis kuriamas kasdieniu ir plika akimi iš sostinės nematomu darbu. Kai kas galvoja, kad XXI a. pradžioje bet kurią veiklą galima atlikti internetu, pamaigius kompiuterio klavišus. Tai klaidingas mąstymas. Tik gyvas žmonių komunikavimas, bendra konkreti veikla gali duoti siekiamą rezultatą. Kokias technologijas nepasitelktume, jos pačios savaime priešlėnių idėjos materializavimo mūsų ne-

ML. Žiūri į nuotrauką, kurioje pirmieji tą kursą išklaušė mokiniai. Jie ketvirtokai, dešimtmečiai. Ar ne per jauni, jeigu kalbame apie slėnį „Nemunas“?

I. Vedeikienė. Visai ne per jauni. Kai mokinys pradeda ieškoti ateities kelių, jau gali būti prarastas laikas. Pirmiausia vaikams reikia padėti įgyti svajonę, o paskui motyvaciją. Jis galbūt nesvajos apie abstraktų žemės ūkį, nes ši sąvoka pernelyg plati ir daugiareikšmė. Tačiau su žeme siejasi daugybė mūsų gyvenimo sričių, taip pat ir slėnio „Nemunas“ veikla. Mes visiškai nebijome, kad mūsų vaikai pasuks į visai kitą veiklos sritį, o ne žemės ūkio mokslus. Užtat jie išsaugos ryšį su gimtąja žeme, per ją ir su žemės ūkiu. Mums svarbu, kad mokiniai turėtų svajonę ir mokėtų ją išreikšti, užrašyti, mokėti siekti jos įgyvendinimo.

ML. Bet kada tie ketvirtokai galės būti naudingi slėniui „Nemunas“? Po 15 metų, kai baigs gimnaziją ir aukštąją mokyklą? Ar ne per ilgą laiką tarpas?

I. Vedeikienė. Jie gali tapti naudingi slėniui jau šiandien. Jeigu tie vaikai savo mokytojų padedami išrutulios gerą idėją, mes jiems padėsime ją įgyvendinti. Juos skatiname pirmiausia išmokyti savo idėjas formuluoti, jas užrašyti ir pritaikyti sava- jam verslo planui. Tada mes tą verslo planelį lydėsime toliau, padėsime jį auginti. Tam tikslui turime ūkiskaitinį padalinį, kasos aparatą, dauginimo techniką. Jeigu tektų savo idėją parduoti ar pagaminti gaminuką, pririnktų reklamos, mes mokiniams sudarytume visas sąlygas, kad jie galėtų savo verslą išbandyti gyvenime. Jeigu pavyks mokinių ar atskiro mokinio verslo planą išugdyti iki verslinės kondicijos, kreipsimės į mūsų asociacijos steigėjus ar verslo angelus, pasirėngusius savo lėšas investuoti į rizikingas veiklas.

ML. Tokiai veiklai reikia atitinkamai parengti, motyvuoti taip pat ir mokytojus. Vargu ar be vadovų vieni vaikai pasiekė didesnių laimėjimų, taps verslo pagalbininkais.

I. Vedeikienė. Su šios krypties mokytojų rengimo problema susidūrėme iškart, kai lankėme Akademijos Ugnės Karvelis gimnazijos klases. Pedagogų reakcija buvo labai įvairi. Mokiniai aiškina, kad yra svajonės ir jos nelygiavertės, tenka apsispręsti, rinktis. Jei vaikas nuo mažens mėgina apsispręsti, pradeda keistis ir jo požiūris į daugelį dalykų. Ir štai čia kai kurie mokytojai pamato galimą grėsmę, nes mokinys į jo pamokas gali pradėti žiūrėti kitaip. O juk vaikui reikia leisti pasireikšti ten, kur jam labiausiai sekasi, lavinti jo geriausias gebėjimus. Kai iš vaiko reikalaujama, kad jis iš visų dalykų gautų dešimtukus, ugdome vidutinioką, o ne išskirtinę kurios nors srities asmenybę. Inovatyvumą ugdyti reikia kitaip. Kita vertus, mokiniai, dėl jau minėto gebėjimų trūkumo, taip pat ne visada tinkamai suvokia gautą informaciją ir nemokėdami reikšti savo minčių, gali įžeisti savo darbui atsidavusius pedagogus. Todėl mūsų laukia ilgas ir nelengvas darbas – rasti tinkamą susikalbėjimo su pedagogais būdą.

ML. Juk nenorite pasakyti, kad pana- cėja – tai ankstyva specializacija?

I. Vedeikienė. Reiktų skirti specializavimą ir motyvavimą. Aš už motyvavimą. Koks bus mokinio pasirinkimas, dar visai neaišku ir jo nereikėtų skubinti, bet motyvuoti reiktų mėginti. Mokiniai turi būti leista pačiam rinktis savo ateitį.

ML. Pokalbyje užčiuopėme nemažai svarbių dalykų, su kuriais kasdienėje veikloje susiduria Asociacijos „Slėnis Nemunas“ Komunikavimo ir technologijų perdavimo centro darbuotojai. Pamėginsime šią temą pratęsti kituose mūsų pašnekesiuose.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Jo balsas tapo taisyklingo lietuviško žodžio sinonimu (2)

Kazio Ulvydo šimtosioms gimimo metinėms

Pradžia, Nr. 3

Gruodžio 23-įją, Kūčių išvakarėse, Lietuvių kalbos institute prisiminimų renginiu ir paroda paminėtos kalbininko Kazio Ulvydo (1910 08 14 – 1996 03 16) šimtosios gimimo metinės. Dalyvavo gerokas būrys Lietuvos kalbininkų, daugelis iš jų buvo Kazio Ulvydo bendradarbiai, kiti, jaunesnieji, jo paskaitų klausėsi Vilniaus universitete (sunku patikėti, kad buvo ir Kauno universitete 1942–1949 m. K. Ulvydo skaitytų paskaitų dalyvių). Daugiausia atėjo tų, kurie ne patį Kazį Ulvydą pažinojo, bet jo balsą, labai įtaigų ir gerai įsimintą, mat kalbininkas kas savaitę per Vilniaus radijo kalbos valandėlę tautą mokė taisyklingai kalbėti ir rašyti. K. Ulvydas Lietuvos žmonėms buvo taisyklingos kalbos autoritetas, jo žodis buvo labai paveikus.

Akademikas K. Ulvydui neliko skolingas

2010 m. minėjome Lietuvos MA nario korespondento Kazio Ulvydo šimtąsias gimimo metines, o štai šių metų kovo 16 d. sukako 15 metų, kai žymaus kalbininko netekome. Liko jo darbai, kuriuos tęsia jaunesnieji kolegos. Prisimindamas įvairius su Kaziu Ulvydu susijusius gyvenimo ir mokslinės veiklos epizodus, Algirdas Sabaliauskas nepamiršo ir istorijos su kalbotyros įžybybe akademiku Viktoru Vinogradovu (1895–1969). Tuo metu jis buvo visos Tarybų Sąjungos kalbotyros „caras“, Tarptautinio slavistų komiteto pirmininkas, žurnalo „Voprosy jazykoznanija“ vyriausiasis redaktorius, vadovavo Maskvos valstybinio universiteto rusų kalbos katedrai, TSRS mokslų akademijos Rusų kalbos institutui, buvo MA Literatūros ir kalbos skyriaus akademikas-sekretorius ir dar apkrautas daugybe kitų pareigų ir įpareigojimų. Labai išvaizdus, žilais plaukais, ant rankos piršto nešiojo didžiulį kaip vyskupo žiedą. Žodžiu, visiems daranti įspūdį asmenybė. Vargu ar kam būtų kilusi mintis, jog šis slavistikos gigantas buvo sėdėjęs lageryje, du kartus buvo ištremtas. Į Maskvą sugrąžintas, kai prirėkė sudarinėti akademinių *Rusų kalbos žodyną*. Kažkas iš kalbininkų prisiminė geriausią tokio darbo žinovą, o kadangi tokio žodyno leidyba jau buvo palaiminta aukščiausiu lygiu, tai V. Vinogradovas buvo iš lagerio sugrąžintas. Pokario metais buvo persekiojamas Nikolajaus Maro šalininkų, paskelbusių „naują mokymą apie kalbą“. Būta bandymų V. Vinogradovą apkaltinti „kosmopolitizmu“, mat buvo gerai susipažinęs su užsienio šalių kalbininkų tyrinėjimais ir juos citavo savo darbuose. Vėliau V. Vinogradovo, kaip kalbotyros autoriteto, žvaigždė kilo vis aukščiau, jis tapo neabejotinai šalies kalbotyros lyderiu. Tai gili ir plačios erudicijos mokslininkas, kuris XX a. tęsė tą Rusijos filologijos mokslo tradiciją, kuriai nebuvo gilios atskirties tarp kalbotyros ir literatūrologijos, stilistikos ir tekstologijos, teorinės lingvistikos ir jos rezultatų praktinio taikymo.

Renginyje dalyvavo Kazio Ulvydo duktė Eglė Bugenienė, vaikaitė Erda Kavaliauskienė, provaikiai Augustas ir Joris Kavaliauskai

Suprantama, kad V. Vinogradovas buvo ir IV tarptautinio slavistų suvažiavimo, 1958 m. vykusio Maskvoje, svarbiausioji figūra. Į suvažiavimą išvažiavo didelė Lietuvių kalbos ir literatūros instituto delegacija su instituto direktoriumi akad. Kostu Korsaku priešakyje. Į delegaciją buvo įtrauktas ir disertacijos dar nespėjęs apginti A. Sabaliauskas, antraip šio epizodo niekas kitas mums nebūtų papasakojęs.

Įspūdžių, ypač jauniems kalbininkams, buvo išties daug. Pamatė svarbiausias kalbotyros mokslo figūras, kurias ligi tol žinojo tik iš mokslinių straipsnių, knygų ir nuotraukų knygų viršeliuose. Dabar klausėsi jų prakalbų, pranešimų, diskusijose išsakomų minčių. Po oficialios dalies vyko ne mažiau oficialus priėmimas, į kurį pateko toli gražu ne kiekvienas kongreso dalyvis. Lietuvos delegacijai teko du pakvietimai – Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktoriui Kostui Korsakui ir pavaduotojui. Kitą dieną A. Sabaliauskas sutinka labai

patenkintą K. Ulvydą: „Įsivaizduoji, – sako šis, – pakvietimus į banketą gavo Korsakas ir Kruopas, abu tyli kaip suokalbininkai, kitiems nieko nesako. Staiga žiūri – ir aš tame priėmime sukiojuosi tarp įžybybių. Jie niekaip negali suprasti, kaip pakliuvau tarp išrinktųjų.“

Buvo štai kaip. To suvažiavimo organizatorius V. Vinogradovas, gerokai nusiplūkęs nuo rūpesčių, nutarė pailsėti ir prieš suvažiavimą kuriam laikui atvažiavo į Palangą. Tuo metu Palangoje buvo K. Ulvydas, kuris ir pamatė netikėtai iš autobuso išlipantį V. Vinogradovą. Tą akimirką akademikas nelabai priminė įžybybę – susitraukęs, sustiręs, sutrikęs dairosi, tarsi būtų atsidūręs negyvenamoje saloje. K. Ulvydas priėjo, prisistatė, kas esąs, nuvedė profesorių į vietą, kur jis turėjo apsisėsti, žodžiu, viską sutvarkė kaip dera. Šią lietuvių kalbininko geradarių prisiminęs V. Vinogradovas Maskvoje ir pakvietė jį su kitais garbingiausiais Kongreso dalyviais į priėmimo vakarą.

Kai duso žodyno sudarymo darbas

Baigdamas savo prisiminimus apie vyresniąją kolegą A. Sabaliauskas pabrėžė jo sumanų vadovavimą lietuvių kalbotyros ir Lietuvių kalbos instituto reikalams tuo sudėtingu gyvenimo laikotarpiu, kai ginant kalbos mokslą išlaviruoti mūsų kalbininkams buvo išties labai nelengva. Galima tik pasidžiaugti, kad iš vyresniosios kartos darbų estafetę perėmė jaunesnieji kalbininkai suvokia ir moka vertinti atmintį žadinančius prisiminimus ir su pirmakais susijusias relikvijas. Leksikografijos centro vadovė Zita Šimėnaitė susirinkusiųjų dėmesį atkreipė į eksponuojamą K. Ulvydo daiktus – darbo kėdę ir portfelį, gausų rinkinį nuotraukų ir išleistus kalbininko darbus. Pirmą kartą visa tai matančiam – įdomu ir reikšminga, o su K. Ulvydu dirbusiems kolegoms tie daiktai ir darbų liudytojai yra daug

Gedimino Žemlicko nuotraukos

iškalbingesni, nes žadina asociacijas, be kurių ir instituto istorija nebūtų tik sausas faktų rinkinys.

K. Ulvydas bene daugiausia nusielpė dirbdamas prie „Lietuvių kalbos žodyno“. Atėjo vadovauti žodyno rengimui turbūt sudėtingiausiu metu, nors ir ligi tol lengva nebuvo. Pirmuosius du žodyno tomų sąsiuvinis parengė Kazimieras Būga (1924 m. išėjo pirmasis žodyno sąsiuvinis, 1925 m. jau po K. Būgos mirties – antrasis sąsiuvinis). Atnaujintam žodyno rengimo darbui vadovavo Juozas Balčikonis: 1941 m. išleistas I žodyno tomas, 1947 m. – II tomas. Neišvengta sovietinės cenzūros, abu pirmieji tomai atsidūrė specfonde. Nuo 1956 m. buvo pradėti rengti žodyno tomai pagal naują žodyno rengimo instrukciją. Buvo reikalaujama pirmiausia pateikti pavyzdžių iš tarybinės literatūros, tik po jų gali būti kalbos pavyzdžiai iš tarmių, senųjų raštų ir tautosakos. Tai štai tokiomis sąlygomis K. Ulvydas ėmėsi žodyno rengimo darbo. Jam teko dirbti net prie devynių žodyno tomų, apie 15 metų vadovauti jo sudarymo ir rengimo darbams. K. Ulvydas buvo III–V žodyno tomų (1956–1959), XI–XVI tomų (1978–1995) vyriausiasis redaktorius. Vadinas, prie devynių iš dvidešimties „Lietuvių kalbos žodyno“ tomų pridėjo savo ranką.

Beje, pirmoji kalbininkams skirta Lietuvos valstybinė premija ir buvo 1965 m. už „Lietuvių kalbos žodyno“ III–VI tomus. Apdovanota grupė žodynininkų, tarp kurių buvo ir K. Ulvydas. Tokią pat premiją, kaip vyriausiasis redaktorius ir vienas iš autorių, gavo 1977 m. už akademines „Lietuvių kalbos gramatikos“ (3 t., 1965–1976) parengimą. Už darbą prie „Lietuvių kalbos žodyno“ K. Ulvydas kartu su kitais 1996 m. (po mirties) buvo apdovanotas Lietuvos Respublikos mokslo premija.

Galime tik pakartoti K. Ulvydo išsakytą mintį, kad lietuvių tauta nieko vertingesnio už savo kalbą nėra sukūrusi. Kalba yra tautos pamatas, gyvybės šaltinis. Kalba padėjo įveikti lietuvių tautai įvairias kliūtis, ir kol gyva bus lietuvių kalba, tol gyvuos ir tauta... Panašią mintį yra išsakęs ir kalbininkas Antanas Salys, kuriam likimas buvo lėmęs dirbti skirtingomis nei Ulvydui sąlygomis. „Tautą reikia kurti ir burti kalba“, – tai Salio žodžiai, o mintis ta pati.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2010 m. *Mokslo Lietuva* vykdo projektą *Mokslui, visuomenei ir kultūrai*. Siekdama populiarinti laikraščyje publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia minėtą projektą.

Dr. Pranas Kniūkšta

Kai institute pakvipo maištu

Kalbininkė žodynininkė dr. Klementina Vosylytė K. Ulvydą prisimena kaip labai tvarkingą, gal net kiek pedantišką asmenybę. Į Vilniaus universitetą filologams skaityti paskaitą jis ateidavo 18 val. po darbo institute – studentai laukdavo auditorijoje. Nusivilkęs lietpalčių, tvarkingai sudėjęs, elegantišku judesiu užmėsdavo ant suolo. Skaitydamas paskaitą prieidavo ir pataisydavo lietpalčio klostes. Niekada neateidavo neišlygintais drabužiais, rengdavosi netgi madingai pagal tuos laikus, nešiojo modernius švarkus, mėgo džinsus. Apskritai buvo labai išnašus vyras, tarp kitų filologų jam K. Vosylytė pirmajam skirtų ažuolo vardą.

Įspūdingas buvo K. Ulvydo balsas, kurį labai gerai pažinojo visa Lietuva. Tuo K. Vosylytė ne kartą turėjo progos įsitikinti įvairių ekspedicijų metu. Kai prisistatydavo, kad atvyko iš Lietuvių kalbos ir literatūros instituto, tai visi pirmiausia K. Ulvydą prisiminėdavo. Ko gero, iš tuo metu per radiją kalbėjusiųjų niekas kitas tautai tokio poveikio nepadarė kaip K. Ulvydas – jo žodis buvo labai įtaigus. Kone tris dešimtmečius 1957–1985 m. jo balsas skambėjo per Lietuvos radijo laidas, kuriose kartą per savaitę buvo aiškinami kalbos kultūros ir norminimo dalykai.

Lietuvių kalbos ir literatūros institute 1961 m. Žodynų skyriaus vadovu tapo J. Kruopas, pakeitęs K. Ulvydą, o šis pradėjo vadovauti Dabartinės literatūrinės lietuvių kalbos skyriui (vadovavo iki 1976 m.). Ataskaitiniai žodynininkų ir gramatikų susirinkimai vykdavo kartu. Klementina Vosylytė sako iš tų susirinkimų kitų kalbėtojų nelabai prisimenanti, o K. Ulvydo prakalbos darė įspūdį ir įstrigdavo ilgam. Bendradarbiams patikdavo klausytis K. Ulvydo įspūdingų iš komandiruočių. Atveždavo įvairių knygų, bet įdomiausi buvo jo pastebėjimai net ir apie paprastus dalykus: kokiame viešbutyje gyveno, kokia ten tvarka, kokios parduotuvės, su kokiais žmonėmis teko bendrauti ir kokius nuotykius patyrė. Klausytojus apdovanodavo tikro gyvenimo įspūdziais, o kadangi K. Ulvydas labai noriai ta patirtimi dalydavosi, tai visiems patikdavo klausytis – jautėsi praturtėję nauja informacija.

Bene didžiausią įspūdį K. Vosylytė darė tai, kad K. Ulvydas visai nebijojė griežtojo instituto direktoriaus Kosto Korsako, visada gindavo savo pavaldinius. Kad ir toks pavyzdys. Žodynininkai ir kiti kalbininkai insti-

tute jautėsi lyg ir nuskriausti. Literatūros tyrinėtojai leisdavo savo knygas vieną po kitos, kasmet išeidavo vis naujų, o žodynininkai geriausiai atveju kas treji metai išspausdindavo „Lietuvių kalbos žodyno“ tomą. Kai ateidavo premijų skyrimo metas, tai literatūrologai gaudavo kone trigubai didesnes. Albertas Zalatorius kalbininkus ramindavo: „Jūs namo pareinat

ir ramiai miegat, o mes dieną naktį galvojame“. Išdrąsėję kalbininkai turėjo kaip atsikirsti: „Pasikeiskime vietomis, jūs rašykite žodyną, o mes imsime jūsų straipsnių. Pamatysite, kad nei jūs, nei mes ne iš vietos“. Kartą žodynininkai tokios neteisybės neišlaikė. Darbuotole Sofija Kėzytė, iš kurios niekas tokio ryžto nelaukė, pareiškė, kad reikėtų atsisakyti tų varganų premijų. Nutarta apie premijų atsisakymą pasakyti vadovui K. Ulvydai. Šis išsigando ir labai prieštaravo, anot jo, neprotinam sprendimui. Po dešimties minučių sugrįžo visiškai ramus: „Teisingai, jus skriaudžia, bet kas pasakys direktoriui?“. Maišto iniciatorė Kėzytė iškart pareiškė, kad pas direktorių neis. Teko eiti Vosylytei.

Direkcijoje kilo sujudimas. K. Ulvydas savo darbuotojų reikalavimus gynė. Buvo sušauktas posėdis, nutarta literatūrologams premijas apkarpyti, o žodynininkams pridėti. Konflikto pavyko išvengti.

Kartą taip jau nutiko, kad žodynininkai iš darbo išėjo kiek anksčiau, negu priklausytų. Kitą dieną K. Korsakas išsikvietė K. Ulvydą – kaip čia yra, kad jo skyriaus darbuotojai nesilaiko drausmės? K. Ulvydas pareiškė, kad išvakarėse ar anksčiau vyko posėdis, darbuotojai ilgiau užtruko, tad dabar atsiėmė, kas jiems priklauso. Korsakas atlyžo. Iš tikrųjų jokio posėdžio nebuvo, tiesiog taip K. Ulvydas apgynė savo skyriaus darbuotojus.

K. Ulvydas turėjo įprotį institute pasilikti ir po darbo. Gal jam buvo ramiau dirbti, kai visi išsiskirstydavo. Paskutinis iš darbo išeinantis darbuotojas turėdavo vadovui nunešti didžiojo kambario raktą. Paprastai ta rakto atidavimo procedūra užtrukdavo kokią pusvalandį, nes K. Ulvydas užkalbindavo, o temos būdavo įvairios. Apie žodyną, politiką, jis pats papasakodavo įvairių dalykų apie pažįstamus ir nepažįstamus asmenis – tie pokalbiai būdavo įdomūs ir ilgam įsimindavo.

K. Vosylytė sako neprisimenanti įpykusio ar susinervinusio K. Ulvydo. Buvo tvirtas ir labai šviesus žmogus, ir visi tą jautė. Nebuvo labai nuolankus vadovybei, gal todėl jo ir instituto direktoriumi neskyrė. Savo skyriaus darbuotojams jis buvo labai geras, teisingas ir sumanus vadovas.

Vėliau, prieš K. Ulvydai išeinant į pensiją, K. Vosylytė pastebėjo jam nebūdingą netvirtą eiseną. Visada toks tiesus, gražus, tvirtas žingsnis, o dabar, matyt, su sveikata kažkas ne taip. Iš tikrųjų taip ir buvo. K. Vosylytės at-

davo sintaksiškai išnagrinėti sakinius. P. Kniūkštai, matyt, sekėsi tuos sakinius nagrinėti, kadangi baigus universitetą, jį Ulvydas buvo numatęs pasiimti darbu į institutą. Deja, universitetas savo absolventui išdavė tokią charakteristiką, kad apie institutą ir svajoti

neteko. P. Kniūkšta atvažiavo, užėjo pas Ulvydą, o šis kalba: „Tu ten gerai įsitaisęs Eiškėse, turi šiltą vietą, o atėjęs į institutą, vargainai gyvensi, bet perspektyvą turėsi“. P. Kniūkšta savąją „šiltą vietą“ iškeitė į K. Ulvydo pranašautą perspektyvą, ir šis jį priėmė į savo skyrių. Darbą pradėjo nuo lietuvių kalbos rašybos konspekto rengimo, o baigęs aspirantūrą buvo įkinkytas dirbti leidinyje „Kalbos kultūra“, nuo 22 numerio. Pagrindinis leidinio vadovas ir ramstis buvo pats K. Ulvydas, o idėja „Kalbos kultūra“ leisti kilo Lietuvos mokslų akademijoje, gal talkininkaujant Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vadovams.

Prof. Algimantas Sabaliauskas

mintyje K. Ulvydas visada išliks kaip idealaus vadovo pavyzdys.

Gimtoji kalba įgyjama su motinos pienu

Dr. Pranas Kniūkšta iš K. Ulvydo perėmė vadovavimą kalbos kultūrai, nuo 1991-ųjų iki 2000 m. Lietuvių kalbos institute buvo Kalbos kultūros skyriaus vadovas. 1972 m. tapo leidinio „Kalbos

Sliziene baigė aspirantūrą, tad į ją galėjo stoti kitas pretendentas. Tačiau N. Slizienei neatsirado vietos institute, todėl buvo sugalvota kombinacija: Albertas Ružė iš instituto stoja į aspirantūrą, o į jo vietą ateina dirbti N. Sliziene. P. Kniūkšta jau buvo padavęs dokumentus į aspirantūrą, todėl nuėjo pasiteirauti instituto direktoriaus pavaduotojo J. Kruopo, kokios jo galimybės.

Sliziene baigė aspirantūrą, tad į ją galėjo stoti kitas pretendentas. Tačiau N. Slizienei neatsirado vietos institute, todėl buvo sugalvota kombinacija: Albertas Ružė iš instituto stoja į aspirantūrą, o į jo vietą ateina dirbti N. Sliziene. P. Kniūkšta jau buvo padavęs dokumentus į aspirantūrą, todėl nuėjo pasiteirauti instituto direktoriaus pavaduotojo J. Kruopo, kokios jo galimybės.

J. Kruopas buvo toks mandagus vadovas, kad retai kada tiesiai atsakydavo, jei atsakymas nepalankus klausėjui. Ir tą kartą atsakė labai lanksčiai: girdi, bus labai nepatogu, kai P. Kniūkšta atvažiuos laikyti egzamino, o paskui atgal turės grįžti į Dieveniškės. P. Kniūkštai nieko neliko, tik pasiimti popierius ir grįžti atgal į mokyklą.

Po kelerių metų, kai dirbo jau Eiškėse, gavo ženklą iš V. Vitkausko, kad galima dalyvauti konkurse – ins-

Dr. Klementina Vosylytė

tute yra laisva vieta. P. Kniūkšta atvažiavo, užėjo pas Ulvydą, o šis kalba: „Tu ten gerai įsitaisęs Eiškėse, turi šiltą vietą, o atėjęs į institutą, vargainai gyvensi, bet perspektyvą turėsi“. P. Kniūkšta savąją „šiltą vietą“ iškeitė į K. Ulvydo pranašautą perspektyvą, ir šis jį priėmė į savo skyrių. Darbą pradėjo nuo lietuvių kalbos rašybos konspekto rengimo, o baigęs aspirantūrą buvo įkinkytas dirbti leidinyje „Kalbos kultūra“, nuo 22 numerio. Pagrindinis leidinio vadovas ir ramstis buvo pats K. Ulvydas, o idėja „Kalbos kultūra“ leisti kilo Lietuvos mokslų akademijoje, gal talkininkaujant Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vadovams.

Nuo pirmo numerio K. Ulvydas buvo šio leidinio siela ir pagrindinis organizatorius, svarbiausias idėjų generatorius ir principinių straipsnių autorius, taigi šios garbės iš jo niekas negali paveržti. Jis pats parašė ir „Kalbos kultūroje“ išspausdino 45 straipsnius. P. Kniūkšta pastebi: to meto gyvenimo taisyklės iš K. Ulvydo reikalavo vieną kitą pagarbinamąjį žodį parašyti „par-

tute yra laisva vieta. P. Kniūkšta atvažiavo, užėjo pas Ulvydą, o šis kalba: „Tu ten gerai įsitaisęs Eiškėse, turi šiltą vietą, o atėjęs į institutą, vargainai gyvensi, bet perspektyvą turėsi“. P. Kniūkšta savąją „šiltą vietą“ iškeitė į K. Ulvydo pranašautą perspektyvą, ir šis jį priėmė į savo skyrių. Darbą pradėjo nuo lietuvių kalbos rašybos konspekto rengimo, o baigęs aspirantūrą buvo įkinkytas dirbti leidinyje „Kalbos kultūra“, nuo 22 numerio. Pagrindinis leidinio vadovas ir ramstis buvo pats K. Ulvydas, o idėja „Kalbos kultūra“ leisti kilo Lietuvos mokslų akademijoje, gal talkininkaujant Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vadovams.

Kaziui Ulvydai skirtos parodos nuotraukos

kultūra“ rengėju ir redakcinės kolegijos nariu, 1991–2003 m. – atsakomuoju redaktoriumi. K. Ulvydo dėka 1967 metais P. Kniūkšta ir buvo priimtas į institutą.

Pirmą kartą savo būsimą vadovą P. Kniūkšta išvydo Vilniaus universitete skaitantį lietuvių kalbos sintaksės kursą. Ulvydo paskaitos buvo labai įdomios. Ligi tol sintaksę studentai išmanė tiek, kiek buvo Juozo Žiugždos „Lietuvių kalbos gramatikoje“. Ulvydas pažėrė labai daug naujų dalykų. Per pratybas ne iš teorijos purtydavo, bet reikalau-

tijai ir tarybinei vyriausybei“, kurios sudarė tokias puikias sąlygas reikštis lietuviškam žodžiui, bet K. Ulvydas nekviėt lietuvių kalbai taikyti rusų kalbos taisyklių, prastinti gimtą kalbą ar iš tekstų naikinti lietuviškumą. Šito jam niekas prikišti negali. Pabrėždavo, kad gimtoji kalba įgyta su motinos pienu: šis skrajuos K. Ulvydo posakis buvo dažnas jo straipsniuose ir kalbose.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

ŽMOGUS IR MIŠKAS

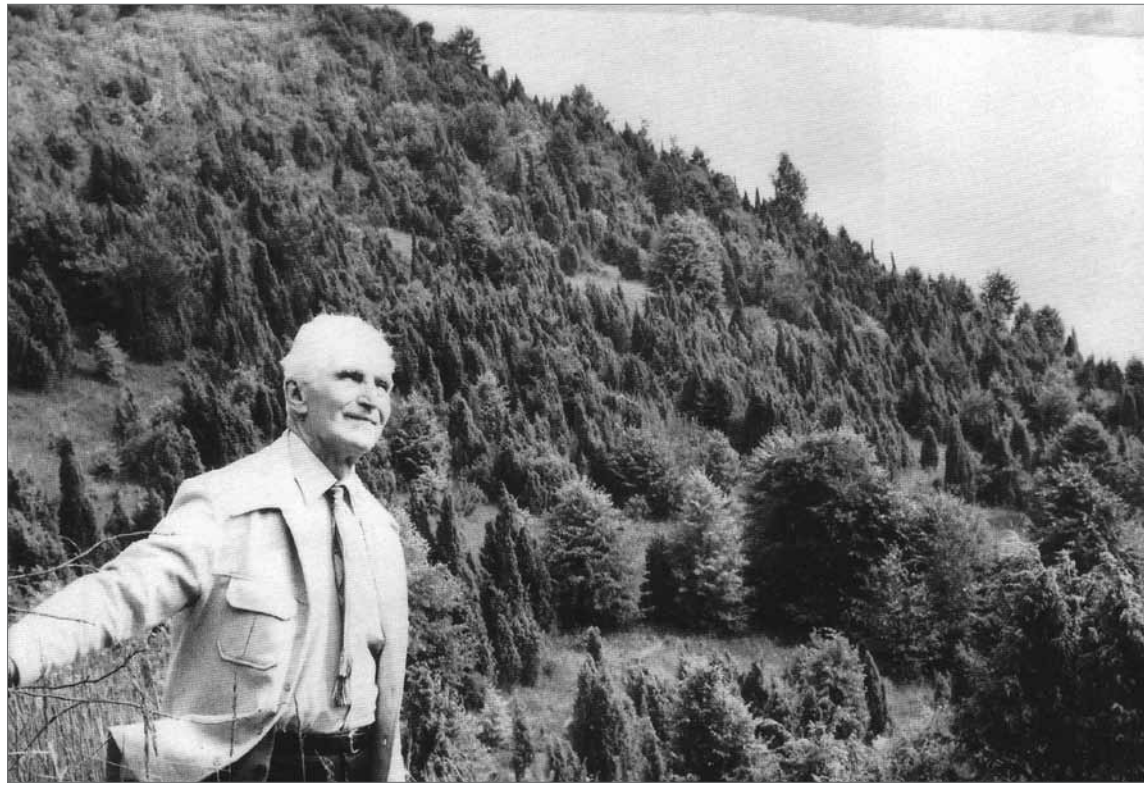
Jonas Kuprionis – miškininkas iš Dievo malonės (2)

Pradžia Nr. 4

Rugpjūčio 3 dieną paminėsime iškilaus miškininko, žurnalisto, vieno iš skautų organizacijos Lietuvoje įkūrėjo profesoriaus Jono KUPRIONIO 110-ąsias gimimo metines. Tai apie jį išėivijoje tokias eilutes yra palikęs kunigas dr. Juozas Prunskis: „Mielas žmogus, uolus lietuvis, darbštus, pažangus ir sėkmingas profesorius“. J. Prunskis neabejodamas į šimto tremtyje gyvenančių tauriausių lietuvių sąrašo pirmąsias eiles būtų įrašęs J. Kuprionio pavardę.

Išlieka ši asmenybė kaip viena iš ryškiausių ir Lietuvos žmonių atmintyje. J. Kuprionio sūnenas pedagogas Jonas Bagdonas, veikdamas pagal nuostatą – geriau anksčiau, negu pavėluotai – dar 2010 m. vasarą išspaus-tuvęs AB „Spauda“ parsivežė dažais kvepiančią naują savo sudarytą knygą „Jonas Kuprionis miškininkas“. Tai jau antroji iš Anykščių krašto kilusio, o kūrybingiausių savo profesinės pedagoginės veiklos metus atidavusio Trakams, kuriuose ir dabar gyvena, J. Bagdono sudaryta knyga. Pirmoji – „Jonas Kuprionis skautas“ pasirodė 2006 metais.

Veikiausiai Anykščiuose vasarą bus paminėtos J. Kuprionio 110-osios gimimo metinės, nes tai jau į tradicijos rangą iškylanti šventė – juk buvo labai gražiai šis anykštėnas pagerbtas 90-ųjų ir 100-ųjų gimimo metinių proga. Jei taip įvyks, tai vartydami naują knygą renginio dalyviai ir svečiai tarp 169 nuotraukų – tiek sugebėta įdėti į knygą – atras ir daug pažįstamų veidų. Tai žymūs

Besigrožint Kauno marių pakrantes apšodintais sidabriniais kėniais, kurių sėklomis Lietuvos miškininkus aprūpino pats profesorius Jonas Kuprionis

Kalbintami Joną BAGDONĄ mėgin-sime atskleisti dar vieną kitą nežinomą ar primirštą Lietuvos miškams ir žmonėms nusipelnusios asmenybės gyvenimo ir veiklos puslapį.

Spausdinto žodžio vertė

Mokslo Lietuva. *Prisiminkime, kaip susidomėjote savo dėdės ir krikšt-tėvio Jono Kuprionio veikla ir kada pradėjote kaupti knygomis „Jonas Kuprionis*

pvz., prof. Povilo Matulionio laidotu-vių ir kitos. Kai pramokau skaityti iš tų laikų, maždaug nuo 1936–1937 m. ir prisimenu „Mūsų girias“.

Apskritai namuose buvo daug įvai-rių spaudinių, nes tėvas antrą kartą grįždamas iš Amerikos atsivežė daug laikraščių ir žurnalų. Kur jis pramoko skaityti – nežinau, taip ir nesugebėjau iškvosti, bet jis atsivežė krūvą socialde-mokratinės literatūros. Prenumeravo „Ūkininko patarėją“ su visais priedais, o mama – žurnalą „Lurdas“, kurį leido 1936–1940 m. tėvai vienuoliai kapu-cinai. J. Kuprionis mamai siuntinėjo žurnalą „Žvaigždė“. Mes, vaikai, taip pat visi savo žurnalus turėjome. Gyveno-me Dabužių kaime Kavarsko valsčiuje, Ukmergės apskrityje. Buvome gan šviesi šeima, vieni pirmųjų kaime, gal 1935 ar 1936 metais nusipirkome radijo aparatą.

Dėdė Jonas mane visokiomis kny-gelėmis apdovanodavo, prisiūsdavo gyvų jų galą, iš jų mokiausi visokių eilė-raščių. Mokėjau Kazio Binkio „Joną pas čigonus“, daug Bernardo Brazdžionio eilėraščių, tad tarp giminių pagarsėjau kaip didelis deklamatorius. Brandžia-me amžiuje buvau tapęs tikru snobu, knygų rijiku, turėjau, kiek įmanoma buvo turėti, knygų apie gamtą. Noriu pasakyti, kad dėdės Jono Kuprionio gamtos ir spausdinto žodžio pasaulis man buvo ir liko artimas. Pagaliau tą savo snobizmą galėčiau ir pateisinti, nes savo mokiniams visada knietėjo vis ką nors naują be matematikos pasakyti.

ML. *Prisimenu Jus dar iš tų laikų, kai buvote tuometės Trakų vidurinės mokyklos direktorius ir matematikos mokytojas, kurį dažnai buvo galima sutikti Trakų knygyne su glėbeliu naujų knygų. Kam šiandien pasakys, kad Trakuose nebėra knygyno – neišsilaikė. Jeigu tai žinių visuomenės požymis, tai labai atsiprašau.*

J. Bagdonas. Viskas parduota, jei būtų galima, tai Trakuose ir pilis su bažnyčia jau būtų parduoti.

ML. *Pirmoji nepriklausomos Lietuvos Respublika kūrė knygynus, atidarinėjo naujas mokyklas, o dabartinėje Lietuvoje uždarinėjami knygynai ir mokyklos. Toks skirtumas.*

Vaizdingai apibūdinate, kaip formavosi Jūsų tėvų, per juos ir Jūsų santykis su knyga, spausdintu žodžiu, mokslo

žiniomis. Bet neatsakėte į klausimą, kaip prasidėjo tikslingas domėjimasis J. Kuprionio asmenybe, mokslinė ir visuomeninė veikla?

J. Bagdonas. Svarbiausias impulsas prasidėjo 1991-aisiais metais, kai buvo minimos J. Kuprionio 90-osios gimimo metinės. Į Lietuvą pradėjo važinėti Danutė Ankaitienė, J. Kuprionio duktė, užsimezgė glaudesnis ryšys. Beje, D. Ankaitienė ir jos vyras Romas Ankaitis už tą pirmąją kelionę į Lietuvą jautė dėkingumą Šarūnui Marčiulioniui. Kai 1989 m. krepšininkas atvyko į JAV žaisti krepšinį NBA, Danutei tekdavo jam vertėjauti, Šarūnas artimai bendravo su Ankaičiais. Gaila, kad savo tėvelio 90-mečiui skirtame minėjime Anykščiuose Danutė ir Romas negalėjo dalyvauti, nes baigėsi judviejų vizų galiojimo laikas ir teko išvykti anksčiau. Tame minėjime ir buvo nuspręsta, kad reikėtų parengti apie profesorių knygą – o kas padarys? Teko man imtis knygos sudarymo darbo.

ML. *Toli gražu ne apie kiekvieną mokslo žmogų išleistas net dvi tokios solidžios knygos. J. Kuprioniu pasisekė.*

J. Bagdonas. JAV gyvenantys J. Kuprionio artimieji buvo numatę, kad bus išleista viena knyga, bet kai pradėjau domėtis jo bibliografija, įsitikinau, kokia plati, įvairiapusė buvo šio žmogaus veikla. Vienoje knygoje visa tai aprėpti buvo tiesiog neįmanoma. Be to, artėjo skautų jubiliejus, 2008 m. turėjo būti minimas Lietuvos skautų organizacijos 90-metis, o J. Kuprionis juk vienas šios organizacijos kūrėjų Lietuvoje. Taip 2006 m. pavyko išleisti knygą „Jonas Kuprionis skautas“, solidžią tiražo dalį padovanojome Lietuvos skautų organizacijoms.

Jau tada buvome apsisprendę imtis ir antrosios knygos. Galutinį sprendimą priėmėme „Šarūno“ viešbutyje Vilniuje, kur susitikome trise – J. Kuprionio žentas Romas Ankaitis, „Mūsų girių“ redaktorius Algirdas Berželionis ir Jūsų nuolankus tarnas. Padarėme ir tą įvykį įamžinusią nuotrauką.

Abiejų J. Kuprioniu skirtų knygų leidybą parėmė jo duktė Danutė Ankaitienė su savo vyru Romu Ankaičiu, duktė Dalia ir sūnus Algis Kuprionis. Esu labai dėkingas Danutei ir Romui

Ankaičiams, kurie išsaugojo įvairius J. Kuprionio dokumentus, kurie būtent Ankaičių dėka ir išliko. Gaila, kad nebuvo išsaugotos Kuprionio knygos, sukaupti laikraščiai, apie ką apgailėstaudamas rašė ir laikraščio „Draugas“ (JAV) redaktorius, prelatas dr. Juozas Prunskis. Danutė Ankaitienė man ir žurnalo „Mūsų girios“ redaktoriui Algirdui Berželioniui siuntė paties J. Kuprionio ir apie jį parašytų įvairių straipsnių kopijas. Tai toli gražu ne visi straipsniai, nes kai sudarinėjau knygas apie J. Kuprionį, teko nemažai padirbėti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Lituanistikos skaitykloje. Padedant bibliografei Ringailei Bagušytei ieškojau J. Kuprionio straipsnių įvairiuose JAV spaudiniuose ir taip pat toli gražu ne viską pavyko rasti.

Į mišką žvelgė pirmiausia sodintojo akimis

ML. *Kokie sunkumai iškilo, rengiant pastarąją knygą apie J. Kuprionį?*

J. Bagdonas. Medžiagos gausa ir abejonės – tai didžiausias sunkumas sudarant šią knygą. Suprantu, kad geras rašytojas ir ne tokią knygą parašytų ar sudarytų. Labai jaudinausi, kad ganėtinai silpna man atrodė mano, kaip knygos sudarytojo, parašytoji knygos įžanga. Paminėjau, ką laikiau reikalinga – kas apie J. Kuprionį buvo rašęs, apie ką jis pats rašė. Apie jį rašė pirmiausia miškininkai Vincas Žemaitis (kartu kūrė miškininkų draugiją), buvę J. Kuprionio studentai Jonas Kučinskas, Zenonas Prūsas, Petras Šilas, bendramoksliai prof. Mykolas Jankauskas ir prof. Juozas Rauktytis, vėliau akad. prof. Leonardas Kairiūkštis, prof. Jonas Repšys, prof. Albertas Vasiliauskas ir visos būrys žurnalistų.

Nuo ko pradėti knygą? Neišvengiamai iškilo klausimas, ypač svarbus kalbant apie tokią įvairiapusę asmenybę. Apie Kuprionio skautišką veiklą jau nebuvo reikalo rašyti, nes tam buvo skirta pirmoji knyga. Siekdamas atskleisti asmenybę atrinkinėju J. Kuprionio parašytus straipsnius nepriklausomoje Lietuvoje, susidariau tam tikrus blokus, kuriuos ir pabandžiau užpildyti. Pradėjau nuo pirmųjų jo paties rašytų straipsnių miškininkystės klausimais. Tai straipsniai apie miškus valstybės ūkyje, kodėl ūkininkams turi rūpėti auginti mišką, kada geriausia medelius sodinti, apie kelių ir galulaukių apšodimą medžiais, sodybų puošimą ir pan.

ML. *Žinome, kad J. Kuprionis buvo vienas iš tų aktyvių ir energingų miškininkų, kuris tarpukaryje jaunuomenę telkė sodinti medelius ir miškus, puošti aplinką, žodžiu, buvo tikras Lietuvos gražinimo entuziastas. Bet štai kas mane ypač nustebino: 1944 m. pavasarį „Ūkininko patarėjas“ išspausdino J. Kuprionio straipsnį „Ar šiemet sodinsime medelius?“. Vyksta karas, frontas artėja Lietuvos link, o J. Kuprionis kviečia visus, galinčius prisidėti prie miško želdymo darbų, sodinti medelius. Straipsnyje rašo, kad karo sąlygomis sunku pasisamdyti darbininkų, bet daug darbų gali padaryti mokiniai, yra ir nesunkių medžių sodinimo darbų, kiekvienam pakeliamų. Karas baigsis, miškai nebus beatodairiškai kertami, mediena išvežama – pasodinti miškai tarnaus vietos gyventojams. Bet miškai auga lėtai, reikės dešimtmečių jiems užaugti, tad laiko negalima prarasti. J. Kuprionio žvilgsnis siekia toli į priekį – tai valstybininko ir visuomenininko žvilgsnis.*

J. Kuprioniu visada labai svarbi buvo ir estetinė miško vertė

profesorai ir daktarai, miškininkystės mokslo Lietuvoje kūrėjai ir praktinės veiklos vykdytojai, tai ir visai šaliai nusipelnę kultūros žmonės, visuomenininkai, pagaliau ir tiesiog anykštėnai, įmūriję savąją plytą į nepriklausomybės statinį, kurio vardas – Lietuva.

Žodžiu, knyga turininga, verta asmenybės, kuriai prisiminti ir skirta.

skautas“ ir „Jonas Kuprionis miškininkas“ reikalingą medžiagą? Kokį vaidmenį čia buvo lemta suvaidinti šeimos albumui?

Jonas Bagdonas. Mano tėčiui Kuprionis užprenumeravo ir nuolat siuntinėjo savo redaguojamą žurnalą „Mūsų girios“, tad iš vaikystės dienų šį leidinį nuolat mačiau prieš akis. Giliai įstrigo kai kurios žurnalo nuotraukos,

J. Bagdonas. Mano apsisprendimą, kokius straipsnius į knygą dėti, būtent ir lėmė jų visuomeniškumas, todėl stengiausi dėti ne tiek mokslinius ir specifinius iš miškininkystės srities, bet tokius, kurie būtų įdomūs platesniam skaitytojų būriui. Manau, kad iš knygos ryškėja, kad J. Kuprionis visų pirma sodintojas, ir į mišką jis daugiausia žvelgė sodintojo ir visuomenininko, gal mažiau naudotojo akimis. Miško sodinimas – vienas kilniausių darbų, nes dirbamas vaikų ir vaikaičių labui.

Pagaliau šį darbą skatino ir Kazimiero Būgos pradėtas rašyti „Lietuvių kalbos žodynas“. Štai kodėl žurnale „Mūsų girios“ skaitytojai buvo kviečiami prie šio darbo svarbos prisidėti, buvo aiškinama, kaip svarbu ir reikia ką nors bendro su mišku turinčius žodžius rinkti – medžių ir jų atskirų dalių pavadinimus, kaip vartojama įvairiuose Lietuvos kraštuose, miškų vietų vardai, medžio dirbiniai, iš medžio gaunami produktai, miškų kenkėjai, miškų gyvūnijos ir augalijos

Dideliu ponu J. Kuprionis nesidėjo

ML. Ar tai, kad esate matematikas, padėjo Jums sudarant šią knygą? O gal trukdė?

J. Bagdonas. Nepervertinčiau savo profesijos poveikio šiam darbui. Nesu labai tvarkingas, kartais neprisimeinu, kur ką pasidedu. Bet man padėjo, kad trejus metus kariuomenėje buvau raštininku. Čia pasijuokimui. Mano, kaip matematiko, profesija gal padėjo

do, kad visos nuotraukos atskleidžia įvairiapusiškos J. Kuprionio asmenybės interesus.

Kai kurios nuotraukos turi ir etnografinę vertę, nes tie laikai nebegriš. Kad ir nuotraukos, kur J. Kuprionio brolis Antanas ruošia linų galvutes žardijimui, arba – Kūčios Antano šeimoje, arba brolienės kraičio vežimas.

ML. Ar rengiant abi knygas Jums pačiam naujų spalvų ir atspalvių dėdės J. Kuprionio asmenybėje pavyko patirti?

J. Bagdonas. Ir ne vieną, kadangi įdėmiau teko įsiskaityti ir į kitų rašiusių darbus. Juozo Baltušio knygoje visi turtingesni ūkininkai yra buožės, o samdiniai – visai kito pasaulio žmonės. Tačiau pavartę Kuprionių šeimos nuotraukas matome, kad ir šeiminkai, ir samdiniai dažnai kartu nusifotografavę. Antai po Mataušo atlaidų Anykščiuose Kuprioniai Kiausų kaime nusifotografavę su kaimynais, o šalia jurgino žiedu pasipuošusios samdinės stovi J. Kuprionis. Anykščiuose gyvenantis rašytojas Vyngandas Račkaitis, rinkdamas medžiagą apie J. Kuprionį, aplankė nemažai profesorių pažinusių žmonių, sužinojo įdomių dalykų. V. Račkaitis rašo, kaip vieną kaimietį, atvažiavusį tarnauti į Vilnių, J. Kuprionis vedžiojo po miestą. Jai aprodė Aušros vartus, Vilniaus Kalvarijas ir kitas įžymias vietas. Skirtumo tarp savęs ir kaimiečių Kuprionis nedarė, ponu nesidėjo.

ML. Ir tai nė kiek nepakenkė J. Kuprionio autoritetui. Antai Gražina Narakaitė-Petrauskienė, gyvenanti Kanadoje, rašo, kad ir kiti giminės nariai buvo baigę aukštuosius mokslus, bet tik vienintelį J. Kuprionį vadino „profesoriumi“.

J. Bagdonas. Giminėje apie dėdę kalbėta visada pagarbiai, neteko matyti jo supykusio ar pakėlusio balsą. Buvo labai geranoriškas ir švelnus

du, kad skautai nei apie pirmąją, nei apie antrąją knygą spaudoje neparašė nė žodžio, nors skautams įvairiuose jų renginiuose padovanota 350 egzempliorių.

ML. Gal čia įtakos turėjo ir tas faktas, kad J. Kuprionis buvo sustabdęs savo veiklą skautų organizacijoje?

J. Bagdonas. Man sunku vertinti dabartinių skautų nuostatas, o 1930 m. vyriausiuoju skautininku išrinktas J. Kuprionis išties atsisakė vadovauti Kauno tuntui. Jis sustabdė savo veiklą Lietuvos skautų organizacijoje, protestuodamas prieš skautų organizacijos suvalstybinimą.

Bet iš Lietuvos skautijos istorijos šios pavardės neįmanoma išbraukti. Šiaurietis Giedrius Globys 2008 m. parašė straipsnį „Skautija tarpukario Lietuvoje“, o Vytauto Didžiojo universitete parašė disertaciją „Akademiniškas skautų sąjūdis išeivijoje 1947-1990“. Lietuvos skautų veiklos suvalstybinimo klausimus nagrinėjo profesorius Algirdas Ažubalis, beje, matematikas, kartu su bendraautorėmis Rolanda Kazlauskaite-Markeliene ir Virginija Žilėnienė parašė monografiją „Karių rengimas Lietuvos mokykloje (1929-1940)“. Knygą 2009 m. išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Knygoje A. Ažubalis straipsnyje „Skautavimas autoritarinėje Lietuvoje“ rašo apie J. Kuprionį, kurio apeiti niekaip neįmanoma. O pats skautų organizacijos suvalstybinimas buvo įvairiai vertinamas, daugiausiai neigiamai, nes uždraudus kitas jaunimo organizacijas, skautai išsigijo daug priešų. „Draugo“ redakcija, susipažinus su knyga „Jonas Kuprionis skautas“, pirmoji parašė apie ją palankią recenziją, leidinį pavadinus knyga-albumu (knygoje yra virš šimto nuotraukų).

Antrosios knygos įžangai panaudotas diplomuoto miškininko, buvu-

Knygos „Jonas Kuprionis miškininkas“ pristatymo metu Anykščių miškų urėdijoje folklorinis ansamblis „Valaukis“ atliko dainą pagal Antano Baranausko poemą „Anykščių šilėlis“

Miškininkystės terminijos kūrimo ragintojas

ML. J. Kuprionis daug nusipelnė miškininkystės terminijos labui, su bendraminčiais įkurdamas ir pradėjęs 1929 m. leisti žurnalą „Mūsų girios“ kaip vieną pirmųjų uždavinių jis matė būtent miškininkystės lietuviškos terminijos skatinimą.

J. Bagdonas. Jaunųjų miškininkų pastangomis pradėjus leisti žurnalą „Mūsų girios“, galvota apie visus Lietuvos miškininkus ir gamtos mylėtojus buriantį leidinį. Kaip žurnalo redaktorių J. Kuprionis savo veiklą pradeda nuo miškininkų ir visų norinčiųjų prisidėti jėgų telkimo. Žurnale turėjo būti naudingos medžiagos ir mokslininkui, ir menkesnio išsilavinimo miškininkui, kaip ir bet kuriam kitam gamtos mylėtojiui. Svarbiausias siekis – krašto gerovė, kiek ji priklauso nuo miškų.

Įdomu, kad jau pirmajame „Mūsų girių“ numeryje J. Kuprionis kvietė rašyti miškininkystės terminų klausimais, rinkti tam reikalui reikalingus žodžius, teikti pasiūlymus. Viena svarbiausių užduočių – vartojamų sąvokų aptarimas, lietuviškų terminų tobulinimas, nes daugelis atsitiktinių pavadinimų ir terminų į lietuvių kalbą pateko iš rusų ir lenkų kalbų, o susikūrus nepriklausomai Lietuvos valstybei iškilo būtinybė miškininkystės terminiją tvarkyti.

Negavus reikiamos medžiagos, teko šį darbą keleriems metams atidėti ir prie jo sugrįžti tik 1932 metais. Šį darbą paskatino 1931 m. pabaigoje pasirodęs „Lietuviškosios enciklopedijos“ I tomas ir kas mėnesį pradėję eiti nauji enciklopedijos sąsiuviniai. Enciklopedijos leidime miškininkams atstovavo prof. Povilas Matulionis, o jam mirus, enciklopedijos redakcija prie šio darbo pakvietė prisidėti J. Kuprionį. 1933 m. vykęs miškų tarybos suvažiavimas išrinko net komisiją, kuri rinktų miškų sričiai kuo daugiau terminų ir žodžių, kad jie atsidurtų kituose enciklopedijos tomuose. Į komisiją buvo išrinkti J. Gudonis, J. Skaisgiris ir J. Kuprionis. Galvota apie specialų miškininkystės žodyną, kuris būtų tarsi miškininkystės srities enciklopedija.

atstovai, grybų, uogų pavadinimai, su miško transportu, prekyba, pramonė susijusius pavadinimus. Tų žodžių prasmę aiškinti siūloma užrašant žmonei vartojamą sakiniu ar keliais.

Kaip ten su tuo urėdu?

ML. Jei mano atmintis neapgauna, žodžiai „urėdas“, „urėdija“ J. Kuprionio netenkino, nes atsitiktinai buvo pritaikyti miškininkystės reikalams. Likimo ironija, kad šią pareigybę jam pačiam vėliau teko užimti.

J. Bagdonas. Būtent miškininkai išsaugojo seną lietuvišką žodį urėdas, kuris nieko bendro su mišku senovėje gal ir neturėjo. Prisiminkime A. Strzelio eilutes:

„Ateina urėdas,
Ir paskui tijūnas –
Dominyko nabagėlio
dreba visas kūnas.“

ML. Tada nepamirškime ir Dionizo Poškos „Mužiko Žemaičių ir Lietuvos“, kur taip pat kalbama apie urėdą – tikrą baudžiauninkų kankintoją:

„Urėds lapt už pakaušio, nurovė kaltūną,
Kaip kokiam bernadinui padarė karūną,
O kai plaukų nebuvo, už ausies nutvėrė

Ir, ant žemės išvertęs, su lazda nupėrė.“

Istoriškai urėdas reiškė didžiojo kunigaikščio pareigūną, vėlesniais laikais – dvaro prievaizdą. Šis įvaizdis ir įsitvirtino baudžiaivos laikais.

J. Bagdonas. O miškininkai išsaugojo urėdo visai kitą prasmę: tai kelias girininkijas tvarkantis ir prižiūrintis miškų ūkio pareigūnas. Galėjo ir neišsaugoti šito žodžio, nes kai kuriems kalbininkams ir miškininkams urėdas atrodė netinkamas terminas, slavizmas. Pasiūlymų būta įvairiausių – miškus prižiūrintį pareigūną vadinti girėnas arba giriūnas. Pastarasis terminas labai artimas girininko terminui, todėl paprasčiau žmonėms būtų sunku skirti kas yra kas. Be to, prof. Juozas Balčikonis atkreipė dėmesį, kad lietuvių kalboje užsiėmimą pažyminti žodžių su galūne „ūnas“ težinome vieną kitą ir tie patys turi neigiamą atspalvį – palaidūnas, dykūnas ir dar keli. Taigi, J. Balčikonis nesiūlė giriūno termino vartoti.

nebet atidesniam žvilgsniui į tam tikrus dalykus, skatino didesniai susikaupimui, mėginant išsiaiškinti kai kuriuos man ne visai aiškius dalykus.

Profesoriaus asmenybę atskleisti bandžiau ne vien per straipsnius – jo paties ir apie jį parašytus, bet ir per nuotraukas. Kai kam gal atrodys, kad sudėjome viską, ką turėjome. Iš tikro, ne visai taip. Prie vienos nuotraukos

J. Kuprionio žmonos Marijos (sėdi kairėje) tėviškėje. Prie jos sėdi jos tėvas knygnešys Sibiro tremtinys Marcelis Sragys ir jo brolis kunigas, pedagogas leksikografas Feliksas Sragys

parašyta, kad J. Kuprionio dukters Danutės ir sūnaus Algio krikšto tėvai buvo miškininkai, studijų draugai. Man norėjosi atskleisti J. Kuprionio aplinkos žmones, su kuriais jis daugiausia bendravo, ypač miškininkus, bet ne vien juos, nes J. Kuprionio interesai vien miškininkyste neapsiribojo. Arba štai kitoje nuotraukoje J. Kuprionio žmonos Marijos Sragytės-Kuprionienės tėvas Marcelis Sragys – knygnešys, caro laikų tremtinys. Šalia jo – brolis kunigas Feliksas Sragys, leksikografas – Kuprionienės dėdė. Vartydami knygos puslapius turime progos tuos ir kitus žmones prisiminti. Man atro-

žmogus. Beje, tas jo savybes išeivijoje pastebėjo ir straipsnyje priminė ir kun. dr. Juozas Prunskis.

Ar savo patrono skautai nebus primiršę?

ML. Ar J. Kuprionio visuomeniškumas, kuris iškart krinta į akis, kai pradėdi šia asmenybe domėtis – tai iš skautijos atėjus veikimo būdas, tapęs J. Kuprionio charakterio bruožu?

J. Bagdonas. Manau, kad taip. Būtent pirmojoje knygoje „Jonas Kuprionis skautas“ stengiausi šią jo savybę išryškinti. Truputį apmau-

sio J. Kuprionio studento, 1943 m. baigusio Vilniaus universitetą, Jono Kučinsko straipsnis. Jam 2010 m. rugpjūčio mėnesį sukako 102-ji metai. Gyvena Vilniuje. Jis J. Kuprionio 100-ųjų gimimo metinių proga „Mūsų girioms“ parašė ir kitą straipsnį. Todėl šios knygos pirmasis egzempliorius jam ir atiteko. Šioje knygoje jau virš pusantro šimto nuotraukų. Beveik visos jos darytos paties J. Kuprionio. Jis ėmė fotografuoti dar būdamas gimnazistu ir fotoaparato neišleido iš rankų iki gilios senatvės.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

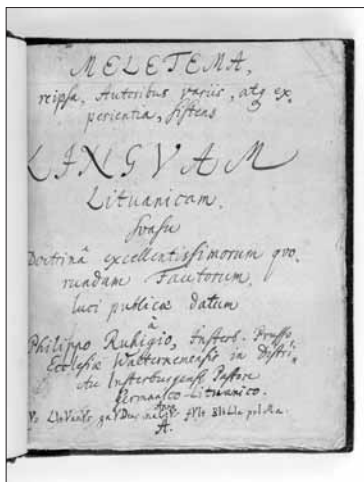
MENININKO ASMENYBĖ

Kazio ir Gabrielės Varnelių dovana Lietuvai

■ Atkelta iš 1 p.

profesorių, kad gerai supakuosime, nuvešime, nufotografuosime ir laimingai grįšime. Tekdavo man pačiai su K. Varneliu važiuoti, net kalbos nebuvo, kad dar kam nors kitam būtų patikėjęs tą sudėtingą procedūrą.

Laimei, kad tokį pat perfekcionistą mes turime muziejuje – tai mūsų fotografas, fotomenininkas Kęstutis Stoškus. Kai pirmą kartą su profesoriumi atvažiavome į Stoškaus valdas, profesorius buvo labai nustebęs, kad mūsų fotoateljė ne kur nors muziejaus rūsyje, patalpos švarios ir tvarkingos, o

Pilypas Ruigys, „Meletema“ (Lietuvių kalbos, kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas), 1735 m. (autorius rankraštis), titulinis puslapis

pats fotografas – taip pat perfekcionistas. Tačiau kaip tikras žemaitis tik bene po savaitės man pasakė: „Na, bet jūs gerą fotografą ir vietą tam darbui turite, ne taip kur nors dulkėtame pusrūsy...“.

Nebūti žirniu prie kelio

ML. Pagal užmanymą K. Varnelio muziejus turėjo gyvuoti Vilniaus dailės akademijos sudėtyje, kaip kad Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija „Židinys“. Kaip nutiko, kad tapo Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinium?

B. Kulnytė. Bėgant metams, profesorius vis dažniau prasitardavo, kad Dailės akademija visų pirma yra mokslo ir studijų įstaiga. Mudu su profesoriumi buvome pažįstami nuo gerokai ankstesnių laikų, pabendraudavome, bet niekada nekalbėjome apie kolekcijos perdavimą, neturėjau siekio, kad

Paroda Lietuvos nacionaliniame muziejuje

jo sukurti namai-muziejus būtinai priklausytų Nacionaliniam muziejui. Juo lab, kad Vilniaus dailės akademija, kiek girdėdavau, galvojo apie savo muziejų.

Profesoriui viskas buvo svarbu iki

subtilybių – tikras kolekcininkas. Vieną kartą K. Varnelis pasakė: „Žinai, Birute, kai išėisiu į kitą pasaulį, nenoriu, kad muziejus būtų žirnis prie kelio“. Labai gerai jį supratau. Daugelį metų matau, kaip į muziejų ateina studentai atlikti įvairių užduočių ir matau, kad jie ne visada suvokia, kaip elgtis su retu, unikaliu eksponatu. Studentui tai dažnai tik vienas iš daugelio daiktų.

ML. Kitų kraštų muziejai kuria istorinių eksponatų kopijas, muliažus, kai kuriuos leidžia lankytojams liesti, jeigu toks nenumaldomas žmonių troškimas. Kaip Jūs vertinate muliažus

muziejuje, kokios šiuo atžvilgiu nuomonės buvo K. Varnelis?

B. Kulnytė. Praėjusią vasarą gavau įdomų priekaištą: kam ekspozicijoje kabiname Trakų vaivadijos vėliavos

Kazimieras Semenavičius, „Didysis artilerijos menas“, Amsterdamas, 1650 m.

kopiją? Muziejuje saugome originalą, bet eksponuojame kopiją, nes originalui eksponuoti neturime sąlygų. Tai neatgaminamas tautos turtas, kurį

nudėvėti kaip kasdienį daiktą ar kitaip pradai goti labai lengva. Jeigu lankytojų prieiga prie vertingiausių eksponatų būtų visiškai atvira, ranka pasiekiamą, tai tų retųjų eksponatų labai greitai nebeturėtume. Dabar apskritai gimsta keistos mados. Pavyzdžiui, padaroma portreto kopija ir eksponuojama kaip XVI–XVII amžiaus kūriny, net nurodant, kad tai kopija ir iš kur. Manau, tam ir turėtų tarnauti virtuali erdvė, o ne muziejaus salė. Muziejaus eksponatų kopijos edukaciniais tikslais visada pasiteisina. Su profesoriumi apie tai galvojome identiškai. Laikui bėgant, sutarėme, kad

Kazio Varnelio namai-muziejus taps Lietuvos nacionalinio muziejaus filialu. Kaip kolekcininko lietuviu, turėjusio palikti tėvynę jai netenkant nepriklausomybės, gyvenusio svetur ir kaupusio kolekciją Lietuvai, namai. Šiandien galima džiaugtis, kad visa tai įvyko sklandžiai, nesipykstant, pritariant šviesiajai namų dvasiai – racionaliajai Gabrielei.

ML. Ar nesikirsdavo Jūsų ir profesoriaus požiūris kad ir į muziejaus paskirtį, ekspozicijų organizavimą? Juk atvyko tarsi iš kito pasaulio.

B. Kulnytė. Muziejuose dabar išgyvename labai savotišką laiką: norima, kad čia v y k -

ti įvairiausi renginiai, sklįstų dainos, nebūtų apsieinama be iškilmių ir įvairių priėmimų. Gir di, užsienyje būtent taip dirba muziejai. Esama labai įvairių muziejų. Jei eksponuojami seni baldai, tam tikros epochos interjerai, tai dar nereikia, kad tai šaliai tai išskirtinės vertės nacionalinės vertybės. Tiesiog interjeras skirtas atitinkamo lygio priėmimams ar kitiems renginiams. Tačiau niekur nepamatysime, kad ten būtų išdėliotos XVI a. knygos, žemėlapiai ar panašios vertybės. Ten, kur eksponuojamos vertybės, masiniai renginiai nevyksta. Nesu už „numirusią“ muziejų aplinką, bet kaip ir daugelis, pritrūkstame auksinio vidurio jausmo. Mūsų požiūriai daug kur sutapo, man regis, tai ir nulėmė, kad profesorius mus pasirinko kaip „auką“.

Petras Dusburgietis, Prūsijos kronika, Frankfurtas prie Maino, Leipcigas, 1679 m.

Mintimis visada buvo su Lietuva

ML. Ar lengva buvo priprasti prie K. Varnelio ekspozicinių reikalavimų, veikiausiai pakankamai savotiškų ir netikėtų? Tikriausiai ne visada buvo lengva susitaikyti su epochų, meno stilių, geografijos koordinatų ekspozicijoje savitišku, „varnelišku“ išdėstymu? Dailininko valia bendrauja, kalbasi skirtingos epochos, ir įdomiausia, kad randa bendrą meno kalbą.

B. Kulnytė. Kai K. Varnelis nutarė, kad savo kūrinius ir rinkinius nori dovanoti Lietuvos nacionaliniam muziejui, kalbėjome apie mūsų muziejaus istorinį profilį. Priėjome prie išvados, kad formuojant kolekciją, jis stengėsi, kad nors vienas to kūrėjo darbas būtų Lietuvoje. Reiškia, mąstė kaip pedagogas ir švietėjas. Ne visą to ar kito menininko kūrybą siekė kolekcionuoti, bet galvodamas apie vieno ir kito laikotarpio kultūrinį peizažą. Žinojo, kad turime nemenką žemėlapių, retų spaudinių kolekciją. Čia vėlgi mūsų interesai sutapo.

ML. K. Varnelis visą laiką galvojo apie Lietuvą, mintyse buvo su Lietuva. Pirmiausia savo gimtajai šaliai, o ne sau surinko vieną unikaliausių kolekcijų, kurią šiandien turime Lietuvoje. Garbingai įvykdė misiją, kurią pats sau ir išklė.

B. Kulnytė. K. Varnelis buvo didžiausias litvomanas, kokį man yra tekę sutikti. Kai jo sveikata šlubuodavo, ūpas būdavo nekoks, leisdavau sau pajuokau-

Motiejus Kazimieras Sarbievijus, „Lyrika“, Antverpenas, 1632 m. Titulinį puslapį iliustravo Peteris Paulius Rubensas

ti, sakydama: „Bet profesoriau, esame juk didžiausi litvomanai, negalime pasiduoti“. Varnelis iškart pralinksmėdavo: „Tu žinai, Biručiuok – taip, taip“.

Lietuvos žemėlapis, parengė P. Keere, iš G. Mercatoriaus Atlas Minor, Amsterdamas, 1630–1673 m.

Ir modernume išliko lietuviškas

ML. Kas Varnelio gyvenime padarė jam didžiausią įspūdį, suformavo jo gyvenimiškas nuostatas? Pati tautinio atgimimo epocha, nepriklausomos Lietuvos valstybės jaunimui suteikti sparnai, Kauno Taikomosios ir dekoratyvinės dailės institute jam dėdžiūso Stasio Ušinsko, o gal liaudies meno dirbinius rinkti paskatinusio Pauliaus Galaunės įtaka?

B. Kulnytė. Man regis, kad Pirmosios respublikos laikais iki Antrojo pasaulinio karo išaugusi jaunoji karta buvo itin patriotiškai nusiteikusi ir to patriotiškumo neišbarstė net ir gyvenama priverstinėje emigracijoje. Pasitobulinę, pabuvę, pasimokę užsienyje, išliko saviti ir lietuviški. Vadinasi, mūsų kūrėjai buvo įgiję tvirtus savos kultūros pažinimo pagrindus. Savo kūrinių forma lietuviai menininkai modernėjo, bet kūrybos turiniu išliko savimi.

ML. Įdomu, kad net gyvendami svetur nesusižavėjo svetimais dievais, netapo kosmopolitais.

B. Kulnytė. Žmogus, išaugęs normalioje aplinkoje, turi pagrindus, ir natūraliai visa, kas nauja, priima per savo patirtį. Juokinga, kai pradeda aiškinti, kad nacionalizmas – tai labai blogai. Jeigu žmogus visai be pamatų, tai niekad nesupras ir kito žmogaus pamatų. Susikalbės ir vienas kitą supras tik pagrindus turintys žmonės.

ML. Varnelis Vienos dailės akademijoje studijavo 1943–1945 m., vadinasi, kai jam buvo 26–28 metai. Buvo jau susiformavęs jaunas žmogus, patyręs Stasio Ušinsko įtaką, padirbėjęs Lietuvos bažnyčiose. Nuo 1949 m. gyvendamas Čikagoje K. Varnelis įsteigė bažnytinio meno dirbtuves, kūrė bažnyčių interjerus. 1967 m. pradėjo dėstyti Čikagos miesto koledže, kur jam buvo suteiktas (1973 m.) profesoriaus vardas. Tuo metu susiformavo Varnelio originalus tapybos braižas, vienijantis konstruktyvizmą, minimalizmą ir optinę dailę. Tapo modernaus meno atstovu, realizmas tapyboje jam jau buvo svetimas.

Kai rengėme jo kūrinių knygą, K. Varnelis net pyktelėjo, kam įdėjome kai kuriuos jo ankstyvuosius darbus. Nusiramėmės vėl: „Galėjome kitaip padaryti, bet išėjo ne taip ir blogai“. O dėl diplominio darbo „Lietuva“ ramino: „Profesoriau, bet Jūs visada mylėjote Lietuvą“.

ML. Tačiau net ir oparto – optinio meno darbuose, kur griežtos linijos kelia mirgėjimo, savotiško miražo iliuziją, galima pajusti visai nelauktą sąsają su žemaitiškų audinių ornamentais, tiesa,

Gabrielė ir Kazys Varneliai apie savo muziejaus-namų ekspoziciją pasakoja Sodininkystės ir daržininkystės instituto direktoriui dr. Česlovui Bobinui, „Lapteviečių“ brolijos valdybos nariui dr. Jonui Puodžiui ir gydytojai Marijai Puodžiuvienei

visai kitoje erdvėje. Vargu, ar šią sąsają gali pajauti ir suvokti užsieniečio akis, nepratusi, neprijaukinta prie lietuviškų tautinių drabužių ornamentikos.

B. Kulnytė. Kitatautis vertintojas ir negali to pajauti, nes neturi tų pamatų, kuriuos mums yra padovanojęs lietuvių liaudies menas. Tad net būdamas modernus, savo kūryboje K. Varnelis išsaugojo ir lietuviškumą.

ML. Tie skirtumai tik rodo sugebėjimus pasiekti meninio įtaigumo ir įvairovės net to paties ar panašaus meninio stiliaus darbuose.

B. Kulnytė. Gyventi kitame pasaulyje ir išlaikyti ryšį su savąja kultūra – tai įsimintinas reiškinys, vertas tyrinėtojų dėmesio.

Nepasotinamas noras veržtis į pasaulio erdves

ML. Kartais anapus Atlanto gyvenusių mūsų dailininkų ir kitų sričių menininkų darbuose net daugiau lietuviškumo, negu kai kurių visą gyvenimą Lietuvoje gyvenusių dailininkų ar architektų darbuose, kurie dažnai visomis išgalėmis siekė susitapatinti su užsienio architektūra ar dailė.

B. Kulnytė. Mūsų tautos dirbtinis izoliavimas nuo išorinio pasaulio per 50 metų padarė nepaprastai didelę žalą. Pagalvoju, kad net ir dabartinę mūsų žmonių laisvanorišką emigraciją iš dalies sukėlė tas buvęs nenatūralus atribojimas nuo pasaulio. Tiesiog stebėtinai noras veržtis į plačias pasaulio erdves, ir kuo žmogus mažiau išsilavinęs, tuo daugiau skrajoja.

ML. Pavėluotas kadais atimty pojučių susigrąžinimas, noras pasijusti „amerikoniškas“, pabuvėliais svetimose erdvėse. Svetimų kraštų mitologizavimas, tarsi savajame jau nieko išsėmę su gimtine nebelieka.

B. Kulnytė. Iš profesoriaus buvo galima pasimokyti kai kurių gyvenimo nuostatų. Kad ir labai santūrus, taupaus gyvenimo būdo – tada gali būti ir labiau nepriklausomas. Būtent žmogaus ir tautos nepriklausomybę K. Varnelis labai vertino. Dėl šių principų mes labai sutarėme.

betvarke ar net mažai tvarka nesusi-taikydavo. Jo muziejuje buvo jo tvarka, o kito žmogaus tvarką reikia gerbti, jeigu matai, kad tvarka yra.

Žemaitijos giluminės jėgos užtaisais

ML. Kazys Varnelis užsispyrusiai kūrė savąjį pasaulį – iš menų, senų žemėlapių ir knygų. Panašiai kitas žemaitis – Vilius Orvydas savąjį pasaulį statė iš akmens ir kūrybinio chaoso. Tie pasauliai būdami visai skirtingi kartu yra nepaprastai jau-

Bibliotekos K. Varnelio namuose-muziejuje fragmentas

ML. Būdama labai reikli ir principinga supratote ir vertinote taip pat ir profesoriaus principus.

B. Kulnytė. Vertinau ir gerbiau profesoriaus norą būti savarankišku. Pats K. Varnelis buvo labai reiklus, su

kūs ir keistu būdu atspindi mūsų savitą baltišką prigimtį.

B. Kulnytė. Menotyrininkas Jurgis Baltrušaitis, rašydamas apie liaudies meną, gražiai įvardijo Žemaitiją, kaip Žemutinę Lietuvą. Išties labai savita mūsų tautos dalis ir šitai reikėsi nuo seniausių laikų. Kaip ir visa Lietuva, Žemaitija vis mažėjo. Juk net 1920 m. liepos 12-osios sutarties su Sovietų Rusija žemėlapis mums primena, kad per praėjusius 90 metų nuo sutarties pasirašymo Lietuva sumažėjo dar trečdaliu. Panašūs dalykai vyko ir su Žemaitija, bet ligi šiol ji išsaugojo didžiulės giluminės jėgos užtaisą. Tai iš pamatų einanti jėga. Net nutautėjimo akivaizdoje XVIII a. pabaigoje Žemaitija buvo ne vaivadija, o seniūnija, turėjusi vaivadijos juridinį statusą. Tas prisirišimas prie savasties, jos laikymasis bet kokiomis aplinkybėmis piktindavo kaimynus. Kad ir toks vertinimas, atsispindėjęs žinomame kaimynų posakyje: jeigu gyvatė įgels žemaitį, tai mirs gyvatė...

Gaila, kad pasinaudojus tais tvirtais pamatais, Žemaitijoje buvo mestasi į vienadienį politikavimą, perspektyvos neturinčius dalykus.

ML. Ko negalėtume pasakyti apie „litvomaną“ K. Varnelį, kuris Žemaitijos

tvirtybę suvokė kaip Lietuvos savitumo dalį.

B. Kulnytė. Manau, kad jam apibūdinti labai tinka šis žodis, atsiradęs XIX a. antroje pusėje su lietuvių nacionalinio atgimimo laiku – sunkus ir labai gražus Lietuvos gyvavimo laikotarpis. Manau, kad tas žodis turėtų rasti vietą ir mūsų laikais. Gal kai kas į tą žodį įdėdavo ir tam tikrą savo susierzinimą, bet tie litvomanai juk ir buvo svarbiausi lietuvių tautinio atgimimo asmenys.

Nebranginamos vertybės prarandamos

ML. Paroda „Kazio ir Gabrielės Varnelių dovana“ lankytojus panardina į senųjų Europos žemėlapių pasaulį. Kodėl nuo senųjų žemėlapių pakvietėte į šį susitikimą su iškilium kolekcininku?

B. Kulnytė. Norėjome paviešinti jo lituanistinę kolekciją, o žemėlapiai muziejuose tarsi mažai ir matomi, nes saugomi paprastai saugyklose. Kartu norėjome, kad ši paroda prisidėtų ir prie geresnio Kazio Varnelio namų-muziejaus lankymo. Kadangi profesorius buvo užkietėjęs nepriklausomybininkas, Kovo 11-osios išvakarėse jo žemėlapių parodą ir atidarėme. Juk 1990 m. kovo 11-oji, kai buvo atstatyta nepriklausoma Lietuvos valstybė, ir suteikė galimybę Kaziumi ir Gabrielei Varneliams su visais savo rinkiniais ir kūrinių grįžti į Lietuvą.

ML. Kokiomis sąlygomis savo kūrybos ir kolekcijos rinkinius K. Varnelis paliko Lietuvai?

B. Kulnytė. Sąlyga ir įpareigojimas buvo vienas: kad kolekcija nebūtų išskaidyta ir būtų eksponuojama Kazio Varnelio namuose-muziejuje.

ML. Tuose žemėlapiuose matome tikrąją Lietuvą, kuri gyvavo įvairiais istorijos tarpsniais ne tik LDK žmonių, bet ir kitų tautų savimoneje, taip pat ir kitų šalių žemėlapiuose. Tos tautos turėjo reikalų, palaikė politinius, diplomatinis, prekybinius santykius būtent su tokia Lietuva.

B. Kulnytė. Didžioji dalis tų žemėlapių sukurti Vokietijoje, Švedijoje, Olandijoje ir Italijoje.

Šiomet Lietuvos nacionalinis muziejus pakartotinai išleido atlasą „Lietuva žemėlapiuose“. Jame pasukame iš mums artimesnių kraštų Italijos link, nes tos šalies kartografiniai taip pat matė Lietuvą. Dalis K. Varnelio kartografijos paminklų taip pat pateko į tą atlasą.

Mūsų muziejui kartais pavyksta šiek tiek diktuoti kai kurias madas: po parodos „Senoji Vilniaus fotografija“, seniesiems atvirukams skirtos parodos visuomenėje kilo nauja susidomėjimo tomis vertybėmis banga. Tas pats ir su žemėlapiams. Pirmasis leidinys „Lietuva žemėlapiuose“ bemaž ištirpo, labai smarkiai paskatino kolekcininkų dėmesį seniems žemėlapiams. Dar prabėgs kiek laiko ir tie senieji žemėlapiai mums turėtų tapti veiksminga mokymosi priemone, kuri nuolat primintų, kad jeigu nebrangini to, ką turi, tai labai lengvai gali prarasti. Privalome išmokyti branginti, ką turime.

ML. Prarasdami savo prarandame ir savo valstybės teritoriją, taip pat ir pačią valstybę. Turime istorijos pamoką.

B. Kulnytė. Manau, kad apie tai primins Lietuvos nacionaliniame muziejuje pristatoma profesoriaus Kazio Varnelio kolekcija.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

* Lietuva žemėlapiuose. – Sudarytojos Aldona Bieliūnienė, Birutė Kulnytė, Rūta Subatniekienė. – Lietuvos nacionalinis muziejus, Vilnius, p. 408, 2011.

Gabrielės ir Kazio Varnelių muziejaus-namų ekspozicijos kampelis

Ne vien fantazijos

Aldonas PUPKIS

Pastaruoju metu „Mokslo Lietuvos“ laikraštyje spausdinama nemažai Valerijos Vaitkevičiūtės kalbos straipsnių, kuriuose taisoma pluoštai įvairių kalbos klaidų, tarties ir kirčiavimo dalykų. Laikraščio dėmesys kalbos reikalams pagirtinas, tačiau šios autorės skelbiniuose tarp įprastinių ir jau daugeliui gerai žinomų taisyčių yra ir abejotinių, subjektyvių siūlymų, nepagrįstų kaltinimų jai neįtikusiems kalbininkams ar teiginiams, paminančių pagarbą mirusių kolegų atminimui. Tai gerokai klaidina visuomenę, ypač radijo ir televizijos kalbos redaktorius, pranešėjus, filmų garsintojus, aktorius, žeidžia nepelnytai puolamus žmones.

Antai, mūsų dienomis didžiausia kalbos normų griovėja paskelbiama Valstybinės kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė, o žymiausių lietuvių kalbos tiktinių žodžių kirčiavimo „išnormintoju“ įvardijamas prof. Bonifacas Stundžia. Negana to, kai Smetonienė taktiškai pasako autorę nesusižadant, ką reiškia jos susikurtas „išnorminimas“, V. Vaitkevičiūtė tuojau pat nenurodydama šaltinio randa kitą argumentą: esą I. Smetonienė keitūsi ir bendrinių žodžių (*ponas, miestas* ir kt.) kirčiavimą („Mokslo Lietuva“, 2010 12 23; beje, V. Vaitkevičiūtė žinotina, kad Smetonienės replika paskelbta laikraštyje „Mokslo Lietuva“, 2010 11 18, o ne 11 21 d. numeryje). Iš karsto keliami kažkada autoriui neįtikę (ar nepritare joms nuomonei) kalbininkai (Antanė Kučinskaitė, Albertas Rosinas), o su gyvaisiais kada nors jai neįtikusiais žmonėmis stengiamasi susidoroti dideliais melo ir šmeižto kaušais.

Į pastarųjų tarpą patekau ir aš, nors, atrodo, kuo dėta mano asmenybė ir priebalsio I tartis („Mokslo Lietuva“, 2011 03 17)? Ogi 1969 m., svarstant Valerijos Vaitkevičiūtės parengtą darbą „Lietuvių kalbos tarties pagrindai ir žodynas“, Vytautas Ambrazas autoriui „primygtinai sakydavo, kad A. Pupkis dėl tarptautinių žodžių I tarimo yra kitos nuomonės“. Štai dėl šios kitos nuomonės, pasirodo, ir negalima atleisti iki pat gyvenimo pabaigos. Dabar, nuo to laiko praėjus geroms keturioms dešimtims metų, metamos į mūsų visos sunkiosios melo karo priemonės.

Pirmiausia, esą mudviejų su Aleksu Girdeniu 1979 m. parašyto straipsnio „Dėl vienos tarties normos“ A. Girdeinis atsisakęs kaip „konformistinio straipsnelio“ (tikriausiai esą todėl, kad galbūt A. Girdeniu būvau primetęs savo nuomonę), tad jis ir neįdėjęs jo į savo „Kalbotyros darbų“ tritomį. Tai autorė tvirtina dar kartą kitoje savo straipsnio vietoje, bet štai atsiverskite Aleksu Girdeniu raštų II tomą ir 349–352 puslapiuose išvysite tą mudviejų „konformistinių straipsnelių“ beje, „Kalbotyros darbuose“ paskelbtą be jokių A. Girdeniu redakcinių pastabų ar komentarų. Negana to, tas „konformistinis straipsnelis“ kaip chrestomatiniškas įdėtas į Reginos Kliukienės sudarytą knygą „Lietuvių kalbos fonetikos skaitiniai“ (V., 1997, p. 96–89), ir to negalėjo nežinoti V. Vaitkevičiūtė, nes toje knygoje yra ir trys jos pačios straipsniai. Beje, kad būtų stipresnis įspūdis, V. Vaitkevičiūtė minėtame „Mokslo Lietuvos“ straipsnyje kaip mūsų pavyzdžius nurodo 17 savo susigalvotų žodžių, kurių mūsų straipsnyje

nėra, bet nepamini nė vieno žodžio iš paties straipsnio (*paltas, kultas, pultas, filmas* ir *kultūra*).

Dar „stipresnis“ argumentas išsakomas dėl mano disertacijos „Lietuvių literatūrinės kalbos priebalsių junginiai“, parašytos tuometiniame Leningrado universitete 1962–1965 m. Teigiama, kad aš esu parašęs tokią disertaciją, „kurioje pateikta priebalsių tarties „kodifikacijos teorija“ sudrebinę visą katedros profesūrą. A. Pupkio disertacijos Fonetikos katedra ginti nepriėmė. Jam buvo pasiūlyta ją ginti Vilniaus universitete, jei ten tokią iš viso ginti leis“ (Beje, disertacijos ginamos ne katedrose, o specializuotose mokslo tarybose.)

Suprantama, kaip kiekvienam mirtingajam, man paglosto savimeile, kad esą būvau sukūręs kažkokią priebalsių tarties kodifikacijos teoriją, bet, blaiviai mąstant, jokių kodifikacijų ten nebuvo ir negalėjo būti dėl specifinės temos paskirties, ir jokie to pobūdžio klausimai ten nebuvo svarstomi. Tai siauri profesiniai fonetikos mokslo dalykai, o žmogiškieji – akivaizdus melas: turginė informacija ar autorės sumišusio mąstymo fantazijos. Vadinant tai tiesiog šmeižtu, tikruosius faktus galima patikrinti Sankt Peterburgo (tuometinio Leningrado) universiteto Bendrosios fonetikos katedros posėdžio 1965 m. spalio 11 d. protokole ir pamatyti jame įrašus, kad ta mano disertacija tos dienos posėdyje buvo apsvaistytą, įvertinta teigiamai ir ją pasiūlyta ginti. Gaila, tada neatėjo į galvą į posėdį paprašyti atvažiuoti gerbiamą Valeriją (kuriai anuometinio Leningrado aplinka nebuvo svetima – 1953–1956 m. ji ten buvo Bendrosios fonetikos katedros aspirantė) ar pakviesti ją dalyvauti mūsų aspirantų pasisėdėjime Vasilijaus salės aspirantų bendrabutyje, – būtų galėjusi tame „aplaistyme“ akis į akį susitikti su tada dar visais gyvais liudytojais, ir su Petia Bitkejevu iš Kalmukijos, kurio disertaciją tą pačią dieną irgi apsvaistė toji pati katedra, ir su kitais, tarp jų dar ir vienu kitu tebegyvu žmogumi ir iš Lietuvos.

Protinga galva norėdama galėjo paieškoti kitokių argumentų, pavyzdžiui, kodėl disertacija buvo ginama Vilniuje (1966 m. man trūko vieno spausdinto straipsnio ir dėl gynimo eilių Leningrade su disertacijos vadovu prof. Levu Zinderiu buvo nuspręsta oponentus 1967 m. geriau kviesti į Vilnių). Arba buvo galima pavartyti Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros posėdžių popierius, paimti tą mano disertaciją svarstymo protokolą, ten bent jau šį tą rasti, už ko rimtas mokslininkas galėtų užsikabinti ir viešai dėl to padiskutuoti. Arba nepatingėti paskaityti mano oponentų – estų profesoriaus Pauliaus Aristės ir tada dar docento Jono Kazlausko atsiliepimų ir t. t.

Tačiau ko vargti su mažai kam įdomiais moksliniais argumentais? Geriau duoti politinį. Pacituoti ištrauką iš A. Pupkio 1980 m. išleistos knygos „Kalbos kultūros pagrindai“ apie marksistinę kalbos politikos aiškinimą (kad kodifikacija gali daryti poveikį kalbos struktūrai) ir jį susieti su konkrečia priebalsio I tarties problema. Bet kuo čia dėta „lenininė nacionalinė politika“ ir mano pastangos parodyti, kad mūsų tartis turėtų eiti savitu keliu, remtis kalbos prigimtimi ir besiklostantčia bendrinės lietuvių kalbos tarties normų sistema, o ne rusų kalbos

tarties įpročiais (plg. liet. *kultūra* su I kietu ir rus. *kul'tūra* su I minkštu ir daugelį kitų atvejų). Vaizdingai kalbant, kas, vadovaudamasis V. Vaitkevičiūtės logika, galėtų paneigti, kad kai kurios jos propaguojamos tarties normos, labiau sutampančios su slavų, o ne su lietuvių tarties prigimtimi, visai nesisieja su jos dažnai rašinėtais sovietiniams partiniams organams ir net pačiai Maskvai skundais prieš lietuvių kalbininkus?

Taigi, sudėjus į krūvą visus tuos „argumentus“, kodėl reikėtų pulti keisti I tarimo normas, mokslinių argumentų, deja, nematyti. Raginimas bendrinei kalbai grįžti prie tokių žodžių kaip *devalvacija, kultas, rezultatas* ir t. t. tarimo su minkštuoju I šiandien jau atrodo grynas anachronizmas.

Apskritai, kiekvieno reiškinių kodifikacija, ypač mūsų laikais, nėra vieno kurio, kad ir paties garbingiausio ar žinomiausio, kalbininko kompetencija. Ir kova prieš vieną kam neįtikusį oponentą neturi jokios perspektyvos. Jeigu gerbiamai Valerijai Vaitkevičiūtei vis norisi gręžtis į senus laikus, galima priminti, kad ne mudu su A. Girdeniu kūrėme bendrinės tarties pagrindus, – juos klojo Jonas Jablonskis (ne žemaitis Daukantas XIX a. I pusėje, kada apie bendrinę šnekamąją kalbą negalėjo būti nė kalbos), tvirtino Antanas Salys, Andrius Ašmantas, o galutinai suformulavo Juozas Senkus 1952 ir 1958 m. išspausdintuose straipsniuose.

Ta proga galima nurodyti dar ir I. Volfsono 1957 m. „Pergalės“ žurnale (nr. 3, p. 106–107) paskelbtą straipsnį „Dėl skolinių tarimo“, kuris mudu su A. Girdeniu, tada dar pirmakursius studentus, sužavėjo puikia argumentacija: „Lygiai yra žinoma visiems, bent kiek susigaudantiems kalbotyroje, kad skoliniai, patekę į bet kurią kalbą iš bet kurio šaltinio prisitaiko prie tos kalbos artikuliacinių savybių. Kitaip sakant, kalbantieji vartoja jiems įprastą artikuliacijos įgūdžių sistemą, tardami visus savo kalbos žodžius nepriklausomai nuo jų kilmės.

Kitaiip būti negali, nes artikuliacijos (tarimo) įpročiai kiekvienoje kalboje sudaro savotišką garsų sistemą ir pasireiškia nesąmoningai kaip būdingas tai kalbai „akcentas“ (cituoju pagal minėtą Reginos Kliukienės sudarytą knygą p. 82–83; retinta kaip originale. – A. P.).

Čia tinka priminti dar ir Juozo Senkaus 1958 m. straipsnyje pateiktą argumentaciją ir pridurti jo išvadą: „Remiantis šiais dėsniais, pavyzdžiui, galima aiškiai pateisinti natūralų lietuvių literatūrinės šnekamosios kalbos polinkį skoliniuose tarti kietą I prieš kietąjį priebalsį, pvz., *kultūra, rezultatas, almanachas, altruistas, filmas, filtras* ir kt. Išimtį tesudaro tik du žinomi žodžiai – *valsas, polka*“ (cit. pagal Juozo Senkaus „Kalbotyros darbus“, V., 2006, p. 557–558).

Taigi, Vaitkevičiūtė pasirinko tikrai ne tą adresatą norėdama kažką įrodyti, reikėjo žiūrėti į Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimus, kurie nėra atšaukti ir tebeturi juridinę galią. Ten yra ir nutarimas apie kalbamą tarties normą (žr. knygą: „Lietuvių kalbos komisijos nutarimai 1977–1998“, Vilnius, 1998, p. 176). Bet kaip jau įprasta, tai, kas nepatogu, tiesiog nutilima, o kas tik turi ar kada nors yra turėjęs savo nuomonę, bus persekiojamas išstisus dešimtmečius.

LSAS Kongreso metu Ieva Dičmonaitė išrinkta naująja organizacijos vadove

paramos išveivijos ir lietuvių kilmės užsieniečių vaikams, vaikaičiams, provaikaičiams skyrimo komisijų narė. Naujoji LSAS vadovė taip pat atstovavo Lietuvos studentams Europos studentų sąjungoje, Šiaurės ir Baltijos šalių studentų sąjungoje, dirbo vykdam LSAS projektus, buvo deleguota į įvairias darbo grupes.

LSAS Kongreso metu taip pat buvo patvirtinta LSAS veiklos ir kontrolės komisijos už 2009–2011 metus bei LSAS finansinės atskaitomybės už 2010 metus ataskaitos.

* * *

Lietuvos studentų atstovybių sąjunga – nacionalinė, demokratinė, savarankiška, savanoriška, ne pelno siekianti visuomeninių organizacijų sąjunga, jungianti Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų atstovybes.

Dalyvaudama demokratinės švietimo sistemos, atitinkančios studentų interesus ir garantuojančios teisių apsaugą, kūrimą, LSAS siekia aukštojo mokslo kokybės ir prieinamumo bei atstovauja savo nariams valstybinėse institucijose, visuomeninėse organizacijose bei judėjimuose, remia ir gina studentų ir atstovaujamo studentų atstovybių interesus, susijusius su socialine ir ekonomine padėtimi, gerove bei padėtimi visuomenėje.

Lietuvos studentų atstovybių sąjungos informacija

Kovo 19 dieną, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje vykusioje Lietuvos studentų atstovybių sąjungos (LSAS) ataskaitinėje – rinkiminėje konferencijoje, vienerių su puse metų prezidentės kadencijai buvo išrinkta Ieva Dičmonaitė, kuri vadovaus organizacijai 2011–2012 metais. Ji pakeitė prieš tai kadenciją organizacijai vadovavusį Arūną Mark.

Ieva Dičmonaitė jau trejus metus aktyviai veikė LSAS veikloje, dirbo socialinių klausimų ir akademinio proceso reikalų koordinatorė. I. Dičmonaitė vedė socialinės ir akademinės aplinkos aukštojo mokykloje, Bolonijos proceso ir jo įgyvendinimo, veiklos planavimo ir savianalizės, komandos formavimo ir komandinio darbo, žmogiškųjų išteklių vadybos studentų atstovybių nariams seminarus.

Nuo 2010 m. I. Dičmonaitė yra Švietimo mainų ir paramos fondo tarptautinių studijų komisijos narė bei Lietuvos Valstybinio studijų fondo valdybos, paskolų bei valstybės

Jaunieji mokslininkai demonstravo savo išradingumą

Atrinkti Lietuvos mokinių darbai į Europos Sąjungos jaunųjų mokslininkų konkurso nacionalinį baigiamąjį etapą, vyksiantį balandžio mėnesį. Tarp geriausių dvidešimt devynių darbų – „Dekoravimo popierius iš grybų“, „Mobilijų telefonų elektromagnetinės spinduliuotės sumažinimas tekstilinių medžiagų pagalba“, „Ketmano apraiškos V. Krėvės dramoje „Skirgaila“, „Dėmesio perkėlimo sąsajos su mokymusi ir veiksniai, turintys įtakos dėmesio koncentracijai“. Šias ir kitas temas jie gynėsi kovo 21–23 dienomis Vilniuje vykusiame Europos Sąjungos jaunųjų mokslininkų konkurso nacionaliniame I etape. Šiemet konkurse mokiniai dalyvavo itin gausiai – apie 300 jaunųjų mokslininkų.

Mokiniai savo darbus pristatė Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centre bei Lietuvos jaunųjų gamtininkų centre. Po pirmojo etapo atrinkti darbai pateks į baigiamąjį konkurso etapą, vyksiantį balandžio 19–21 dienomis. Konkurso laimėtojai rugsėjo mėn. vyks į Europos Sąjungos jaunųjų mokslininkų konkursą, šiemet vyksiantį Suomijos sostinėje Helsinkyje.

ES jaunųjų mokslininkų konkurso nacionalinio etapo pagrindu Lietuvoje buvo sukurtas ir vykdomas projektas „Mokinių jaunųjų tyrėjų atskleidimo ir ugdymo sistemos sukūrimas“.

„Toks gausus dalyvių būrys ES jaunųjų mokslininkų konkurso nacionaliniame etape – neabejotinai mokyklose vykdomo pastarojo projekto rezultatas, – sako projekto administratorė Gitana Viganaušienė. – Be to, mokinių darbai šiemet išsiskiria ir kokybe, nes jaunieji tyrėjai, atlikdami savo darbus, turėjo galimybę pasikonsultuoti su mokslininkais. O jų mokytojams surengėme 90 valandų teorinius ir praktinius mokymus, per kuriuos jie mokslo centruose ir laboratorijose patys galėjo išbandyti visus mokslinių tyrimų etapus“.

Kaip paskojo G. Viganaušienė, po metų mokyklas pasieks ir mobili laboratorija – tai vilkikas su puspriekabe, kurioje įmontuota įranga, reikalinga biomedicinos, gamtos mokslų ir fizikos tyrimams.

Projektas „Mokinių jaunųjų tyrėjų atskleidimo ir ugdymo sistemos sukūrimas“ finansuojamas iš Europos socialinio fondo (pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą) ir Lietuvos valstybės biudžeto lėšų. Projektu siekiama sukurti veiksmingą neformaliojo gamtamokslinio ir technologinio švietimo bei lavinimo sistemą, kuri aprėptų visas šalies mokyklas, padėtų formuoti mokslinę pasaulėžiūrą, plėtoti kūrybines mokinių galias, atskleisti ir ugdyti talentus. Kartu keliama mokytojų kvalifikacija, kad jie sugebėtų vadovauti mokinių mokslinei tiriamajai veiklai.

Vykdam projektą sudaryta metodikų ir jaunųjų tyrėjų mokslinių darbų informacinė bazė, įkurtas jaunųjų tyrėjų konsultavimo centras, Lietuvos jaunųjų tyrėjų klubas, interneto portalas ir kt.

Projektą vykdo Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centras kartu su Lietuvos jaunųjų gamtininkų centru.

Konkurso tinklalapis www.njmk.smm.lt.

Švietimo ir mokslo ministerijos
Komunikacijos skyriaus
Vyresnioji specialistė
Alma Vijeikytė

Lietuvos mokslininkų mobilumas: atsiveriančios galimybės

LMC konferencija „Iššūkiai mokslui globalizacijos kontekste“

Lietuvos mokslininkų mobilumo centro vyr. specialistas Andrius Kaveckas

sią laikotarpį: 60 proc. respondentų buvo išvykę į užsienį trumpalaikėms išvykoms (3 mėnesiams ir mažiau). „Pagrindinė priežastis – nenoras ilgiam laikui atitrūkti nuo šeimos ir artimųjų, – sako Lietuvos mokslininkų mobilumo centro vyr. specialistas Andrius Kaveckas. – Tačiau tokią subjektyvią nuostatą taip pat lemia informacijos stygius: vykstant ilgalaikiai stažuotei į kitą šalį, padedant tarptautiniams fondams, kartu su mokslininku gali važiuoti visi jo šeimos nariai arba tik vaikai“.

Virtuali erdvė – pirmoji galimybė

„Tyrimo rezultatai rodo, jog daugelis mūsų mokslininkų patekę į tokį uždara ratą – neturėdami dalyvavimo tarptautiniuose projektuose bei vadybinės patirties, jie negali dalyvauti tokiuose projektuose kaip lygiaverčiai partneriai su kitų šalių mokslininkais, – pastebi LMC atstovas. – Galų gale, mokslininkai nelabai žino ir apie jiems galintį realiai pagelbėti mūsų centrą“.

2005 m. SKVC įkūrė Lietuvos mokslininkų mobilumo centrą, kuris iš pradžių veikė kaip ES projektas. Pateisinus LMC, kaip svarbiam informaciniam centrui, mobiliems – atvykstantiems dirbti į Lietuvą ir išvažiuojantiems dirbti į užsienio šalis – mokslininkams bei tyrėjams, jo veikla tapo tęstinė. LMC priklauso Europos mokslininkų mobilumo centrų EURAXESS tinklui, vienijančiam daugiau nei 200 centrų visoje Europoje. Todėl bet kuris mokslininkas ar mokslinių tyrimų organizacija, siekdama labiau įsitraukti į EMTE, pirmiausia turėtų informaciją apie savo vykdomą veiklą talpinti adresu www.euraxess.lt. „Čia tinklas suteikia galimybę mokslo ir studijų institucijoms bei kompanijoms, įdarbinančioms mokslininkus ir tyrėjus, talpinti informaciją apie laisvas darbo vietas, inicijuoti bendrus projektus ES mokslinių tyrimų erdvėje, ieškoti partnerių, rėmėjų, darbuotojų, o mokslininkams ir tyrėjams – susirasti darbą bet kurioje Europos valstybės mokslo ar studijų institucijoje ir mokslinius tyrimus atliekančioje organizacijoje“, – pasakoja A. Kaveckas. Jo teigimu, EURAXESS interneto svetainė yra nuolat auganti, globali duomenų bazė, kurioje šiandien skelbiami jau 39 institucijos bei jų padaliniai iš Lietuvos, ir po truputį jų skaičius auga. Skelbimų talpinimas yra itin paprastas,

■ Nukelta į 12 p.

Kuriame Lietuvos ateitį

SKVC

Daina Elena ANDRIKIENĖ

S kaičiuojame 21-uosius Lietuvos valstybingumo, septyniuosius – buvimo Europos Sąjungoje metus. Sienos jau atsiverusios ir, atrodytų, nėra jokių kliūčių visų sričių specialistams laisvai judėti po pasaulį, semtis žinių ar kelti kvalifikaciją. Pagal tarpvalstybinius susitarimus, Lietuvos mokslininkai ir tyrėjai gali plėtoti savo mokslinę veiklą daugiau kaip 20-je šalių. Paradoksaliau, tačiau mūsų šalies akademinė bendruomenė – viena iš pasyviausių.

Tai atskleidė Studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) iniciatyva pirmą kartą mūsų šalyje atliktas Lietuvos mokslininkų ir tyrėjų mobilumo (MTM) kokybinis tyrimas, kuriame dalyvavo apie 2 000 respondentų. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti situaciją apie mokslininkus, dalyvaujančius Europos mokslinių tyrimų erdvėje (EMTE), bet tuo pat metu liekančius dirbti ir Lietuvos mokslo institucijose. Taip pat – užsieniečių mokslininkų galimybes atvykti į Lietuvą bei Lietuvos mokslininkų mobilumo centro (LMC) žinomumą.

Kliūtytys judėti

Mūsų mokslininkų veikla užsienyje vis dar vyksta jų pačių iniciatyva, mokslininkams ir tyrėjams trūksta bendros informacijos apie tokios veiklos galimybes. Beveik 80 proc. apklaustųjų teigia, kad jiems nepakanka informacijos net apie tarptautines mokslinių tyrimų tinklaveikas, taip pat neiškus galimybių plėtoti savo veiklą užsienyje finansavimas. Daugiau nei 25 proc. respondentų, kaip esminį mobilumo kliuvinį, nurodo kalbos barjerą.

Nuorodas | visus Europos mobilumo centrus galima rasti aplankius Europos mokslininkų mobilumo portalą.
<http://ec.europa.eu/euraxess>
 Lietuvos mokslininkų mobilumo centro portalas
<http://www.euraxess.lt>

LIETUVOS MOKSLININKŲ MOBILUMO CENTRAS - TAI VARTAI MOKSLININKAMS IEŠKANTIEMS PRAKTINĖS INFORMACIJOS

LITHUANIAN RESEARCHERS' SERVICE CENTRE IS A GATEWAY FOR RESEARCHERS, LOOKING FOR PRACTICAL INFORMATION

Links to all European Service Centres can be found at the European Researchers' Service Centre Portal
<http://ec.europa.eu/euraxess>
 Lithuanian Researchers' Service Centre Portal
<http://www.euraxess.lt>

KAIP GAUTI PARAMĄ STUDIJOMS IR MOKSLINIAMS TYRIMAMS UŽSIENYJE (II)

euraxess
RESEARCHERS IN MOTION

LMC leidinys Lietuvos mokslininkams „Kaip gauti paramą studijoms ir moksliniams tyrimams užsienyje“

Tyrimo rezultatus galima apibūdinti kaip ilgalaikių veiksmų pasekmę. Lietuvai įstojus į ES, šalies mokslinis potencialas buvo gana nepalankioje situacijoje – buvo sunku gauti pasaulinės informacijos, mūsų mokslininkai ir tyrėjai nebuvo susipažinę su šiuolaikinėmis technologijomis. Dabar akademinė bendruomenė po truputį papildoma nauja karta, mokančia ir kalbų, ir laisvai disponuojančia naujausiomis technologijomis. Tačiau tai yra procesas, o būti mobiliems reikia jau šiandien.

Nežiūrint visų išvardintų kliūčių, pastebima tendencija, jog vis daugiau Lietuvos mokslininkų stengiasi išvykti į užsienį. Tačiau daugeliu atvejų tokių išvykų trukmė apsprendžia jų turinys – daugiausia mokslininkai ir tyrėjai išvažiuoja, jei vizitas susijęs su mokslo tiriamuoju darbu arba kvalifikacijos kėlimu. Nors tarptautinių stažuotų programos daugiausia suteikia galimybę išvykti 9–12 mėnesių, daugelis akademinė mainų dalyvių iš Lietuvos renkasi trumpiau-

LMC leidinys užsienio mokslininkams „Visiting Researcher's Guide to Lithuania“

Kristijono Donelaičio „Metai“ – visuomenei ir mokykloms

Vytautas RIMŠA
Lietuvos bibliotekinių draugijos garbės narys

Šių metų, vasario 11-osios dienos popietę į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) valdovų rūmų Audiencijų menę gausiai rinkosi kviestiniai svečiai: Lietuvos istorijos, knygos, spaudos, literatūros, kalbos ir kultūrinio paveldo mylėtojai bei puoselėtojai. Be vilniečių, į renginį atvyko delegacijos iš Kauno, Pakruojo, Elektrėnų, Šakių rajono bei kitų šalies vietovių. Tad renginiui dar neprasidėjus, LDK Valdovų rūmų renesansinė audiencijų salė jau buvo pilnut pilnutėlė svečių. Daug kam iš susirinkusiųjų dalyvių vien jau tai „paglostė širdį“, nes buvo matyti, kad šalyje, nepaisant Vyriausybės vykdomos prastos kultūros politikos, vis dar liko žmonių, kuriems skaitymas, knyga ir kultūra tebėra nepajudinamos ir pamatinės vertybės.

Šįkart LDK Valdovų rūmuose buvo pristatytas žymaus Kauno kultūrininko ir bibliofilo, neseniai palankiai šalyje sutiktos istorinės knygos „Diagnozė: bibliofilija“ autoriaus, nuoseklaus šalies bibliotekų ir muziejų mecenato Vidmanto Staniulio išleistas Kristijono Donelaičio „Metų“ (1818 m.) faksimilinis leidinys. Šioje knygoje skaitytojas ras lietuvių, vokiečių ir anglų kalba išspausdintą faksimilinių leidimui akad. Antano Buračo pratarbę, Karaliaučiaus universiteto prof. Liudviko Rėzos pirmajam knygos leidimui parašytą įvadinį straipsnį, pagaliau poemos „Metai“ lietuviškus ir vokiškus tekstus bei L. Rėzos numeruotas pastabas. Ši faksimilinė knyga išlaikė visišką pirmojo savo leidimo autentiškumą. O tai – labai svarbu ir pagirtina.

Prasidėjus šventiniam vakarui renginio vedančioji dr. Jolanta Karpavičienė nurodė, kad knyga pasirodė dėl keleto svarbių priežasčių. Visų pirma, 2014 m. Lietuva rengiasi liuteronų kunigo, lietuvių grožinės literatūros pradininko, lietuvių tautinio identiteto puoselėtojo Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms. Šis leidinys turėjo būti viena iš priemonių minėtai datai pažymėti, bet V. Staniulis, aplenkęs visus, knygą išleido rašytojo 230-osioms mirties metinėms paminėti.

Kita vertus, kalbėjęs akademikas Antanas Buračas priminė, kad faksimilinių leidimų bibliofilas V. Staniulis sumanė dar 1994 m., atkūrus XXVII knygos mėgėjų draugiją, nes „Metų“ originalas Lietuvoje esąs labai retas. Mokslininkų žiniomis, pasaulyje išlikusių jų yra užregistruota vos trylika (vėliau pasirodė dar 3), iš kurių vos šeši egzemplioriai saugomi Lietuvoje. Tuo tarpu „Metų“ reikšmė lietuvių ir Europos literatūrai, taip pat moralei, šeimai ir jaunimo tėvynės meilei ugdyti yra labai didelė.

Šio leidinio pasirodymu norėta prisiminti ir žymaus lietuvių visuomenės veikėjo, lituanisto, teologo, tautosakininko, Karaliaučiaus universiteto

profesoriaus, vieno iš pirmųjų lietuvių liaudies dainų rinkinių sudarytojo Liudviko Rėzos 170-ies metų mirties sukaktį. Apie plačią šio mokslininko veiklą ir nuopelnus, gelbstint nuo pražūties *Metus*, plačiai kalbėjo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotoja dr. Liucija Citavičiūtė. O tie nuopelnai – gan dideli. Tai L. Rėza surinko atskiras poemos dalis į visumą, išvertė jas į vokiečių kalbą, suteikė poemai bendrą pavadinimą, parašė leidiniui įvadinį straipsnį ir pirmasis K. Donelaičio „Metus“ išleido.

parengta ir išleista knyga puikiai įsirašys į Lietuvos kultūros istoriją.

Kalbėję sambūrio oratoriai geranoriškai linkėjo Vidmantui Staniuliui naujų darbų, ištvėrmės ir sveikatos.

Renginio programą pajavairino meno meistrai. Aktorius Tomas Vaišeta, kaip visada, meniškai paskaitė keletą K. Donelaičio „Metų“ ištraukų, o vargonininkas dr. Vidas Pinkevičius atliko XVIII a. Johano Liudviko Krebs (Johann Ludwig Krebs) choralus.

Baigiamąjį žodį renginio dalyviams tarė vakaro „kaltininkas“ Vid-

Dovanojimo aktą pasirašo LR švietimo ir mokslo ministerijos kancleris D. Numgaudis (dešinėje) ir leidėjas V. Staniulis

Pagaliau prof. Libertas Klimka pasidžiaugė tuo, kad XVIII a. antroje pusėje K. Donelaičio parašyta poema – faksimilinis „Metų“ leidinys dabar galės net ir atokesnių Lietuvos mokyklų jaunimui betarpiškai parodyti ne vien to meto būrų gyvenimą, bet kartu ir esamą originalią šios knygos išvaizdą, pirmąsias to meto lietuviškos poezijos ištakas, lietuviško raidyno raidos kelią, taps augančioms kartoms autentišku mūsų raštijos liudytoju. Ši knyga, pasak jo, skatins jų meilę lietuvių raštui, kalbai, gimtajam kraštui.

Daug sveikinimo žodžių ir gražių palinkėjimų leidinio iniciatoriui ir sudarytojui Vidmantui Staniuliui tą vakarą pasakė LR Kultūros ministerijos darbuotojas Romanas Senapėdis, LR švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis, vyriausioji specialistė Nida Poderienė ir kiti svečiai. Į renginį atvyko jo gimtosios Zanavykijos atstovai, Sintautų mokyklos delegacija su buvusiu Vidmanto lietuvių kalbos mokytoja Marija Puodžiukaitiene. Jos nuomone, „Metai“ padarė didelę įtaką daugeliui to meto lietuvių autorių, taip pat ir kai kurioms Europos tautinės savimonės žadintojams. Tai – lietuvių literatūros tradicijoms pagrindą sukūręs leidinys, iš kurio visą XIX a. buvo mokomasi gražios lietuviškos kalbos.

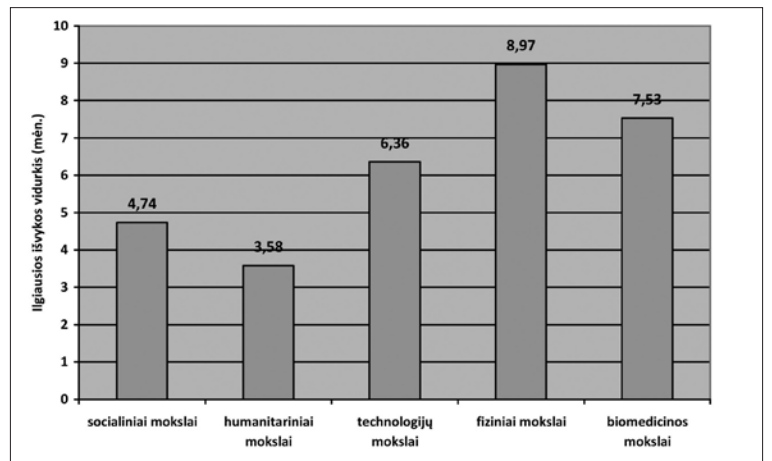
Kaunietė, Lietuvos XXVII knygos mylėtojų draugijos pirmininkė Dalia Poškienė priminė, kad Vidmantas Staniulis yra nusipelnęs bibliofilas, o jo knygnas Kaune jau nuo 1993 m. leidžia grožinę, kraštotyrynę bei bibliofilinę literatūrą, žinomas ir už Lietuvos ribų. Esė ir straipsnių knygas Vidmantas išleido ir savo 60-mečio proga. Kristijono Donelaičio poema *Metai* – nauja jo

mantas Staniulis. Jis papasakojo apie savo ir žmonos Danutės sumanymą ne vien pakartoti knygos išleidimą, bet ir savo tvirtą apsisprendimą šiais sunkiais ekonominių nepriteklių laikais daugiau nei tūkstantį egzempliorių K. Donelaičio *Metų* paskirti nemokamai Lietuvos mokykloms, o po vieną knygą dar skirti ir visoms lietuviškoms mokykloms, veikiančioms užsienio šalyse. Jis norėtų, kad ši knyga moksleivių rankose būtų gyvas ir ilgalaikis susitikimas su mūsų istorija, su Mažąja Lietuva, su Kristijonu Donelaičiu. Renginio metu buvo iškilmingai pasirašytas simbolinis Dovanojimo aktas su LR Švietimo ministerijos kancleriu Dainiumi Numgaudžiu.

Apsilankę interneto tinklalapiuose, pamatysime, kad jie mirgėte mirga padėkomis Danutei ir Vidmantui Staniuliams iš įvairių Lietuvos vietų. Dovanas jau pasiėmę beveik visi Suvalkijos krašto, Mažosios Lietuvos, dalis Aukštaitijos ir Žemaitijos švietimo skyriai. Švietimo ministerijos specialistai mano, kad mokyklų bibliotekoms turėti po vieną šio leidinio egzempliorių yra per maža. Jie ieškos galimybių nupirkti mokykloms daugiau K. Donelaičio pirmojo faksimilinio leidimo knygų. Tai labai sveikintinas sumanymas ir tikėjime, kad žodžiai virs darbais.

Neliko pamiršti ir bibliofilai. Buvo išspausdinta šimtas numeruotų knygos egzempliorių, įrištų oda ir pasirašytų leidėjo. Knygą įsigijo ir nemažai renginio dalyvių, kurie ją ne tik vartė, bet ir glostė kaip kūdikį. Dalis pelno už jas bus paskirta Lietuvos Valdovų rūmams. Tokia kilni ir šventa knygos sudarytojo bei jos leidėjų – Danutės ir Vidmanto Staniulių valia.

Lietuvos mokslininkų mobilumas: atsiveriančios galimybės

Vidutinė mokslininkų išvykimo trukmė

■ Atkelta iš 11 p.

nereikalauja jokių specifinių žinių, tačiau viešumo vertė organizacijai ar pavieniams mokslininkams yra didelė.

Nuo vizų iki vaikų darželių

Lietuvos mokslininkų mobilumo centras nuo 2009 m. birželio įgyvendina ES struktūrinių fondų finansuojamą projektą „Lietuvos mokslininkų mobilumo centro veiklos plėtra“ (Nr. VP1-3.1-ŠMM-06-V-01-001), skirtą gerinti sąlygas mokslininkų mobilumui ir spręsti „protų nutekėjimo“ susigrąžinimo ir pritraukimo problemas. Atliktasis kokybinis tyrimas – viena iš šio projekto veiklų.

LMC padeda mokslininkams ir tyrėjams susirasti tinkamą pasiūlymą EURAXESS duomenų bazėje, teikia informaciją apie stipendijas bei finansavimą, padeda skelbti duomenis apie save, taip pat – suplanuoti ir organizuoti mokslininko ar ir jo šeimos gyvenimą užsienio valstybėje. Mokslo ir studijų organizacijoms padeda talpinti skelbimus apie laisvas darbo vietas, platina informaciją apie darbo vietas EURAXESS tinkle.

LMC atstovas atkreipia dėmesį, kad nors centras mokslininkams ir tyrėjams teikia informaciją apie pasirinktos šalies vizas, leidimus dirbti ir laikinai gyventi, intelektinės nuosavybės apsaugą, įvairius mokesčius, socialinę apsaugą, sveikatos priežiūrą ir net apie galimybes vaikams lankyti darželius ar mokyklas, pasirašant dvišales sutartis su įdarbinančiomis įstaigomis ar įmonėmis, tiesiogiai nedalyvauja. „Mes ne tarpininkaujame, ne administruojame mokslininkų mobilumą, bet teikiame išsamią informaciją“, – pabrėžia A. Kaveckas.

Praktinis vadovas

Atsivėrus EMTE, Lietuvai buvo pasiūlyta daug stipendijų, atsirado galimybė gauti lėšų iš įvairių fondų. Todėl projekto metu LMC išleido unikalų leidinį „Kaip gauti paramą studijoms ir moksliniams tyrimams užsienyje“, pristatantį akademinį mainų ES ir kitose pasaulio šalyse galimybes. Pasak LMC vyr. specialisto A. Kavecko, leidinys aktualus tiek Lietuvos akademinėi visuomenei, tiek ir kiekvienam, besi-

dominčiam studijomis ar moksliniais tyrimais užsienyje. Leidinyje pateikiami ir akademiniai bei profesiniai mainai Lietuvoje administruojančių organizacijų kontaktiniai duomenys.

Taip pat čia yra išsami informacija apie programas, skirtas akademiniam mobilumui skatinti ne tik ES šalyse, bet ir JAV, Kinijoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Izraelyje, Taivane, Meksikoje, Ukrainoje, Islandijoje ir kt. „Noriu atkreipti dėmesį, kad nemaža dalis leidinyje pristatomų tarptautinių mokslo ir studijų programų siūlo finansinę paramą kasdienėms išlaidoms padengti, kelionėms, sveikatos, mokymosi priemonių, kitoms išlaidoms“, – sako LMC atstovas. Leidinį galima gauti nemokamai Lietuvos mokslininkų mobilumo centre, taip pat jis pasiekiamas ir internetu – www.euraxess.lt.

Atvykstantiesiems

Pastebimas pasyvus užsienio mokslininkų mobilumas – dar nedaug jų atvyksta į Lietuvą. Trukdo institucijų nepasirengimas priimti užsieniečius, neaiški ir nepakankama užsieniečiams skirta informacija mokslo ir studijų institucijų internetinėse svetainėse, painus teisinis reglamentavimas, šalies įvaizdis bei kultūriniai skirtumai. Atsižvelgdamas į informacijos užsienio mokslininkams trūkumą, LMC išleido leidinį anglų kalba „Visiting Researcher's Guide to Lithuania“. Leidinyje pateikiama visa pirminė informacija apie Lietuvą, apie akademinis mainus mūsų šalyje, praktiniai patarimai apie mainų finansavimo galimybes, Lietuvos švietimo sistemą, socialinę integraciją ir net būtiniausių frazių žodynelis.

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

* *Donelaitis, Kristijonas. Metai: keturiose giesmėse / Išvertė Liudvikas Rėza; 1818 m. faksimil. leid.; parengė Vidmantas Staniulis. – Kaunas: V. Staniulio knygnas, 2010. – 200 p. – Lygiagr. antraštė ir tekstas vok. k.; pratarinė faksimil. leid. angl.*

Rašyti kaip sau...

Julius NORKEVIČIUS
Vacys PAULASKAS

Netikėtai, nelauktai į mūsų rankas pateko Klaipėdos universiteto Edukologijos katedros docentės Aušrinės Zulumskytės poezijos knyga „Laiko lelijos“. Tai jau trečioji knyga, priglombusi jaunos mokslininkės kasdienos lyriniais apmąstymais.

Autorė yra išleidusi eilėraščių rinkinius „Didelis vilties pasaulis“ (1995), „Ilgesio vėjas“ (1998). Jos kūryba spausdinta almanachuose „Poezijos pavasaris“ (1999), „Baltija“ (2000), „Lietuvos dvasia“ (2001), „Lėkimas virš žemės“ (2005), knygose „Vaivorykštė ištripęs liūdesys“ (1999), „Kretingos krašto žodžio meistrai“, taip pat „Literatūroje ir mene“, „Gairėse“, „Švyturyje“, „Pajūrio naujienose“, „Inžinerijoje“, „Šeiminkėje“ ir kituose leidiniuose. Ne vienas kompozitorius pagal jos tekstus sukūrė daugiau kaip penkiasdešimt dainų solistams, duetams, ansambliams, vaikų ir suaugusiųjų chorams. Jos skambėjo „Dainų dainelės“ konkurse, respublikinėje moksleivių bei

jubiliejinėje Lietuvos tūkstantmečio Dainų šventėse.

Aušrinė Zulumskytė yra tapusi Bronės ir Jono Liniuskų literatūrinės premijos (1999), Lietuvos mokytojų literatū „Spindulio“ draugijos „Vieno kūrinio konkurso“ (1999) laureate.

– Pirmąjį eilėraščių sudėjau būdama šešerių metų. Ir buvo labai apmaudu, kad niekas nepatikėjo mano autoryste... – atviravo autorė. – Vėliau, kaip ir daugelis mano bendraamžių, rašiau eilėraščius mokykloje, tačiau rimčiau tuo neužsiėmiau. Įdomiausi buvo studijų, mokytojavimo Kretingoje metai, nes būtent šiuo metu susidėjo nemaža krūvelė eilėraščių, šiek tiek prozos. Rašiau tik todėl, kad rašėsi, ir maniau, jog niekada niekam jų neparodysiu. Tačiau, jau mokytojaudama Kretingoje, aptikau rajono laikraštyje „Pajūrio naujienos“ skelbimą, kviečiantį susiburti į literatū klubą. Ilgai dvejojusi, nuėjau. Taip mano eilėraščiai išvydo dienos šviesą laikraštyje, o vėliau atsirado ir maža knygelė.

Aušrinė Zulumskytė prisipažįsta, kad pirmosios knygelės idėja buvo ne rimtas sumanymas, o greičiau menkas

pokštas: bičiuliai sugalvojo ir išleido knygelę „Didelis vilties pasaulis“. Autorės žodžiais, minėtą knygelę ir skaito jos draugai, bičiuliai, artimieji...

– Nežinau, kiek vertingi tie mano kūrinėliai. Gal tik tuo džiaugiuosi, kad jie nepadirbti, „nesukalti“ po žodį, o atsiradę nelaukiant. Nieko juose pakeisti negaliu, nes kiekviena mintis – ne mano nuopelnas. Tai ateina kaip Dievo dovana. Arba neateina... Kartais nudžiugina, o kartais nuliūdina... – atvirai samprotavo docentė apie kūrybos procesą.

Skaitant eilėraščius atrodo, kad su autore sėdime greta ir kalbamės, keičiamės mintimis apie gyvenimą, jo džiaugsmus ir sunkumus, vos ne vienu balsu samprotaujame apie meilę bičiuliui, draugui, bendradarbiui. Taip pat apie romantiškus saulėtekis, saulėlydžius bei apie baltą gimtinės beržą, klajones po mišką, parką. Ši subtili šneka, pojūtis nesibaigia užvertus paskutinį knygos „Laiko lelijos“ puslapį. Skaitai dar kartą kitą, ilgiau ar trumpiau stabelėdamas vos ne prie kiekvieno kūrinėlio, kad galėtum pamąstyti, pasverti, įvertinti autorės pasakytas mintis, gražius posakius, romantiškus

palyginimus, sugretinimus. Mąstai ir visiškai pritari autorės pastebėjimui, kad „Laiko lelijos“ – tai mintys, potyriai, nuojautos, įžvalgos, kurios atsirado, subrendo bei nuskaidrėjo kartu su kūrėjos branda, gyvenimiška patirtimi, prabėgusiu laiku, sėkmingai ir produktyviai atlydėjusiu ją iki šios dienos.

Nuo seno lietuvių meistrai, stengdamiesi ką nors padaryti gerai, sakydavo „darau kaip sau“. „Laiko lelijų“ autorė apie savo kūrybos procesą taip yra pasakiusi ne kartą. Aušrinės Zulumskytės poezija yra nuoširdi, nesimaivanti, vyrauja proto ir jausmų santarvė. Ji nesivaiko madingų formų, stilių – visokių „-izmų“, kuriuos taip mėgsta daugelis jaunųjų poetų. Skaitytoją žavi ne formos įmantrybės, o minties gelmė. Nuoširdus kalbėjimas su savimi tampa skaitytojo kalbėjimu su gyvenimu ir kūrėja, jos mintys randa atgarsį skaitytojo širdyje.

Užvertęs knygelę, kartais pagalvoji, kad kūrėjos mokslinė edukacinė veikla ir kūrybai uždeda savotišką santūrumo apynasrį. Poetinis kalbėjimas yra atsargus, racionalus. Tarsi siekiant save ir skaitytoją apsaugoti nuo šiais laikais į poeziją, apskritai į literatūrą besibraunančios nenormatyvinės leksikos, grubaus buitškumo. Aušrinės

Zulumskytės poezija – gero tono kalbėjimas, subtilus pedagogiškumas. Toliau ir giliau einant tuo keliu iš abiejų pusių slypi pavojai: perdėtas atsargumas kartais sukausto poetinį polėkį, o jeigu atsisakysime to atsargaus mokslškumo, santūrumo, galima patekti į bendrą piktžodžiautojų srautą. Atrodo, kad „Laiko lelijų“ autorė kol kas sėkmingai praplaukia pro šiuos povandeninius akmenis ir išlaiko pakankamai gerą, sodrią savo lyrikos, minties gelmę.

– Keistokas mano eilėraščių kelias buvo iki šiol, nežinau nė jų likimo ar ateities. Knygelėje – tik dalelė to, kas parašyta. Bet gal jau rytoj mintys bus visiškai kitokios? – šypsosi pašnekovė.

Darbo apimtimi Aušrinė Zulumskytė nesiskundžia. Kasdien trys keturios paskaitos, kartais ir daugiau. Be to, skirtingi dalykai, tai atima nemažai laiko joms pasiruošti. O kur pranešimai konferencijoms, moksliniams seminarams?! Be to, tenka nevienam renginiui scenarijų parašyti, konsultuoti diplomantus ar besiruošiančius pedagoginės praktikos pamokoms. Žodžiu, tik spėk suktis. Tačiau darbšti, kūrybiška mokslininkė randa laiko ir užplūdusias mintis, potyrius surikiuoti į skambias eiles. Todėl jos kūrybos gerbėjai tikisi, kad „Laiko lelijos“ nepaskutinė Aušros Zulumskytės knyga.

Mokslinių darbų paroda Lietuvos Technikos bibliotekoje

Donatos Kulviecaitės nuotrauka

Biografinis žinynas „Matematikai. Mechanikai“. Knygos apie architektą Augustiną Betankūrą ir Robertą Huką

Donata KULVIECAITĖ

2011 m. kovo 15 d. Lietuvos Technikos bibliotekoje surengta mokslinių darbų paroda „Ukrainos Mokslų Akademijos akademikas Aleksijus Bogoliubovas ir Lietuva“, skirta jo 100-osioms gimimo metinėms. Parodos atidaryme dalyvavo Ukrainos ambasados Lietuvoje trečioji sekretorė Olena Masneva, Vilniaus Pedagoginio universiteto profesoriai Libertas Klimka, Antanas Kiveris, matematikai Jonas Banys, Bronius Grigelionis, Vilniaus Pedagoginio universiteto Matematikos didaktikos katedros vedėjas Juozas Banionis, Eglė Makariūnienė, Vilma Lapeikienė, Lietuvos Technikos bibliotekos bibliotekininkai ir kiti mokslininkai.

Ukrainos ambasados Lietuvoje trečioji sekretorė Olena Masneva pažymėjo, jog Vilnius svarbus miestas ukrainiečių tautos kultūrai. Čia kūrė T. Ševčenko – poetas ir menininkas.

Vilnius ir Kijevas – tai tie centrai, kuriuose fizikos ir matematikos pasiekimai buvo įvertinti aukščiausiam lygmenyje. Profesorius Libertas Klim-

ka kalbėjo apie Lietuvos ir Ukrainos mokslininkų ryšius XX amžiuje.

Ukrainos mokslų akademijos akademikas Aleksėjus Bogoliubovas gimė Nežine, Černigovo srityje 1911 m. kovo 25 d. Jo tėvas buvo teologijos daktaras Kijevo šv. Vladimiro universitete, o motina Olga – muzikos mokytoja. Vyresnysis brolis Nikolajus buvo žymus fizikas teoretikas, Rusijos mokslų akademijos narys, o jaunesnysis brolis – orientalistikos specialistas, Rusijos mokslų akademijos narys.

Aleksejus Bogoliubovas buvo žymus XX a. matematikas, mechanikos ir mašinų istorijos tyrinėtojas. Jo moksliniai straipsniai buvo išspausdinti Rusijoje, Ukrainoje ir Ispanijoje; Kijeve įkūrė matematikos, mechanikos ir technikos istorijos tarptautinę mokyklą.

Atsižvelgdama į akademiko Aleksejaus Bogoliubovo mokslinį indėlį matematikos, mechanikos ir technikos istorijos srityje Tarptautinė mokslo istorijos akademija 1971 m. apdovanojo jį prestižiniu A. Koire medaliu.

Aleksejus Bogoliubovas – monografijos apie architektą Augusti-

ną Betankūrą autorius, už kurią jis buvo įvertintas Ispanijos vyriausybės ordinu.

Vilniaus Pedagoginio universiteto Matematikos didaktikos katedros vedėjas Juozas Banionis savo pranešimą skyrė Ukrainos mokslų akademijos akademiko Aleksejaus Bogoliubovo mokslinių ryšių su Lietuva analizei.

1983 m. Aleksejus Bogoliubovas Kijeve išleido savo biografinį žinyną „Matematikai. Mechanikai“. Tai 638 puslapių knyga, joje aprašyta 1 500 praeities ir dabarties mokslininkų.

Šiame biografiniame žinyne galima paskaityti apie Lietuvos ir su Lietuva susijusias asmenybes – Bronių Grigelionį, Joną Kubilių, Hermaną Minkovskį, Joną Sniadeckį, Liubomirą Kulviečą. Aleksejus Bogoliubovas – monografijų apie Robertą Huką (1984), Augustiną Betankūrą (2002) autorius, 5 tomų leidinio „Matematikos istorija Rusijoje“ redkolegijos narys.

Ukrainos mokslų akademijos Matematikos instituto tarptautinėje mokykloje išaugo daug žymių mokslininkų. Tarp jų ir Liubomiras Kulviecas, Vilniaus Pedagoginio universiteto profesorius. Aleksejus Bogoliubovas jį labai gerbė, parašė keletą straipsnių ir įžangų jo knygoms, kurios buvo išleistos jau po Liubomiro Kulvieco mirties (pvz., įžanga knygai „Fragments on History of Physics and Mathematics“ (2010)). Aleksejus Bogoliubovas mirė 2004 m. lapkričio 1 d. Kijeve eidamas 94-us metus. Nutrūko skambi mokslo styga, siejanti Lietuvą ir Ukrainą.

Meninėje programoje, skirtoje Aleksejaus Bogoliubovo 100-ųjų gimimo metų jubiliejui, koncertavo Vilniaus Pedagoginio universiteto Studijų skyriaus vedėjas profesorius Antanas Kiveris. Jis atliko ukrainiečių liaudies dainą, rusų kompozitorių romansus bei Algimanto Raudonikio dainą „Tėvyne“.

Informacinė visuomenė Lietuvoje: raida ir perspektyvos

Gyvename nepaprastai sparčios mokslinės bei technologinės pažangos amžiuje, kuriame informacija bei kas sekundę didėjantys jos kiekiai verčia kalbėti apie reikšmingus visuomenės pokyčius. Iš pradžių tik tarp sociologų naudota „informacinės visuomenės“ sąvoka, šiuo metu atrodo kelia susidomėjimą ir platesniam ratui Lietuvos žmonių. Kas yra informacinė visuomenė? Ar mūsų šalyje galima įžvelgti jos formavimąsi? Kokia yra tokios visuomenės ateitis?

Į šiuos bei kitus aktualius klausimus ketinama atsakyti balandžio 26-28 d., Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Studentų mokslinės draugijos (VU KF SMD) rengiamoje respublikinėje mokslinėje konferencijoje „Informacinė visuomenė Lietuvoje: raida ir perspektyvos“. Konferencijoje dalyvaujantys pranešėjai bandys įvertinti informacinės visuomenės sklaidą tiek Lietuvos Respublikos institucijose bei įstaigose, tiek nevyriausybinėse ir verslo organizacijose. Bus keliamos ne tik teorinės, bet ir praktinės informatizacijos problemos, o remiantis lyginamosios analizės tyrimais bus

siekiama atskleisti šio ir kitų veiksnių įtaką Lietuvos socialinei aplinkai, įžvelgti ateities perspektyvas.

Aktyvūs studentai, turintys interesų renginio temos atžvilgiu, kviečiami dalyvauti konferencijoje – susidomėjusieji turi užregistruoti savo pranešimų temas iki balandžio 8 d. adresu konferencija.kfsmd@gmail.com nurodant vardą ir pavardę, pranešimo temą, mokslinį vadovą, aukštąją mokyklą bei studijų pakopą. Metodinius reikalavimus atitinkančias tekstines publikacijas privaloma atsiųsti iki balandžio 18 d. Pranešimui skiriama 10-15 minučių.

Konferencijoje dalyvauti gali ir laisvieji klausytojai, kuriais gali būti kiekvienas norintysis. Viskas ko reikia – tai tik renginio dienomis atvykti į Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete esančią JR5 auditoriją. Dalyvavimas nemokamas.

Daugiau informacijos apie renginį bei metodinius nurodymus galite rasti www.smd.kf.vu.lt interneto puslapyje.

Ugnius Babinskas
VU KF SMD Ryšių su visuomene koordinadorius

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt. Taip pat galima prenumeruoti prekybos centrų MAXIMA XX ir MAXIMA XXX informacijos skyriuose.

ATMINTIS

Penkeri metai be garbiojo profesoriaus

Doc. dr. Evaldas Vylius NAVYS

Pirmoji pažintis

1991 metais pradėjęs dirbti Gamtos mokslų fakultete (Vilniaus universitete), kiekvieną antradienį vykusiuose posėdžiuose pažinau žmogų, kuris tuojau pat mane patraukė. Priežastį supratau gerokai vėliau, po to kai mudu su Vytautu Dvarecku (1928 09 20–2005 07 10) tapome artimais bendražygiais ir draugais.

Neslėpsiu, mus vienijo abiejų dūkiška prigimtis ir domėjimasis geografijos ir augalinio rūbo vieningumu. Gerbiamam Vytautui pasakiau, jog man nekyla abejonų, kad miškas – tai geografinis reiškinys. Deja, miškų fakultete (Žemės universitete) Kaune, nors tai suprato dauguma studentų, tačiau Maskvos programose, kurių buvo besąlygiškai privalu laikytis, geografijos kurso nebuvo. Į mišką buvo žvelgiama kaip į pramonę ir statyboms reikalingą medienos šaltinį. Pasigyrčiau, kad turiu dar studijų metais įsigijęs pirmą (1958), o pradėjęs gamybinį darbą ir antrą (1963) toms Lietuvos fizinės geografijos ir mėgėjiškai esu šiek tiek susipažinęs su prof. A. Basalyko geografiniu šalies rajonavimu, kuris pateiktas antrame tome. Kuklusis profesorius pasakė, kad tai yra labai daug, ir pasiūlė bendradarbiauti. Apširdžiaugiau pažvelgęs profesorius į akis ir sutikęs labai labai šiltą, geranorišką žvilgsnį.

Bendradarbiavimas teikė didelį malonumą

Profesoriaus talentas pasireiškė gebėjime paprastai aiškinti pačius sudėtingiausius geografinės raidos ir struktūros reiškinius. Vis tik be vieno tarptautinio žodžio „morfofogeneze“ mano ypatingai gerbiamas kolega nei gyvoje kalboje, nei raštuose neapsieidavo. Lietuviškai tai reikštų paleogeografinės reljefo ir augalijos struktūros

Draugijos pirmininkas doc. dr. Laimutis Januškevičius apdovanoja profesorių Vytautą Dvarecką ir dėkoja už aktyvią valdybos nario veiklą (2002)

teikdamas spaudai arba konferencijos moksliniam komitetui parodydavau gerbiamam bendraautorui, kuris visuomet atidžiai perskaitydavo ir pritarė, nors jo pateiktas rankraštis būdavo su mano intarpais ir pageduotais. Profesorius Vytautas buvo tikras mokslininkas – niekada nekopijavo ir „negaudė“ kitų minčių. Teiginius formuluodavome vietoje patys ir tik po to juos pagrįsdavome kitų mokslininkų darbais. Šviesios atminties mokslininkas niekada nesėdavo rašyti mokslinio straipsnio ar pranešimo prieš tai, nors ir dešimtą kartą, neapsilankęs vietoje. Keliavome labai labai daug. Skersai išilgai išvaikščiojome Varėnos miškų urėdijos miškus, kol radome atsakymą į klausimą: „kodėl tuose pateoliniuose smėliuose, vienodai drėkinamose lygumose vienu auga našūs mėlyniniai šilai, kitur – vos IV bonitetinės klasės kerpiniai pušynai?“. Atidengėme net iki 15 m gylyje esančio vandeniu nelaidaus sluoksnio reikšmę paviršinio

medžio nepalyginamai vešlesni, nei nuolaidžiuose slėniuose. Paašikėjo, kad ledynų tirpsmo vanduo kalvas paliko nenuplautos todėl, kad jų struktūroje vyravo moreniniai moliai ir priemoliai, o į tarpukalves buvęs suplautas jodrus paviršiniais smėlis ir žvyras.

Profesoriaus iniciatyva labai detalai, net kelis kartus, tyrinėjome labai įvairuojančios litologinės sudėties Vilniaus miesto ir priemiesčių dirvožemio ir cokolių struktūrą, geografinį Europos centrą, šiluose įkurtą Europos parką. Bet, deja, sukauptos žinios liko nesustiprintos ir nepaskelbtos.

Įžymusis profesorius – Lietuvos dendrologų draugijos valdybos narys

Vienos išvykos metu nedrąsiai užsiminiau profesorius, kad šalyje yra aktyviai veikianti Dendrologų draugija. Jis tuo labai susidomėjo ir pareiškė norą bendradarbiauti. Taip staiga išsipildė

mano sena svajonė. Jau pirmoje išvykoje dendrologai, sulaukę kvėpavimą, gaudė profesoriaus žodžius apie spontaniškai susiformavusių miško bendrijų rūšinės sudėties ir boniteto sąsąjas su geomorfologinio rajono ypatybėmis. Įspūdi didino nepakartojamas profesoriaus kiekvienos Lietuvos vietovės geografinis pažinimas ir išankstinės prognozės, kokią sumedėjusių augaliją aptiksime. Įdomiausia būdavo tai, kad prognozės visuomet išsipildydavo. Ilgainiui, planuojant išvykas, kolegos klausdavo, ar profesorius Dvareckas dalyvaus. Teigiamai atsakius į išvykas susirinkdavo

sausakimšas autobusas šalies mokslo ir gamybos žymūnų. Pagarbą geografijos didžiūnui įkvėpė jo keliamas siūlymas bendrauti ir bendradarbiauti. Po metų vykusiuose Draugijos rinkimuose įžymiajam mokslininkui buvo parodytas labai aukštą bendraminčių pasitikėjimas – garbusis Vytautas vienbalsiai buvo išrinktas dendrologų draugijos valdybos nariu. Čia pridursime, kad pasitikėjimą prelegentas pateisino – visuomet buvo dendrologams rūpimų

klausimų sprendėju, neatsižvelgdamas į pasekmes savo karjerai, aktyviai reiškęsi Kauno botanikos sodo gynėjų pusėje.

Todėl suprantamas kolegų susirūpinimas ir susijaudinimas dėl 2005 07 10 netikėtai skaudžios netekties. Netilo klausimai apie paskutiniąsias profesoriaus V. Dvarecko dienas, jo mirties priežastį. Aiškinau apie paties profesoriaus diagnozuotą mirtiną ligą, jo paskutiniąsias gyvenimo dienas Santariškių ligoninėje.

Negyjanti žaizda širdyje

Laikas negydo žaizdos dėl draugo netekties mano širdyje. Penkerius gyvenimo metus profesorius Vytautas Dvareckas buvo neatskiriama mano veiklos ir, apskritai, gyvenimo dalis. Laiko tėkmė negali išdildyti atminties apie nuostabų, tyros sielos, kilnios dvasios, taurų bendramintį. Mintyse iškyla regimybė trumpo mūsų vizito pas tėvų sodyboje, Puvočių kaime, Varėnos šilų apsuptyje gyvenusį jo brolių – rūpestingą sodietį, jo žodžius apie užsienyje besimokiusią ir Lietuvoje gyvenusią dukrelę, jo augintinę, mirusios dukters dukrelę (jam – anūkė) ir invalide tapusią žmoną. Daugumos jų susirūpinusius veidus teko matyti Santariškių ligoninės palatoje. Abu išgyvenome dėl mūsų artimo draugo, profesoriaus Petro Bluzmano mirties (mirė 2000 03 28). Beveik po 1,5 metų išėjo anapilin kitas labai man artimas kolega, profesorius Kazimieras Ėringis (mirė 2006 11 21).

Per penkerius artimo bendravimo metus iš Žmogaus – mokslininko lūpų neteko išgirsti nė vieno nepagarbaus žodžio apie fakulteto ir katedros bendradarbius ir kitus asmenis. Garbusis Vytautas buvo pirmasis ir vienintelis dūkas ramaus, anaipol ne įprastinio karštakošiško būdo, kurio aš niekaip negaliu savyje įveikti. Jis buvo nepaprasto gerumo, gerbiamas studentų ir mylimas bendradarbių. Toks ir išliko visų jį pažinojusių širdyse. Negaliu neprisiminti profesoriaus, atsitiktinai sužinojusio apie man padarytą koronarų šuntavimo operaciją ir atskubėjusio į palatą bei visomis išgalėmis besistengusio pakelti man nuotaiką.

Prisiminimų neslopino, tačiau mane guodė tik artimi ryšiai su tuo metu tebegyvenusiais profesoriais, minėtoju Kaziu Ėringiu bei šiuo metu artimai bendraujančiais docentais Laimučiu Januškevičiumi ir Romualdu Šimkūnu, bei profesoriumi Jonu Galvydžiu.

Studentai ragina taisyti LR Mokslo ir studijų įstatymo spragas

Lietuvos studentų atstovybių sąjunga (LSAS), įvertinusi per dvejus metus po LR Mokslo ir studijų įstatymo patvirtinimo išryškėjusius Įstatymo trūkumus bei kylančias problemas, pateikė už aukštąjį mokslą atsakingiems valdžios institucijų atstovams LR Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimų siūlymus.

„Reaguodami į akademinės bendruomenės keliamus klausimus, tiesiogiai susijusius su atitinkamų Įstatymo straipsnių įgyvendinimu studijų finansavimo, kokybės užtikrinimo bei kitose srityse, teikiame siūlymus LR Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimams, kurie leistų išspręsti kasdien vis ryškesnėmis tampačias problemas“, – sako LSAS prezidentė Ieva Dičmonaitė.

Tarp svarbiausių LSAS teikiamų pataisų – siūlymas studentų atitikimo gero mokymosi kriterijui patikrinimus vykdyti ne kas dvejus metus, kaip numatyta dabar, o reguliariai po kiekvieno semestro. Taip pat siūloma, jog asmenys, kurie yra priimti studijuoti į valstybines aukštąsias mokyklas, pirmąjį semestrą už studijas nemokėtų, o mokesčio už studijas klausimas būtų sprendžiamas atsižvelgiant į studento pirmojo semestro studijų rezultatus.

Pagal šiuo metu galiojantį Mokslo ir studijų įstatymą, studentas gali prarasti finansavimą, jei jo vidurkis yra 20 procentinių punktų mažesnis negu aukštosios mokyklos tos pačios studijų programos ir formos to paties kurso studijuojančiųjų vidurkis. LSAS siūlo gerai besimokančiais laikyti tuos studentus, kurie, pasibaigus sesijai, neturi akademinį skolų.

„Šiuo metu Įstatyme taikoma nuostata nusako tik studento studijų rezultatų santykį su bendru kurso vidurkiu, bet neparodo, ar studentas yra gerai besimokantis. Siūlydami gerai besimokančiojo sąvoką, vadovaujamės dar 2008 metų rugsėjį 34 255 piliečių pasirašyta peticija, kurioje ir buvo įvardintas vienintelis kriterijus – akademinis skolų neturėjimas. Konkreti gerai besimokančio studento sąvoka, valstybės nustatytas atitinkamos srities specialistų poreikis bei studentų rezultatų vertinimas kas semestrą ne tik išspręstų problemą, kai itin aukštus rezultatus pasiekiantis studentas neturi galimybės pereiti į valstybės finansuojamą vietą, bet ir užtikrintų Įstatymo atitikimą LR Konstitucijai“, – teigia LSAS prezidentė.

LSAS siūlymu, asmenys, keičiantys studijų programą, išlaikytų esamą studijų finansavimo pobūdį iki kito studijų rezultatų patikrinimo. Ne tik studento statusą, bet ir esamą finansavimo pobūdį išlaikytų ir asmenys, išeinantys akademinį atostogų, o tie, kurie studijavo valstybės finansuojamose vietose ir buvo pašalinti iš aukštosios mokyklos arba nutraukė studijas, neturėtų grąžinti į valstybės biudžetą studijų kainos arba jos dalies, kaip kad yra dabar.

Siūlymai LR Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimams patvirtinti 2011m. kovo 18 d. vykusiame Lietuvos studentų atstovybių sąjungos Tarybos posėdyje.

Eimantas Mikšys
LSAS ryšių su visuomene
koordiniatorius

Geografijos mokslo korifėjai (antras iš kairės profesorius Vytautas Dvareckas) ant Punios piliakalnio prie Nemuno (Alytaus rajone 2003)

raidos vieningumą. Į kiekvieno asmens nuomonę profesorius atidžiai įsiklausydavo. Sutikdavau profesorius įvairiose sostinės vietose bendraujančių su studentais. Patyręs pedagogas visuomet mane pristatydavo ir suteikdavo žodį augalijos ir reljefo morfofogenezei duotoje vietovėje pagrįsti.

Bendrus mokslinius straipsnius ir pranešimus rengdavome taip: jis pateikdavo savosios dalies rankraštį, po to aš papildydavau ir pertvarkydavau iki mokslinio darbo lygmens. Prieš pa-

dirvožemio struktūrai ir drėkinimui bei sumedėjusios augalijos ardų, pomiškio ir trako vešlumui. Ištyrėme Vilnios upės baseiną, Vilniaus-Varšuvos-Berlyno senojo slėnio atkarpą Pietų Lietuvoje, pasitelkę geografijos daktarą Ričardą Skorupską – žvyro karjerų tyrimo pagrindu paskelbėme darbą apie miško bendrijų priklausomumą nuo limnoglacialinių nuosėdų sluoksniumo ir kt. Ištyrus Trakų-Viečio kelyje esančius želdynus, pastebėjome, kad kraštinių darinių kalvų viršukalvėse

Farmakognozijos ištakos Lietuvoje

Jurgis Ambroziejus Pabrėža

Prof. dr (HP) Ona RAGAŽINSKIENĖ
Vytauto Didžiojo universiteto Kauno
botanikos sodo Vaistinių augalų
mokslo sektoriaus vedėja

Doc. dr. Tauras MEKAS
Lietuvos sveikatos mokslų universiteto
Lietuvos medicinos ir farmacijos
istorijos muziejaus direktorius

■ Atkelta iš 1 p.

kapelionu. Čia dėstė lotynų kalbą, gamtos mokslus ir geografiją. Su dideliu pomėgiu perteikdavo mokiniam botanikos žinias, vesdavo juos į ekskursijas po miškus, pelkes ir pievas, rodydavo jiems įvairius augalus ir kartu rinko herbarą (surinko apie 800 rūšių). Be to, vienuolyne buvo įrengęs įvairių gėlių ir naudingųjų augalų sodelį. Sėklų gaudavo iš Vilniaus universiteto botanikos sodo. Mokiniam padedant, pats tą sodelį ir prižiūrėdavo. Mokytoju dirbo iki 1821 metų.

Botanikos mokslo veikalų ir vadovėlių autorius

Surinkęs daug medžiagos apie Žemaitijos augaliją, J. Pabrėža 1843 metais parašė stambiausią (1 040 puslapių) botanikos veikalą „Tauslius auguminius, kuriame talpinas augimės, lig šiol rastosios taip mūsiškės, kaip nekurius svešalės...“. Tai buvo sunkus darbas, nes pats kūrė botaninę terminologiją lietuvių kalba ir parinko tinkamus augalų vardus. Jis rašė žemaičių tarme, naudodamas lenkišką abėcėlę ir savą rašybą: augalų vardai jame pateikti lotyniškai, žemaitiškai, o kai kurių – prūsiaiškai ir latviškai. Veikalas iliustruotas 229 paveikslais, kurie sudėti į 17 lentelių.

Lietuviško veikalų pratarėje autorius rašo: „Didis geidimas prisilaugyti žemaičiams pažadino mane ant parašymo to veikalų žemaitišką kalbą“. Veikalui išleisti buvo paskirta 1 000 olandiškų muštinių, tačiau, pablogėjęs autorius sveikatai, jis Lietuvoje nebuvo išspausdintas. Tik 1900 metais A. Miluko rūpesčiu buvo padarytas to rankraščio nuorašas ir jo dalis išleista JAV „Dirvos“ bendrovės lėšomis. Veikalas pavadintas „Botanika arba taislius auguminius“, tai yra botanika arba augalų sistema. Šis J. Pabrėžos darbas vertingas dviem požiūriais: pirmasis botaninės terminologijos šaltinis ir pirmasis Lietuvos floros rinkinys. Spaudoje išleistas augalų morfologijos ir botanikos žodynas, o sisteminis augalų aprašymas, kuriame yra duomenų apie atskirų augalų augavietes Žemaitijoje, liko rankraštyje.

Pirmojo lietuviškojo geografijos vadovėlio autorius

J. Pabrėža parašė pasaulio geografijos vadovėlį, skirtą vidurinei mokyklai, kuriame plačiau aprašytos Europos valstybės, o apie kitus žemynus žinių mažiau.

J. Pabrėža rūpinosi ir rašė daugiausia žmonių buitiniams reikalais. Jo rankraščiuose didelę dalį užima medicinos tematika, bet yra pamokymų ir tapybos, baldų dažymo, meniškų knygų įrišimo klausimais. Didžiausios pagarbos tarp savo krašto žmonių J. Pabrėža

yra sulaukęs kaip liaudies medicinos žinovas, veltui teikęs pagalbą skausmus kenčiantiems vargdieniams.

Farmakognostas ir liaudies medicinos žinovas

J. Pabrėžai nepavyko baigti studijų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiojoje mokykloje (Vilniaus Universitete), tačiau joje įgytos gam-

J. Pabrėžos rankraščio, kuriame aptariamos žemaitiškų botaninių pavadinimų subtilybės, faksimilė

tos mokslų ir medicinos teorinės žinios bei praktiniai įgūdžiai, grįžus į Žemaitiją, padėjo savarankiškai studijuoti šiuos mokslus ir taikyti juos praktikoje.

Dirbdamas savarankiškai ir su didžiu užsispyrimu J. Pabrėža ne tik įsisavino teorines botanikos žinias, bet ir praktiškai išmoko pažinti augalus, juos apibūdinti. Jis surinko ir aprašė Žemaitijos vaistinius augalus, sudarė jų herbarą. Iš herbaro ir rodydamas gyvus augalus jis mokė pažinti vaistinius augalus ir aiškino, kaip juos vartoti nuo įvairių ligų.

Turėdamas tvirtą botanikos žinių pagrindą J. Pabrėža skaitė daug farmakognozijos, medicinos veikalų ir ne tik patardavo, bet ir pats gydė žmones. Įgijęs žinių, J. Pabrėža pradėjo rašyti knygas – pirmiausia medicinos klausimais, išvertė iš rusų kalbos brošiūrą: „Spasabs, kaip reik apsieiti su ligoniais, kur nėra daktarų – taipojas kaip sarginti ligonis, kuomi gydyti, kokius aniems duoti valgytus ir gėrimus ligos metu ir aniems gyjant“. Rašė ir lenkų kalba.

1814 metais, vadovaudamasis Krokuvos mokslų akademijos profesoriaus S. Sirenijaus veikalų, jis parašė stambų 246 puslapių veikalą „Skutki Lekarskie Niektóych Roślin i Sposób używania Tychże Roślin w rożnych Chorobach, wyjęte z Dziela Symona Syreniusza Doktor: Akad. Krak. Przez Xiędza Józego Pabręza Altarysty Korcińskiego. Roku 1814. w Korcianach“ („Kai kurių augalų gydantieji ypatumai, tų augalų panaudojimo įvairių ligų atvejais būdai, kunigo Jurgio Pabrėžos, Kartenos altaristos, parinkti iš Simono Sirenijaus, Krokuvos Akademijos daktaro veikalų, 1814 m. Kartenoje“). Jame aprašyti 234 vaistiniai augalai ir nurodyta, kokią vaistinę augalinę žaliavą ir kaip naudoti vaistų gamybai.

Veikale J. Pabrėža aprašo Lietuvoje gausiai augančius vaistinius augalus ir jų vaistingąsias savybes. Apie šį savo darbą jis taip pasisako: „Visus sudėtingus ar komplikuočius S. Sirenijaus veikalų straipsnius (atskirus preparatus ar dėl daugybės ingredientų preparate) praleidau, nes tai per sunku liudžiai pagaminti“. Veikalo pradžioje alfabeto tvarka pateikiamas vaistinių augalų aprašas lotynų ir lenkų kalbomis bei žemaitiškai. J. Pabrėžai buvo sunku parinkti vaistiniams augalams bei jų žaliavai žemaitiškų vardus, nes botanikos terminijos lietuvių kalba tada dar nebuvo. Kai kuriems augalams bei jų žaliavai vardus sukūrė pats J. Pabrėža.

Šiame veikalė alfabeto tvarka pateiktas daugiau kaip 900 ligų sąrašas, kuris autoriaus vadinamas „Rejestru“, o taip pat nurodoma vartotina vaistinė augalinė žaliava ir pateikiamas receptas bei vaistinio preparato gamybos technologija. Ši medžiaga išdėstyta sistemingai, suprantamai ir populiariai.

J. Pabrėža šiame veikalė ne tik apibendrino tų laikų medicinos žinias, bet įnešė ir naujovių. Pratarėje jis pažymi, kad S. Sirenijaus veikalė augalų aprašymai yra pasenę, todėl, kad nekiltų neaiškumų apibūdinant vaistinius augalus, pats juos grupuoja, vadovaudamasis K. Linėjaus (Carl von Linnaeus, 1707–1778) nauja augalų klasifikacija pagal žiedų struktūrą ir binarinę augalų nomenklatūrą.

J. Pabrėžos netenkino ir tų laikų medicinos žinios. Stebėdamas gydomus ligonius, jis išsiaiškino, kad tuo metu rekomenduojamos vaistinių preparatų dozės dažnai būdavo per didelės, todėl jis rašo: „Turėčiau perspėti, kad kai kurios vaistų dozės, išrašytos iš S. Sirenijaus veikalų, yra per didelės“. J. Pabrėža rekomenduoja skirtingas vaistinių preparatų dozes ir nurodo, kad jo veikale nurodytos vaistinių preparatų dozės tinka 20–50 metų amžiaus asmenims, o jaunesniems ir vyresniems asmenims šios dozės turi būti mažinamos proporcingai žmogaus amžiui“. J. Pabrėža pataria ligonius gydyti atsargiai ir rūpestingai.

J. Pabrėža, rinkdamas vaistinius augalus ir iš jų žaliavas gamindamas vaistinius preparatus, pastebėjo, kad pirmiausia reikia žinoti vaistinės augalinės žaliavos gydomąjį poveikį, o tik po to tinkamai pagamintus vaistinius preparatus tiksliai dozuoti ligoniams ligos gydymui. J. Pabrėža nurodo neapsiriboti tik jo veikalų, bet ragina skaityti ir kitų specialistų darbus.

J. Pabrėža, būdamas nepaprastai gabus, daug skaitė, studijavo ir persirašė išsčius kai kurių autorių veikalus. Savo darbus jis skyrė skurstančiai liaudžiai. Vienas iš jo darbų – „Namų vaistinė“.

J. Pabrėža medicinos veikaluose rastus nežinomus terminus susirašė alfabeto tvarka, juos išsifravo ir plačiai paaiškino – taip atsirado J. Pabrėžos farmakognozijos, farmacijos, medicinos terminų žodynas „Sunkiausių žodžių paaiškinimas“.

J. Pabrėža skaitė naujausius medicinos veikalus, darė iš jų išrašus, ypač nagrinėjo receptus, į kurių sudėtį įeidavo cheminės medžiagos, įteisintos to meto medicinoje. J. Pabrėža vartojo sierą niežams gydyti, blakėms naikinti, salietrą karščiavimo atvejais, jo rankraščių paraštėse gausu receptų, kuriuose minimi ir kiti chemikalai.

J. Pabrėža ragino vaistus gamintis patiems: „Vaistai iš vaistinės gauti yra geri, bet dar geresni namie pasigaminti“.

Savo patarimus J. Pabrėža parašė veikalė „Namų vaistinė“, kuriame buvo daugiausiai paprastų vaistų rinkiniai. Jo nuomone, vaistinė augalinė žaliava

Vadovaudamasis Kristupo Kliuko 1728 m. veikalų „Sąrašas augalų, reikalingų žmonėms“, J. Pabrėža parėngė darbą, kuriame patariama, kaip pataisyti sveikatą. Veikale pateikiami daržuose auginamų ir laisvai gamtoje augančių vaistinių augalų aprašymai.

Veikalo tekstas iliustruotas J. Pabrėžos nupieštais augalų paveikslais. Nurodoma, kada rinkti vaistinę augalinę žaliavą, kaip ją džiovinti ir išdžiovintus laikyti. Taip pat nurodoma, kaip gaminti vaistinių augalinių preparatų formas: etanolines ištraukas (tinktūras), esencijas, spiritus, ekstraktus, pleistrus, kataplazmus, aliejus, linimentus, paruošti vonias, distiliuoti degtinę.

J. Pabrėža istoriniu požiūriu itin kintančiai apibūdina aprašomuosius vaistus. Jo veikalė „Apie sveikatą“ pateikiama daug praktiškų patarimų ir receptų. Vienas tokių patarimų yra apie tai, kaip ilgą sveikatą užgrūdinti.

J. Pabrėža buvo ne tik gydytojas praktikas, liaudies gydytojas, bet ir teoretikas, pirmiausia – terminologas. Aprašydamas įvairias ligas, jų gydymo būdus ar žmogaus anatomiją, jis savo veikaluose pateikdavo žemaičių liaudies ar savo paties sukurtus medicinos terminus. Rašydamas savo veikalus, labai sielėjosi, kad neturi žemaičių/lietuvių gramatikos, todėl rašė žemaičių šnekamąja kalba. Savo veikaluose jis pateikia kai kurių žinių iš žemaičių tarmės ortografijos.

J. Pabrėža mokėjo lietuvių, lotynų, graikų, lenkų, rusų, vokiečių, baltarusių kalbas. Jis užsirašinėjo visa, kas jį domino, ir dėl to jo raštai liečia daugelį mokslo ir buities sričių.

Pažymėtina, kad J. Pabrėža daugumą savo veikalų rašė lenkų kalba, tačiau gerai jos nemokėjo. Klaidų pasitaiko ne tik jo darbų tekstuose, bet ir tituluose lapuose.

Jis buvo gerbiamas kaip mokslininkas, kviečiamas į svečius, mėgo vertingus priėdžius, reikšmingas patarles. Vaistinininkų ir gydytojų buvo nemėgstamas, nes buvo savamokslis, savo darbais ir patarimais mažino jų pelną.

Poetas

J. Pabrėža mintis reiškė ir poezijos forma. Jo eilėraštis „Pypkelė“ 1890 metais išspausdintas JAV lietuvių laikraštyje „Vienybė Lietuvninkų“. Vėliau keli jo eilėraščiai buvo paskelbti moksliniame žurnale „Tauta ir žodis“ (VII t., Kaunas, 1931 m.) bei du eilėraščiai – „Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje“, išleistoje 1957 m. Vilniuje.

Atliktais darbais artimas S. Daukantui

Savo indėliu bundančios Lietuvos kultūrai J. Pabrėža artimas S. Daukantui. Skirtumas tas, kad S. Daukantas, gyvendamas ir dirbdamas Petrapilyje, daugumą savo raštų sugebėjo išspausdinti, o J. Pabrėža, gyvendamas nuošaliame Lietuvos rajone, neturėjo galimybės spaudoje paskelbti savo vertingų darbų. Jis garsėjo kaip geras mokytojas ir pamokslininkas, gyvu žodžiu švietęs žemaičių liaudį.

Buvo patriotas, pasižinęs savo krašto kultūrai ir gerovei – už tai mes jį gerbiame ir gerbs būsiosios kartos.

Paveikslėlis su J. Pabrėžos kapo Kretingoje vaizdu ir aprašu (1936 m.). Tokius paveikslėlius tarpukaryje buvo mėgta dovanoti pažįstamiems, jais būdavo žymimos maldaknygės

vaistiniams preparatams gali būti laikoma namuose, išgyjama vaistinėse ir parduotuvėse.

Šiame veikalė nurodomos dažniau pasitaikančios ligos ir būdai joms gydyti bei vaistų receptai. J. Pabrėža išvertė stambų Danieliaus Kruko, „materialisto iš Vroclavo“, kaip rašoma vertimo metrikeje, 1781 m. veikalą „Trumpa išbandymų medicamentų specifika“. Jame išvardijamos įvairios ligos ir nurodoma, kokius vaistus ir kaip vartoti. Šis veikalas tuo laikotarpiu atitiko farmakologijos vadovėlį.

PREMJERA

G. Petkevičaitės-Bitės gyvenimo istorija scenoje

Janina JANULIONIENĖ
psichologė

Autobusui pajudėjus su 45 artistais link Punsko lietuvių mokslo ir kultūros centrų, daugeliui kirbėjo, kaip bus priimtas naujai sukurtas Vilniaus pedagoginio universiteto dėstytojo E. Mažinto vokalizuotas „Bitele, skrisk per Lietuvą“, skirtas mokytojos G. Petkevičaitės-Bitės 150-ties metų jubiliejui. Punsko Dariaus ir Girėno gimnazija, (lenk. *Gimnazjum z Poleskim i Litewskim Jezykiem Nauczania im. Dariusza i Girenasa w Puńsku*) dieninė, savarankiško mokymosi, nepilną vidurinę išsilavinimą suteikianti Lenkijos švietimo įstaiga, esanti Punsko vietovėje. Mokykla įsikūrusi Punsko Kovo 11-tosios mokyklų komplekse, kartu su kitomis švietimo įstaigomis – pagrindine mokykla ir dviem licėjais. Lietuvių ir lenkų kalbomis dėstomos šios disciplinos: lietuvių, lenkų, anglų ir rusų kalbos, istorija, visuomenės mokslas, matematika, fizika ir astronomija, chemija, biologija, geografija, muzika, technika, informatika, fizinis lavinimas, religija arba etika. Mokoma iš lenkiškų vadovėlių. Po trejų metų gimnazistai laiko valstybinius egzaminus, nuo kurių rezultatų priklauso ar bus tęsiamas mokslas licėjuje. Besimokantys gali dalyvauti saviveiklininkų būreliuose, sportuoti. Po 1999 m. švietimo reformos Punske pradėjo veikti šešiametė pagrindinė mokykla bei gimnazija su lenkų ir lietuvių dėstomąja kalba. Trimetėje gimnazijoje yra 9 klasės (po dvi su lietuvių ir viena su lenkų mokomąja kalba). 2004 m. gruodžio 10 d. gimnazijai suteiktas Dariaus ir Girėno vardas.

Į šalia gimnazijos esančius Lietuvių kultūros namus atvykę artistai ruošėsi pasirodymui: vilkosi spektaklio kostiumus, klijavosi perukus, ūsus, kartojė tekstus, niūniavo melodijas, repetavo tautiškus ir čigoniškus šokius. Šviesiečiai lavino savo skardžius balsus, derino su orkestro skambėjimu. Aktų salė buvo sausakimša. Po spektaklio žiūrovus pasveikino Dariaus ir Girėno gimnazijos vadovas Jonas Vydra, palinkėdamas geros nuotaikos ir primindamas, „kad tai, ką matėme scenoje yra susieta su mūsų tėvų gyvenimais, laikas labai greitai eina, o tie žmonės praeityje, kurie kūrė Lietuvą, nepelnytai užmirštami. Kiek jiems reikėjo atkaklumo ir meilės kraštui, kad pakeltų didelę atsakomybės našta ir vėl atstatytų Lietuvos nepriklausomybę, sukurtų tautišką švietimo koncepciją, įvykdytų žemės ūkio ir švietimo reformas“. Punskiečiams buvo staigmena, kad apie iškilus tarpukario veikėjus sukurtas spektaklis su daugeliu muzikinių numerių, dabartinėje kosmopolitiškoje aplinkoje atrodo novatoriškas ir tautiškas. Spektaklyje „atgijo“ 1918 m. Vilniaus geležinkelio stotis, šurmuliuojanti lenkiškai, rusiškai, gudiškai, su čigonais, žydais, gatvės prekeiviais ir iškiliais tautos žmonėmis:

Nuotaikingas G. Petkevičaitės-Bitės (akt. Angelė Kondraskienė) atvykimas į Mokytojų kursų tampa švente – G. Petkevičaitė-Bitė moka mįslių, šokių ir dainų, kurias jai pasiūlo šmaikštūs mokytojai

ministrų pirmininku Augustinu Volde-
maru, Švietimo ministerijos valdytoju
Jonu Yču. Taip pat groteskiškai su len-
gu humoru vaizduojamais kariuomenės
vadais, policininkais ir būsimais
bankininkais, nuoširdžiais būsimais
Valstybės teatro artistais, patriotiškai
nusiteikusiai steigiamų mokytojų
kursų dalyviais, būsimais mokytojais.
Mokytojai pavaizduoti spektaklyje su-
gebantys padainuoti labai daug lietuviškų
dainų, sušokti tautinių šokių, nuotaikin-
gų etninių žaidimų. Jie įsilieję tarpuka-
rio švietimo sistema, dirbs mokyklose,
mokys jaunimą ne tik lietuvių liaudies
dainų, šokių, žaidimų, papročių, bet ir
skiepytą jauniesiems Lietuvos mokyklų
mokiniais meilę tėvynei, savo istorijai,
tradicijoms, nors patys kaip ir rašytoja
G. Petkevičaitė-Bitė neturės aukštojo
mokslo baigimo diplomų. „Šios nuos-
tabios moters, visuomenės veikėjos,
moterų partijos įkūrėjos, rašytojos,
tautinės savimonės skiepytojos žyg-
darbis Lietuvai sovietmečiu nebuvo
vertinamas, pripažinimas atėjo gerokai
pavėluotai. Bet geriau vėliau, negu nie-
kad. Prieš 90 metų I-jame LR Seime ji su
nerimu kalbėjo, kviesdama „paminėti
ir tuos kovotojus, kurie atgulė į karštą
nesulaukę tos didelės tautos šventės,“ –
kalbėjo prof. Antanas Kiveris, sukūręs
spektaklyje muzikos mokytojo, baigusio
Mokytojų kursų jų uždarymo dieną
1927 m. birželį, vaidmenį

Visus žiūrovus maloniai nustebino
faktas, iš tiesų labai retas ne tik Lie-
tuvos, bet ir Europos pedagogikoje,
kad spektaklyje vaidina visa mokyk-
la – Vilniaus G. Petkevičaitės-Bitės
Suaugusiųjų mokymo kursų kolek-
tyvas: mokytojai, mokiniai, kiti dar-
buotojai. Džiugu, kad VPU „Šviesos“

ansamblio dainininkai ir orkestras
vokalizuojant tapo nuostabių tarpuka-
ryje gyvavusių mokytojų kursų da-
lyviais, švietimo sistemoje gyvavusių
pedagoginių idėjų sklaidėjais, perteikė
tarpukario tautinės mokyklos koncep-
ciją ir politines aktualijas. Spektaklio
režisierius dr. Egidijus Mažintas vo-
deviliui „Bitele, skrisk per Lietuvą“
sukūrė įsimenančius dialogus, judrias
ir nuotaikingas mizanscenas. Šiandien
sunku išvysti scenoje ypač gastrulose
spektaklį, kuriame vaidina pusšimtis
artistų. Visi taupo. Profesionalių teatrų
artistų skaičius – 4–6 žmonės, sutel-
pantys į automobilį. O VPU dėstytojas
lieka ištikimas tradicijai – į spektaklį
įtraukti kuo daugiau įvairaus amžiaus
žmonių, mokytojų, mokinių, dėsty-
tojų, neigaliųjų, taip pat ir tų, kurie
anksčiau niekad nesidomėjo teatru.
Šalies teatrai tapo komercinių „mei-
lių pagal grafiką“, „striptizo erelių“,
„fucking ir shopping“, „seksualinių fan-
tazijų“ įkaitais. Įsitikinome, kad viskas
gali būti kitaip. Nuo 2010 m. rugsė-
jo mėnesio pradėjęs dirbti Vilniaus
G. Petkevičaitės-Bitės mokykloje, dr.
E. Mažintas sugebėjo į teatro studiją
privilioti beveik visą mokyklos kolek-
tyvą. Vokalizuojant repeticijos užsėdavo
iki vėlaus vakaro, tačiau visi repetavo
su ugnele, įdėjo daug pastangų, kad
atgytų tarpukaryje gyvenę ir kūrę žmo-
nės. Tokia teatinė veikla praturtina
ne tik artistus, bet ir žiūrovus. Išskirti
galima mokyklos direktorių Ginta-
rą Jurkevičių, sukūrusį ambicingo ir
energingo prof. A. Voldemaro vaidme-
nį, tautinių šokių entuziastę Angelę
Kondraskienę, sužavėjusią Lenkijos
lietuvių ir betarpiška, laisva, nuotai-
kinga aktorine maniera suvaidinusi

mokytoją G. Petkevičaitę-Bitę, šmaikš-
tų ir kūrybingą inžinierių Vytautą Ba-
becką, sukūrusį net kelis vaidmenis:
Bankininko Saliomono Goldfaino ir
Švietimo ministro K. Šakenio, siuvimo
ir rankdarbių mokytoją Jūratę Butkutę,
Antano Sniečkaus, pardavinėjančio
stotyje laikraščius, vaidmenyje ir da-
gelį kitų. Labai jaudinančias scenas

Į Mokytojų kursų uždarymą atvykusią mokytoją G. Petkevičaitę-Bitę (akt. Angelė Kondraskienė) su duona ir druska sutinka mokytojai Ona (akt. Emilija Guobienė) ir Jonas (akt. Vytautas Mickus)

keitė nuotaikingi pašmaikštavimai,
mįslės ir liaudies humoras. Spek-
taklio statytojai labai dėkingi VPU
prof. A. Kiveriui, doc. dr. J. Sadauskie-
nei, dr. V. Tavorui, dėst. E. Narmontie-
nei, padėjusiems parengti graudžias,
bet kartu optimistiškas mokytojų kursų
uždarymo scenas, lydymas keturiais
balsais dainuojamomis liaudies daino-
mis ir neprikiaštingu orkestro skam-

bėjimu. „Tesuskamba čia tarp mūsų ne-
mirtingi mūsų Daukanto, Valančiaus,
Baranausko, Kudirkos, Višinskio, Bi-
liūno vardai. Mūsų širdimi nuskriskim
tą valandą ir prie jaunesniųjų, prie
tų kareivių ir karininkų kapų, kurie
šiame kare savo jaunas galvas padėjo
begindami tėvynės sienas“, – kalbėjo
G. Petkevičaitė-Bitė. – „O mes, dar gyvi
išlikę darbuotojai, didelio karo patyri-
mų užgrūdinti, mūsų karžygių atmini-
mu šarvuoti, krašto valios pašaukti,
ruošimės rimtai ir uoliai prie paves-
to mums darbo, kad mūsų žmonių,
mums tikėjusių, neužviltume. Pavesta
juk mums versti naujas istorijos lapas.
Per daug jau ilgai mus lankė visokios
nuoskaudos“.

Spektaklio apie G. Petkevičaitę-Bitę
fragmentus sostinės Mokytojų namuose
Kaziuko mugės metu žiūrėjo Aukštaiti-
jos dienų Vilniuje dalyviai, Panevėžio
savivaldybės kolektyvas su meru. Ne-
priklausomybės akto signatarė aktorė
Nijolė Oželytė buvo sužavėta vokalizu-
ojamų aktorijų, statytojų darbu: „Tokių spek-
taklių labai trūksta Lietuvai šiandien,
visos valstybinės šventės dažnai baigiasi
negyvomis, tuščiomis kalbomis, o Jūs
pakėlėte ir su vaikišku naivumu, lengvai,
muzikaliai atspindėjote 1918 m. Vilnių,
taip pat tarpukario Lietuvą su daugeliu
personažų, kurie turėjo svarbios reikš-
mės ne tik politikoje, moksle, bet ir vers-
le. Visi artistai, kad ir nedidelėse rolėse,
sukūrė įsimenančius vaidmenis, kurie
man tikrai labai nuoširdžiai patiko“. Ni-
jolė Oželytė palinkėjo spektaklio staty-
tojams ir aktoriams „kuo dažniau rodyti
spektaklį šalies žmonėms, kuriems labai
trūksta edukacinių didelės meninės

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Reda Latušėnienė, Eglė Nešukaiytė
Dizainerė Giedrė Sperskaitė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Per-
spausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuva“.
Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius
Tiražas 500 egz.